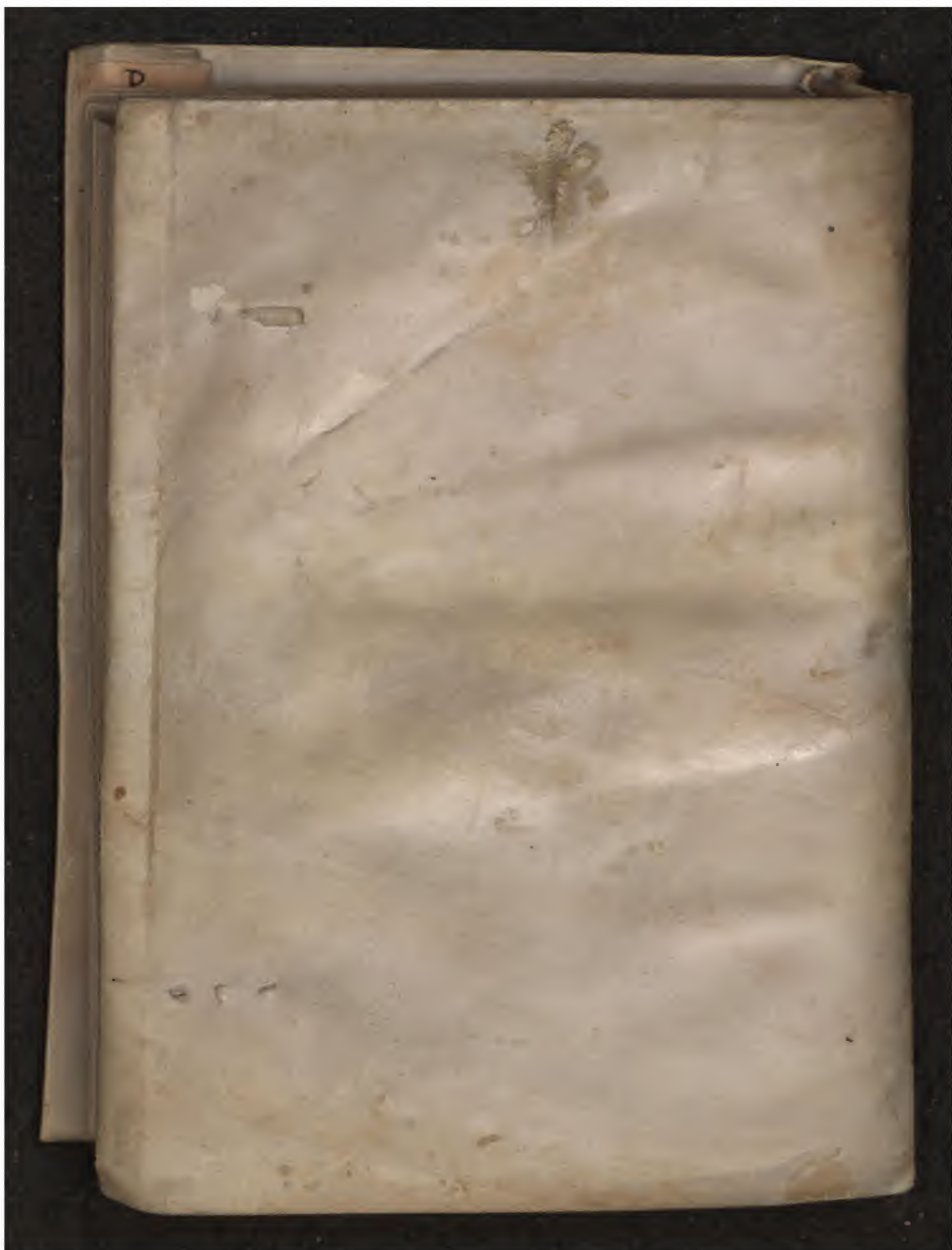

P. 8. 4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
P.8.4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
P.8.4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
P.8.4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
P.8.4

P

8

4

BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

13. B. 2. 1. 6.

XIII

Ben. de NVRSIA
de conserv. Saur.

es TA DEI Flor.
de regim. Saur.
Bon. 1477

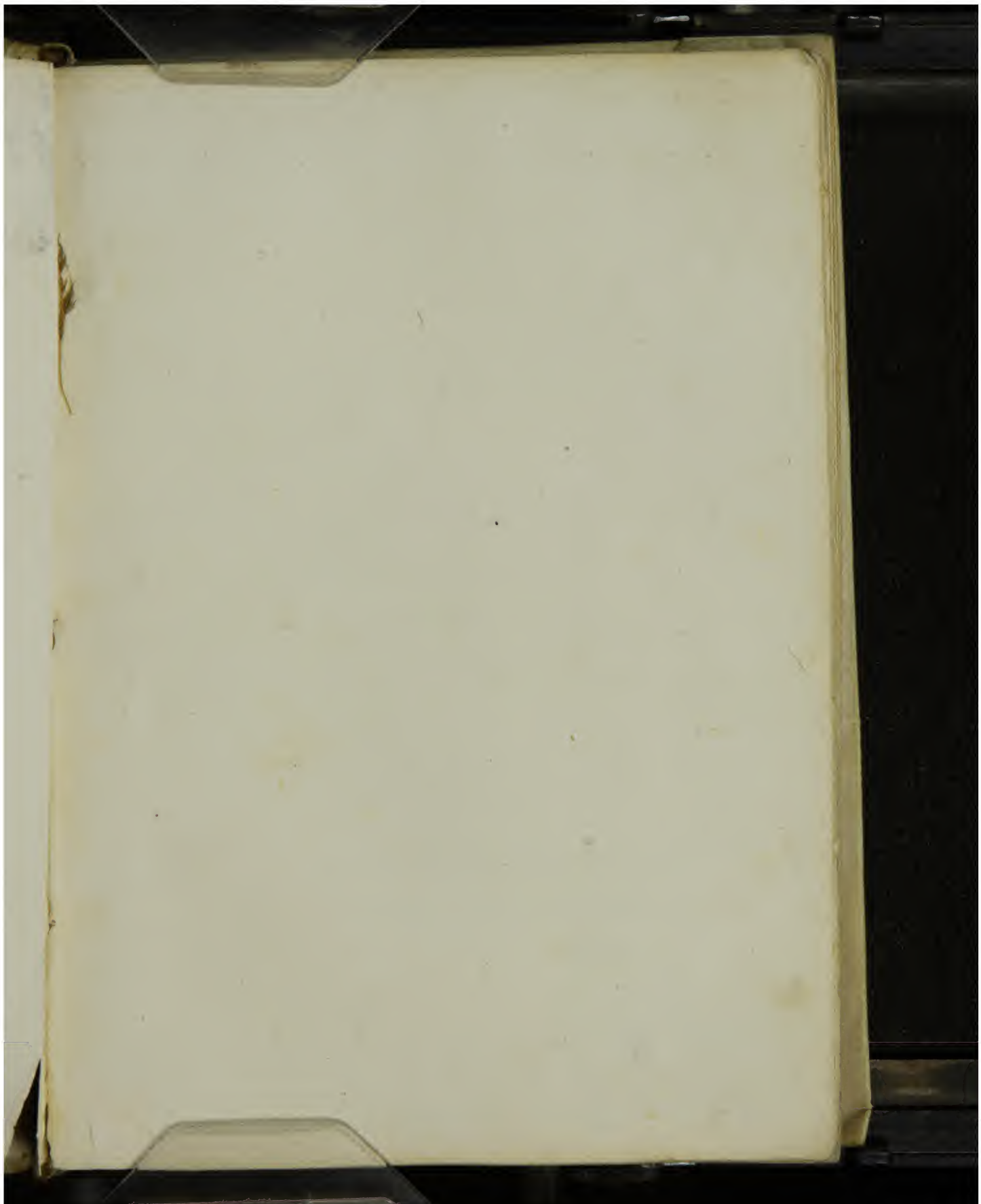
P
8
4

BIBLIOTECA N
CENTRALE -

Ch. III

~~P~~

Nur

P
BIBLIOTE
CENTRA

Salvatus de vita
hominis

melius sanitate conseruationem : ope
ram dari decet . quod omnipotentis

Pulcherrimum & utilissimū opus ad
sanitatis cōseruationem. æditū ab exi
mio artium & medicine professore
magistro Benedicto de Nursia tunc
Serenissimi ac Potētissimi ducis Me
dionali medico : ad sanctissimum in
xpo patrem & dominum nostrum do
minum .N. diuina prouidentia sum
mum pontificem .

Incipit foeliciter.

Similiter etiam de magistro Tadeo
de florentia de regimine sanitatis se
cundum quattuor partes anni .

Seqtur nunc libellus ipse de cōserua
tione sanitatis secūdū ordineꝝ Alpha
beti distinctus

De Aere capituluz primū.

Vmmo decet stu-
dio emergētes mor-
borū insidias depri-
mi. Vt ppria tem-
perie & pportiōa
li harmonia sanitas
conseruetur : qua nihil preter animo-
rum uirtutes melius aut optabilius
humano generi a natura tributum est
Nec ipi animoruz actus aut potētiae
absq; corporis sanitate perfici possūt.
Frustra & enim egrotante corpore ad
uirtutum aut scientiaruz gymnasia co-
naremur . Sed illorum maxime atten-
dēda est sospitas . q non solum sibi :
sed gregi populorum uiuūt hic ē bea-
tissime pater . q digniori solertia ad
uestre sanitatis conseruatōnem : ope-
ram dari decet . quod omnipotentis

auxilio infrascriptis regulis aſſeque
ris .ſtudento primo pro frequentiori
habitatione quantum facultas aderit
puriorē & ſalubriorem aerem in p
uintia ueſtre gubernatōis eligere :
quod non ſolum ad ſanitatis conſer
uatōnem : ſed ad intellectus & rōnis
perfectiōnem cedit. Antiquorū q̄dez
oſtendit aucteritas : & experimentum
comprobat q̄ impurus & groſſus aer
non ſolum corpus : ſed intellectum in
geniumq̄ hebetat : & rubigine quadā
fere ſingulas animales uirtutes obtū
dit . Ideo refutandus eſt clauſus &
non euentatus aer : & habitatio p̄fun
darum uallium : & locorum ubi eſt p
pinquitas aquarum lacunalium dormi
entium : & cænoſarum paludium. Li
cet enī philoſophiæ demonſtretur im
poſſibile eſſe purum aere : aut aliqd
elemētorum ſimplicium putrefieri .

Tamen si terrestribus & aqueis uapo-
ribus sit admixtus : fit grossior & im-
purior : & redditur putrescibilis : &
tanto nocibilior existit quāto deterior
est materia unde fit euaporatio . Imo
in tantum aliquando ex quibusdam
mineralibus aquis et terris uenenosis
inficitur : ut aues desuper uolantes :
quadrupedia : & homines transeūtes
ilico interficiat . Nec mirum quia ad
cor subito attingit inspiratus aer. qđ
cum sit nostræ uitæ fons & singula-
rum uirtutum origo : suscepta uene-
nosa infectione interiit .

Eligatur igitur omni tēpore pur⁹ aer
& secundum diuersam anni partem i
suis qualitatibus tēperatus. Estate q̄
dem habitetur locus puri & clari: eue-
tati & subtilis aeris ad temperatā fri-
giditatē declinātis: directi etiā uers⁹
orientem & septentrionem: qui non

tarde calefit dum sol oritur: & cito i
frigidatur dū occidit. Frigidiori uero
tempore possunt habitari loca frigidio
ra non tantæ euentationis montibus
a borea & septentrionali aere defen
sata ad temperatam caliditatem decli
nantia. Quod si oportunitate guber
nationis uastræ contigerit ad aliquam
terrarum pestilentis aeris uos transfer
re: cauenda est habitatio loci multæ
euentationis: quoniam ibidem per
anhelitum & poros uenarum pulsati
lium sit facilius in corda uenenosa im
pressio. Imo eligenda est domus clau
sarum mansionum: que primo per di
em ante rectificetur cum accensione
ignis in medio salarum & uestre ca
meræ: ex lignis iuniperi: aut quer
cus: aut myrti: aut cupressi: aut uiti
um: & cum fumigationibus thuris
& modico myrtæ: aut aliis ab aucto

ribus in eandem materiam ordinatis
Extincto tandem igne & mundatis
bene mansionibus si estas fuerit atun
nus aspergantur ex herbis recentib⁹
non multarum humiditatum & aqua
ticarū . sed ex foliis cannarum uiridi
um : salicis . uitium . aut myrti & si
milium : irroratis cum aqua frigida &
acceto : obseruando alias regulas ne
cessarias a pestiferi aeris nocumento
praeseruantes . Etiam stante optimo
aere in prouincia dum terras guber
nationis uestrae uisitare contingit bo
num est ut per diez ante rectificetur
aer uestre habitationis . ex accensione
predictorum lignorum suffumigatio
ne sparsioneq; foliorum & praedicta
rum rerum irrogatione . Nam aer nō
habitati palatii qui diu clausus stetit .
potuit faciliter aliquarum malarum
qualitatum & putridarum affectio

num suscipere : quas melius est ante
uestrum accessum rectificare . Ignis
quidē & maxime odoriferis ex lignis
omnium putredinum & qualitatum
aeris est rectificator bonus . Omnes
igitur aeris distemperantiæ fugiendæ
sunt : quia cum aer sit nostre uite ne
cessarius & principaliter ut sua inspi
ratione pulmone flabellante cordis ca
lorem refrigeret & æuēter : ne ad igne
itatem perueniat : & ut sua inspiratō
ne a fumosis : & capinosis uaporibus
cor mundificet & expurget foeliciter
ad illam distemperantiam cor induce
ret : aut membra alia ad quæ per po
ros ingreditur : ad quam distempera
tus existeret . & presertim fugienda
sunt caumata et rabiosi calores æstiu
quia corpora resoluunt : digestionem
& appetitum cum anxietate debili
tant : innatum calorem exalare

faciunt: & humores ad putrefactionē
præparant . Et uenti quidem meridi
onales similia fere accidentia æueniūt
faciunt : & cum hoc caput grauunt :
atq; auditum obtundunt . Ideo ab
eorum expositōne cauendum est . Et
propter hoc antiqui æstate preceperūt
loca recentia habitari aut palatia que
uersus boream & septentrionalem re
gionem amplas & apertas fenestras ha
beant : ut libere habitanda domus
septentrionali aere inspiretur . Ab
intentissima etiam aeris frigiditate ca
ueri decet . Nam licet remissum fri
gus digestionem fortiolem efficiat :
& naturalem calorem ad interiora uni
endo uigoret . attamen dum inten
sum est . & proprie flante borea na
turalem calorem mortificat : dolores
nervorum : ruffes : catarros : pecto
ris atque uelicæ passiones inducit .

Tunc quidem precipitur bene clausas
habitari mansiones ignis accensione
calefactas. & corpus cum densis uesti
mentis & pelliferis a tali alteratione
tueri. Dumq; ignis usum opportunum
faceret. cauendum est a nimia calefac
tione superflua. Diligenti igitur attē
tione cauendum est si temporib9 fri
gidis contingeret dormire uel habita
re in camera aut in mansioue testudi
nosa & undiq; intranspirabiliter obse
rata. ne permittatur ignis carbonum
itus accēdi. quoniā temporib9 nostris
aliq fumo & uenenosis carbonū uapo
ribus ī locis phibite trāspiratōis peri
ere & plurimi ppter celerem succur
sum mortis periculum euasere. Conti
git dum essem perusii. quidam scola
res mei me ad eoruz focium celeriter
cōduxerūt quem absq; sensu & loque
la dimiserūt ob id q; ī testudiosa sui

studii mansione ignem carbonum ha-
buerat : qui in aere euentato fricatio-
nibus extremorum & odoribus cere-
brum confortantibus : ilico sensum
& loquellam recuperauit . eadem hy-
eme apud carcer otticii mercantiaruz
florentiæ omnes carcerati iam sopora-
ti perissent : nisi unus illorum minus
a uenenofo fumo læsus : ppter eē iux-
ta carceris ostium miserabili clamore
auxilium inuocasset. Quod si oportu-
nitas ad necessitatez ignis carbonum
induceret : aperiendæ sunt fenestræ
frequenter : aut ostium : ut uenenofo
fumi ualeant expirare . nam uitrū qđ
ex cōsuetudine inter carbones impo-
nitur : parum pdest.

De exercitō & quiete superflua &
ociosa maxime æuitanda . Cap .ii.

Voniam tēpatū. exercitium
ad sanitatis cōseruatōnē sin
gular auxiliū p̄stat: iō super
flua & ociosa quies ueluti sanitatis inī
mica æuiteſ. Sicut rubigie ferrū con
sumitur: sic ocio humanū corpus mar
cescit ip̄o nanq; naturalis calor obtun
ditur: spiritus ingrossantur: & sup̄flu
itatum resolutō impeditur. quod etia;
humorum putredinem præparat. bo
nas complexionēs permutat: & ad ua
rias ægritudines uiam præstat: a quib;
per ordinatum exercitium præserua
mur. ip̄m & enim multis a morbis hu
mana præseruat corpora. superfluita
res cuiuslibet digestionis aut insensi
biliter resoluit: aut expulsionī habili
ores facit. Quapropter ab assumptō
ne medicinarum solutiuarum que ut
plurimum uenenositate participant:
& corpus inueterant: nos excusat.

Prohibet materias ad repletionem ag-
gregari: calorem innatum uiuificat di-
gestionem preparat: membra ad nutri-
menti susceptiōem habilia facit: &
omnibus membris in suis operib⁹ agi-
litem præstat. Studendum est igit̃
ad usum laudabilis exercitii: quod
nunq̃ fieri debet inanito & famelico
multum corpore: neq; de propinquo
nimia crapula repleto. sed respectu
cibi ad inferiora descensio celebrata
iam primum digestionem secunda que
secundum uarias complexionēs & ua-
rias ciborum qualitates diuersimode
prolongantur. Condecens ē igitur ex-
ercitii celebratio: dum p̃pinqua futu-
ri cibi hora adueniet: Primo tamē ex-
periendo ut corpus ab ægestionibus
& urinali superfluitate mūdetur. Illa
quidem exercitia iuxta Galieni doc-
trinam in libello de parua sphaera:

æligenda sunt: que non solum corpo
ra laborare faciunt: sed lætam aiaz rē
dere possunt. Multi: ut inquit: libera
ti sunt ab ægritudinibus: gauisi solū
multi uero cauti fuerunt tristari. Ibi
dem Galienus laudat inter cetera ele
cta exercitia tpatum ludum parue pi
læ: non ut illum honestati beatissime
.p. uestræ congruum sit describitur.
sed ut nota illius bonitate inotescat.
quale exercitium æliger ualeas & ad
quid se possit extendere religionis ho
nestas. illud exercitium laudabilius
existit: ubi est singulorum mēbroruz
pportōnalis labor. non enim ōnia mē
bra tantundem laborare decet: In
ludo quidem parue pilæ omnia exer
centur membra: & in eorum labore ē
iustitialis proportō. Nam tibiæ &
brachia magis laborant. Caput autem
dorsum: pulmo: torax: lumbi: & mēs

etiam sollacioſe eorum naturalem ex
igentiam mouentur. Ideo ſcriptorum
labor ab omībus blaſſematur: q̄a mēſ
ſolum & brachia laborant: & ſic tātū
a bonitate exercitii ars deficit quātūz
laborem inter cetera membra minus
æque diſtribuit. iuxta ergo predictū
modūz ut poſſibilitas aderit decet ue
natōnem: ambulationem: equitatōnē:
& exercitiorum quodlibet obſeruare.
ſiſtendum eſt ab exercitio cum nimis
ex labore frequentatur anhelitus &
dum redioſa incipit fatigatio: uel dū
notabiliter membra ſupercaleſieri cō
tingit. Perſeuerari tamen poſſeſt exer
citium uſq; ad lapſitudinem excluſi
ue. q̄ ſi tunc ſudor fuerit: bonum eſt
in camera clauſa in loco calido pan
nos ſudore madefactos ante corporis
infrigidatōnē exui: & binda ſubtili
leuiter fricari: & a ſuperfluitatibus

fudoralib9 abstergi. & ilico pānis line
is recentibus fruestiri. prius tamen ca
lesfactis: si temporis adesset frigiditas.
Cauetur quantum possibile est sup
fluus labor. nec te iuuentus: aut cor
poris robur decipiat: ut sanitatem ne
gligas. Tunc quippe de sanitate aua
ros esse decet: dum multum sanita
tis habemus. Nam tarde ad auarici
am sanitatis incurrimus: dum sene
scimus aut aegrotamus. Quod si ae
mergenti conditione prouinciæ ut ar
matus: aut inermis: uelut solet: aut
apud uenationem fatigari contingat
cauendum est. ne quies post laborem
fortem in loco minus æuentato: & a
uentorum aeris distillati expositione
Nam tunc facillime in complexione
uestra: & maxime rarefactis poris ad
interiora corporis penetraret aeris di
stillatio: quod aduersarū egritudinū

dispositionem induceret. Pectinare in
sup & leuiter panno caput fricare sin
gulis diebus post resurrectionem de
mane. & semel ipsuz abluere in septi
mana ieiuno stomacho. & cutez capi
tis. & capillos terfos habere bonum
est Cerebrum enim a caligiosis & su
pfluis uaporibus depurat & solertio
rez mentem facit pedes preterea ablu
ere semel in septimana de sero : aut a
te cenam : aut in hora accubitus : duz
contingit ex ieiunio non cenare : aut
de mane capitis fricatione ex uino de
coctionis roris marini : saluiz : cype
ri : & similium in hyeme. & in esta
te frequentius eisdem horis aqua te
pida decoctionis rosarum : foliorum
myrti : & similium : bonum erit. tra
quiliorem enim somnum praestat ca
put & membra sensuum exonerat.
asensuros etiam fumos ad infe

b

rora diuertit : & superiora depurat .
A balneatione autem aquarū sulphu
rearum & mineralium : nisi aliqua
impellat æmergens passio : cauenduz
est . Sanis quidem nocet : uirtutes
membrorum principalium & appeti
tum debilitando . Quod si ablutio
nis causa has aquas aut marinas intra
re contrigerit : caueat ab infusioe ca
pitis : & statim facta ablutione ātea
q̄ cutis ruborē accipiat : exeat aquā
Caueatur etiam a balneatione aquæ
actualiter frigidæ . q̄ si propter sudo
rum uestigia aut cutis superfluitates
quandoq; balneari libuerit si in æsta
te fuerit : sit tina cum aqua tepida :
ubi parumper bullierint rosæ . myr
tus . capillus ueneris . & similia .
In hyeme uero bonuz est ingredi stu
phas : non tamen multum supercale
factas . & facta ablutione & leui

abstersione : attendatur ad bonam pā
norum cooperturam : ne tunc ad mē
bra attingeret aeris frigiditas . Attē
dendum insuper est qđ stuphæ in pe
stilentii tempore prohibentur : tum qđ
facilius fit humorum resolutio : tū qđ
uenenum sociis in mansionibus testu
dinosis & maxime corporibus nudis
& supercalefactis facillime communi
catur : ex uno enim infecto anhelitu
omnibus sociis posset fieri contangi
um . quia quem imūduſ expirat aērē :
ilico inspitare necesse est . Nec balnea
tio subito post laborem esse debet :
sed requirit horam : & stomachum nec
inanitum nec repletum : sicut de ex
ercitio dictum est : nisi de illo cuius
intenderetur impinguatio . quem me
dici precipiunt balneari subito p^o ci
bum . Balneum enim ieiunū & fame
licū macīfacit & exiccat . si i eo multū

moretur saturum durante saturitate
impinguat. Sed cauere debet ille
qui impinguationem querit a facili
euentu opilationum ex balneo in sa
turitate quia sunt multarum egritudi
num productiue

De Somno & uigilia. Cap.iii.

Icut oportunum ē ad sanitatis
conseruationem motibus & ex
ercitio quierem proportionalem fieri
sic uigiliis somnum proportionari de
cet. Multum & enim quieti somnus
& uigilia motui similis existit: lz insit
homini uigilia alternati aut somnus
Creauit tamen eum altissimus ad ui
gilandum potius q̃ ad dormiendū ex
bonis quidem humani generis finib9
est operatio nec ad operam studet ni
si uigil. Ideo philosophi uigiliam

esse dixerunt dispositionem uiuentis
in qua naturalis calor ad exteriora ex
panditur : & animales spiritus ad in
strumenta sensus & motus effundun
tur. ut eis ad opationes utantur. Nec
diu uigilare possumus: nec ad opatio
nes post longas uigilias apti sumus.
Quappter a supfluis uigiliis sommo
studio cauenduz ē. Ipse .n. dum sup
flue sunt uirtutē presternunt. digesti
onem faciunt diminutam .naturalem
calorem & spiritus resoluunt. uisum
debilitant .cerebrum exiccant rōem
pmiscēt. corp⁹ aere faciūt: & ad diuer
sas ægitudies ipz pparāt . iō popor
tuna fuit sōmi iteruētō. Tpat⁹ & enī
sōmus restaurat spūs in uigilia resolu
tos. calorē uigorat innatum. laxitudi
nem ex laboribus et uigiliis induc
tā remouet. et omēs naturales opatōs
fortiores efficit: sicut narrat Aristo

reles in libello de somno & uigilia .
Opus nutritiue uirtutis dormiendo
potius q̃ uigilando perficitur . Ideo
antiqui copiosius cenabant q̃ prandē
rent : quia cenæ propinquior ē nox :
in qua propter somnum perfectior ce
lebratur digestio . A nimio in sup
somno caueri oportunum est : quoni
am du3 superfluit : corpus grauat uir
tutes motiuas & sensitiuas obtundit .
appetitum deicit . capitis grauedinē
inducit . tandem ad egritudines fri
gidas & catarrales preparat : nō qđ
somnus meliorem digestionem nō fa
ciat : sed superfluitatum resolutionē
phibet . Et uigilia meliorē quādo som
n9 appetitū iducit : nō qđ meliorē di
gōnē efficiat : s3 qđ supfluitates resol
uit & uirtuti expulsiue auxiliū p̃stat .
Omēs fere superfluitatum euacuatiōes
somm9 retinet : nisi qđ aliquādo sudorē

prouocat. Ibeo attentione dignum est
ut medici consilium postuletur si con
tingit Sanctitatem uestram in som
no absq; manifesta causa sudare Nam
tunc aut corpus cibum ultra quā opor
teat suscipit quem tolerare nequit a
ut euacuationem indiget ne i futu
ram egritudinem preparetur. Ad sa
nitatem igitur conseruandam som
nus uigiliis subordinandus est. Pro
portionalis et enim somni quantitas
est inter terciarū et quartarū nostri tem
poris partem. Complexioni tamen
tue satis est sex aut septem dormire
& decem & septem in qualibet die
naturali uigilare. Caueatur a subito
somno post cibum quia stomachum &
caput grauat catarrhos multiplicat. re
uolutiones delatere in latus frequē
tat. somni profunditas interrumpi
tur. & digestio impeditur.

Bonum est igitur ilico post cibi assump-
tionem non capite aut dorso inclina-
to . sed fere rectus sedere aut stare .
aut absq; labore lentissime ambula-
re : quousq; prima digestio celebretur . &
de stomaco ad uentrem cibus descen-
dat . ita q; inter cibum & somnum
diurum horarum distantia interueni-
at : in quibus horis laudabile est amē-
talibus occupatōibus precauere . q;ia
meditationibus naturalis calor a dige-
stione distrahitur . & cerebrum quod
cogitatiuæ uirtutis organum existit :
laborat . & facillime supercalescit . &
aptius ad uapores & catarales mate-
rias suscipiendas redditur . Id igitur
parum tempus sanius est in placitarū
rerum aspectu . & sollaciosis ratioci-
niis occupare . Quantum possibile ē
caueri debet diurnus somnus qui ab
omnibus auctoribus blasphematur

& debilitat appetitum : humiditates
catarrhales multiplicat : colorem bonū
corrumpit : corpus fere totū ad pigri
ciaz impellit. Quo si diurni somni ue
tusta affuerit consuetudo : potest i me
ridie concedi tota estate apud dierū
magnitudinem per unam horam quæ
cum septima uigilia compensetur : ne
celebretur in plumis : nec ubi accidit
nimia soporis calefactio : sed sit loc⁹
ad frigiditatem decliuis : supradictis
uirentibus herbis aspersus : & exutū
dormire in die : aut saltez de maspil
lata dipploide & de calceatis cruri
bus & pedibus minus malum ē. nā
cum conclusis uestibus & calceamē
tis dormire impedit æuaporationez
que propter diei caliditatem in som
num fieret . immo fumus ad interio
ra reflectit. qui quandoq; membra
& capitis grauedinē iducūt. digōnem

impediunt & somnum inquietant.
Malum insuper est post langam fa-
mem innanito stomacho dormire: quia
non fit spiritibus in uigilia resolutis:
tam bona restauratō. & uitam breui-
orem efficit. Nā calor & spūs q̄ prop-
ter sōnū extrema derelinquēdo ad in-
teriora recludūtur; ex maiori unione
in eorū actia uirtute intenduntur &
urgorāt: nō reperiēdo nutrimentum in
quod agere debent in hūidū radicale
quod ē inatī caloris pabulū: uertiē
actio: ipsum ultra q̄ oportunum sit
resoluendo & terrestrificando: quod
ad breuiorem uitam auxilium prestat
Melior somnus quem preeligendo
debemus est nocturnus. Ex temporis
quidem dispositōne: ex tranquillo si-
lētō: ex obscuritate: & ex aeris frīdi-
tate multas ī se: quas narraū oīto bōi-
tates aggēgat. & ille pprie q̄ pfūd⁹ ē

eum exiguo strepitu non excitatur. In
terrumpere enim somnum nocivum
est Adigestione quidem naturam ces
sare facit: & discontinuatur eius actio
in nutrimentum ex melioribus figu
ris. Accubitus in somno apud dispo
sitionem uestri stomachi & debilem
eius digestiuam est primo super ven
trem & stomachum dormire: paruu
lum & molle puluinar sub stomacho
ampletendo: & maxime dum scires
cibaria difficilioris digestionis come
disse. Talis enim accubitus magnū
in digerendo auxilium præstat. calo
rem naturalem uigorat. nec tot flec
mata generari permittit in stomacho
cessari tamen dz puluinar quantū pos
sibile est ab epatis regione ī parte de
xtra ne nimium epar tali accubitu su
percaleat. q̄ si aliquādo aliter dormi
re libet pxio sōno super lateꝛ dextro

incipiendum est. deinde in sinistro. iuxta possibilitatem in dextro latere requiescere. Cauendum insuper est a re supina dormitōne: quoniam ad incubum & catarrales & humiditas pparat egritudines. Supfluitates. n. que per ppios cānales: ut per palatum: naṛs & hmōi fluere debent: ad posteriōrē cerebri partes declinare facit: memoriā & motiuorum neruorum radices replet: impedit: & obtundit. Supinus preterea accubitus rectam aeris inspiratōnem impedit. fumosi etiam uapores qui ab inferioribus partibus ad mediū capitis uelut ad totius corporis caminum tendunt: ad anteriōrē cerebri partem: que in tali accubitu superexistit reflectuntur. qui dū i humiditatem conuertūtur: non habent rectam descendendi uiam. Sic etiam illi parti impedimentū pbet dormi

endum est igitur capite æleuato pro
portionaliter cum pectore & superio
ribus dorsi partibus cum pluribus
pannis q̄ in uigilia: quia in somno spi
ritus & naturalis calor ad interiora re
trahuntur: & extrema remanent de
pauperata calore. contingit quãdoque
apud dignitatem uestri officii in exer
citu castrametationibus compiri. Ibi
inter cetera cauendū est: ne per fene
stram aut spiraculum aliquod interci
dens lunæ radius te dormientem re
periat: & maxime si caput attingerz
reumatissima generat: frigidos dissol
uit humores: & sanguinis scretum
possidere facit. Intercidente enim
lunæ radio per fenestram: magis no
cium est q̄ extra domos dormire.
uel ambulare lumine lunari uniuersum
corpus circumdante: quia radi
us per fenestram cum toto hūectatio

& in frigidatio lunæ influxu ingreditur : sed non cum tanto lumine. lumen enim ut philosophi uolunt ē per se calefactiuum : licet per accidens in frigidari possit : dum uirtute frigidorum austrorum induitur. In cāpestribus quidem ē plus de lumine quod ē frenū in frigidatiuæ uirtutis. & pp hoc Aristoteles in problematibus quærebat : propter quid noctes plenilunii sunt calidiores .

De purgandis corporibus delicate uiuentibus adminus semel in āno .

Cap. iiii.

Anitatis conseruatōnem impedit æuacuare quod retinendū est : aut retinere quod expelli debet : quia in climatibus nostris ferē nūq̃ r̃pit̃ tēp̃a cū corp⁹ qđ nullo medicīe auxilio indigeat : iō admin⁹ semel i āno purgan.

da sunt corpora delicate uiuentia: &
laboriosis artibus non utentia. unde
bonum est Sanctitatem. V. circa me
dium ueris syrupis & leui potioē pur
gari: quo ego nuper describerem. sed
uereor propter humani corporis facilē
mutationem: ne ullo tempore noua
alicuius humoris emergetur spidositō
diuersa aut maiori attentione digna.
Quapropter laudo ut presentis medi
ci consilium queratur: apud quancun
q; uestræ prouincie ciuitatum uos re
periri contingat: & principaliter atten
dat ad debilem uestri stomachi dige
stionez & ad fleminatū in eo & uento
sitatum multiplicatōnē & ad catarrhi
dispositōnē non dereliquendo natura
lem callidam uestram complexionez
& epatis caliditatem informando sem
per medicum: q; corpus uestrum at
propter delicatam eius naturam;

aut propter regionalem complexionē
debili & exigua medicina soluitur &
fortem abhorret . Interea studendū
est bis aut semel in die habere bene
ficium uentris . Quod si naturaliter
non euenit : succurrendum est cum
arte suppositoribus aut clisteribus
leuibus ex comuni decoctione . Sz si
ad rugitus & uentositates uentris ī
tendere oportet . addatur in decocti
one de aniso fenicelo floribus camo
millae & similibus cum media uncia
benedicte simplicis aut plus cum o
leo rutaceo & similibus . aut sumere
tres uel quinque pillulas de aromatib⁹
secundum oportunitatem de mane
aut de sero semel aut bis in septima
na . quia sunt debilissimae solutōis
mō indigent custodia multarum exp
tarū uirtutū ut ab auctorib⁹ nris lau
dāt . ualēt . n . ad dolorē & grauediem

stomachi ex flegmate i ipso existente &
sunt uehementis iuuamenti i mudificando
cebrum ab humoribus grossis & putridis
catarro et resistentes & omnibus instrumentis
seu conferunt & digestiuam uirtutem
confortant: quarum descriptionem propter
plexitatem hic non pono: sed in Me
sue requirit: dum receptam pillularum ele
phaginarum describit. Hec quidem pil
lule dispositioni uestrae aptissime sunt
quia cum suis uirtutibus caliditati epa
ris conferunt: et opilationes apiendo & co
fortando dumque digois stomachi senti
retur debilitas portetur super stomacho
cerotum masticinum simplex: quod
ex solo puluere mastice fit ponendo in
stagnatello unciam unam pulueris masti
cis cum tribus guttis solum olei mastice te
nendo super letum ignem quousque lique scat
& tunc subito antea quam indurescat ex

4. 26. l

panditur in corio ad formam scuti &
ponatur super stomacho. Istud enī ce
rotum ita absq; ligatura stomacho adhe
ret : ut fere innatū uideatur & absq;
fastidio sit eius portatura : nec stoma
chum ad aliquam qualitatem alterat :
sed ipsum solum in digerendo con
fortat. Ex melioribus insuper rebus
uestre complexionī conferentibus est
usus infra scripte confectionis : que
mirabilis existit iuuamenti : Cere
bro quidem : stomacho : epati : &
spleni confert : & eorum digestiuam
confortat. Dispositis ad febres : ad ca
tarros : ad iuncturarum & uentris do
lores : & ad emoroides mirabile auxi
lium prestat . oris odorem bonum
efficit colorem & faciem claram red
dit tristitiam remouet : & proprie illā
cuius radix ignoratur . humoribus me
licolicis frenum ponit . cor confortat

spiritus peruios & subtiles facit. an-
nim letificat. bonam memoriam idu-
cit. & ad bonos preparat mores. &
corpora contra uenenum potentiora
reddit. & multum ea ariqui reges usi
sunt. Cuius hæc est descriptio. re ro-
sarum rubearum. trium sandalorū ana-
dragmam unam & semis. corticum cy-
tri: seminis cytri: been albi & rubei:
ligni aloes: mentæ siccae ana dragmaz
unam. scrupulum unum. masticeis: ma-
cis galange piperis macropiperis doro-
nicis nucis muscatae gariofilorum cy-
namomi azari zinziberis spicæ croci
zeduarie: culebe ana dragmam unam
coralinorum non perforatorum fragmē-
torum zaphyri hyacynthi smaragdi sar-
dini ossis de corde cerui limature ebo-
ris limaturæ auri limaturæ argenti
ana dragmas duas. reubarbari. mira-
bolanorum cytronorum chebulorum.

nigrorū : epistimi. lapidis lazuli secū
dum artem abluti & pparati ana scru
pulum unū & semis. zuccari albi libr
duas & semis. fiat electuarium: prius
tamē depurato zucharo cum suci bora
ginis: buglosse : melisse ana ūcias. iiii.
& si odor musci fuerit uobis grat⁹ ar
omatizetur cum musci granis tribus
De hac cōfectione sumi pōt ter āt qua
ter in mense in ortu solis ad quantita
tem unius coclearis & cum modico
uino puro & adminus per tres horas
ante cibi assumptionem ieiunetur.

Vsus insuper tyriace in hyeme & me
tridates in estate in sanitatis conserua
tione multum ab auctoribus laudat⁹
est. Ad flobothomiam autem nunq̃
debemus esse prompti. nisi emergen
te necessitate. aut impellēte consuetu
dine. imo sanguinem q. est nature te
saur⁹ summope custodire debemus.

quia licet dum sanguis peccat: nulla
melior euacuatio quam flobothomia: tamen
dum in eo non est peccatum nullus ma-
ior error. Si autem accideret fluxus san-
guinis ex naribus uel emoroidibus:
aut uentris fluxus: non est absque
prudentis medici consilio restrin-
dus. quia corpus ex tali fluxu si nimi-
us non fuerit: a multis malis egritu-
dinibus preseruatur. Diuturnam suf-
ferere famem aut cibo & potu ultra
quam oporteat repleri: ad uarios & malos
morbos corpus preparant. Cibus qui-
dem aut potus nullatenus sumendus.
est nisi prius comedendi aut bibendi de-
siderium superueniat. quod si sua hora non
superuenit appetitus: signum est quod plura
fuit quam oporteret preassumptus cibus:
aut est in sanitate defectus in stomacho
attentione dignum: ne incurrere fa-
ciat egritudines que male & uarie ad

Stomachi fastidium subsequuntur. Quoniam aut corporibus nostris ex actione circumstantis aeris cum celesti influxu & actione caloris innati accidit continua humidi substantifici resolutio, unde membra inanuntur: & querentia pabulum pro restauratione depediti: sugunt humiditates a capitibus uenarum & uene sanguinem ab epate: & eparchium sugit a stomacho. unde in ore stomachi catur sentatio que fames dicitur. In quolibet igit sano corpore cum ordinato regimine uiuente: sua hora accidit uera fames: antequam non debet esse comestio. Nam si absque appetitu comedatur abominabilis redditur cibus in stomacho & fastidium generat, rugitus & uetositates multiplicat: nec eparchium illum bene sanguificari ualet, nec alia membra bonam operam dare possunt in nutrimentum si apud stomachum male

decoctum fuerit . quia nulla posterior
uirtus potest errorem anterioris cor
rigere . Propter hoc Hypo. uult q̄ ex
deteriori cibo & potu cum appetitu
assumpto laudabiliores generantur
humores q̄ si melior cibus sine appeti
tu capiatur : quoniam illum cum de
lectatione complectitur : & cum eo
naturali quadam anxietate uoluptua
tur stomachus : unde citius & perfe
ctiori modo digeritur. Attēdēdum ta
men est q̄ cum iuxta intensum stoma
chi desiderium comeditur. fit ante p
fectam masticationem furtiua degluti
tio . Ideo non debemus cum uoraci
tate comedere . Nam cibus ex masti
catione aliquam recipit digestionem.
cuius errorē stomachus non ualet cor
rigere . Vnde etiam operibus posteri
orum uirtutum uitæ nocumentum i
fertur . Hanc rationem assignabat

Aristoteles in problematibus dū
querit : propter quid habentes raras
dentes sunt breuioris uite. sed de mo
ralibus intellexit . A superflua stoma
chi repletionē cauendum est. nā mul
ti sui ipsius cum crapulis & superflu
is comestionibus homicidæ sunt.
Ideo non debemus ad saturitatē co
medere : sed semper in fine debet fa
mis requies remanere . Nihil est qđ
ita nos ad crapulam & stomachi reple
tionem impellat sicut apud unam mē
sam diuersa habere cibaria. Multum
enim ad crapulas allicit noui saporis
aduentus : & uaria ferculorum prepa
ratio : que stante primi cibi sufficien
ti satietate recentiore renouat appe
titum : Vnde longe plus capit stoma
chus qđ digerere possit : & tanto ex
stet peior stomachi repletō quāto mul
tiplicior fuerit uariorum

ferculorum assumptio: quia multum
nocumentum inferitur ex admixtiōe
cibi difficilis digestionis cum cibo &
facili & digestibili: ut de cibo & po
tu infra patebit. Abutimur quidem
saporibus in hac ultima & epichurea
atq; deteriori nostra etate: quia non
ut plus comederemus diuersa saporū
condimenta reperta sunt. sed ut cum
intentiore appetitu. Quod si acci
dat potus aut cibi superflua repletō
prolixiori somno dormiendum est.
Et melius est a sequenti cibo abstinē
dum. ut cum sequenti sobrietate pre
cedens crapula compensetur. Dumq;
dies ieiunii adueniet: & nunquā prā
dium ante meridiem differatur: quo
niam longam sufferre famem stoma
chum malis & superfluis replet hu
moribus: quia frigentibus membris
nutrimentum

intensa fame causata : nec cibo extrin
seco ueniente natura studet illam tri
stem sensationem remouere . Suc
currit igitur transmittendo malos hu
mores ad stomachum : cum quibus
stomachus uoluptuatur : & cessat fa
mes usque ad horaz alterius cibi si nō
interrumpitur . Propter quod dicere
solent ieiunantes non esse difficile ie
iunium nisi ea hora qua comedere so
lent . Sed hora prandii transacta di
cunt famem non habere : & absque
molestia sufferre ieiunium . quoniam
natura uolens succurrere tristi sensati
oni . quam famem dicimus . & non
adueniente cibo ab extra transmittit
humores . cum quibus ad instar cibi
stomachus uoluptuatur & cessat fa
mes . Securius tamen est abstinē
tia coenae quaz prandii . propter am
pliore esse nocturnam digestionem .

Nec obstat quod quidam uolunt dicē
res abſtinentiam cenæ peiorem eſſe:
quia ſomnus aduenit uacuatſtometri.
quod uelut nocuum prohibetur. Quo
niam magis obest prandii ſufferre fa
mem q̄ ſupra talem uacuitatem dor
mire: tum quia non eſt omnino dige
ſtus cibus in die. Tum quia de ſero
fieri ſolet ad cenæ refrigerium ponti
ficalis collatio. Imo in quibuſdam pi
guibus ſplematicis humidis & carno
ſis corporibus ad ſanitatis conſeruati
onem precipitur leuis cena: aut euſdē
abſtinentia & experimento comperi
mus iuuamentum.

Sequitur Cap. V.
de Cibo & Potu.

De Cibo & Potu. Cap. v.

Estat modo de cibo & potu rē-
gulas ponere. Mensurandus
quidem est cibus & potus secundum
usum & uirtutis tollerantiam. Nam
non uiuimus ut comedamus s; come-
dimus ut uiuamus: quoniā apud anti-
quos auctores per experientiam dete-
rior habetur comestio que nauseā &
fastidium generat: at stomacho graui-
tatem infert: & ypocundria tendit &
inflat. Et deterior potus qui tempera-
mentum egreditur & in stomacho ci-
bum natare facit. Eligantur igitur ci-
bi subtiles facili digestionis: bono-
rum humorum generatiui: & cauea-
tura cibis grossis difficili digestionis:
qui malos humores generant. De-
bet esse cibus temperatus: aut nō mul-
tū tēperamētū excedēs. Quod si i ali-

qua primarum qualitātū fit maior ex
cessus: ut in caliditate: humiditate: fri
gidityte: aut siccitate cum suis temper
tur cōtrariis: ut si iducenda frigiditas
ex cucumere aut cucurbita timeatur
cū calidis aroātib⁹ aut acuminibus
compensetur & ecōuerso. Obseruan
dus ē ordo apud mensas in assumptio
ne ciborū. nā subtile nutriens & faci
lis digestionis non debet sumi p⁹ co
mestionem grossi: duri: & difficilis
digestiois: sicut si imediate p⁹ carnes
uacinas comederent fructus lubrici:
aut oua sorbilia: q̄ cito digeruntur: &
nō habent uiam descēdendi: natabū
ultra q̄ oporteat super durum cibum
putrescent & corrumpentur & ad cor
ruptionem preparant cibum idigestū
cui admiscetur. nec grossum nutriens
& difficile digestibile dēt imediate sū
mi post subtile & facī digestibile

sicut post fructus lubricos aut onia for-
bilia ilico multum caseum comedere.
quia propter casei grauitatem. & com-
pressionem & ouorum lubricitatez la-
buntur citius. q̃ oporteat ante q̃ cele-
bretur digestio. Et propter has ratioes
etiam in una mensa ferculorum uarie-
tas phibetur. Verū tamen physici qui
ordinem ciborū in comestione & spe-
culatia rōe itueri uolūt cōtemplantur
in fundo stomachi fortiores esse uirtu-
tem digestiuam q̃ circa os stomachi. &
uirtutem appetitiuam fortiores esse i
ore stomachi q̃ in fundo. propter qd
concludunt cibum difficilioris dige-
stionis premittendum esse ad locum
ubi fortior est digestiua uirtus. & pre-
mittendos esse cibos difficilis digesti-
ois ad cibos facilioris. & hec ratio est
uera sed solum concludit quando inter
cibos ē pua differētia et pua distātia i

difficultate & facilitate digestionis :
Sed quando distantia est magna: sicuti iter lubricos & duros cibos, lubrici permitendi sunt Propter hanc ~~in~~ ^{sup} cām dicitur qd nihil est deterius q̄ nutriendum indigestum super digestū imittere . Sūmo studio attendendū esse auctores uolūt: ut inter cibum & corpus cuius conseruāda est sanitas: sit debita pportio & particularis hītudo cōformis . Nam licet caseus: uinum: lac acrumina & similia ingrediantur ad sanitatis conseruationem : & in bonū conuertantur nutrimentū: tamen multa sūt corpora q̄bus ppter indiuidualem complexionē caseus aut lac aut uinum aut alter cibus: uenenū est . Ab illis igitur talia corpora tanquam a ueno se abstineāt . In hiis qdem experimentū rōem uincit. iō dignus est in talib9 expimēto poci9 q̄ rōi credei sili9

sunt corpora habētia cibū pportiona
tum & particulari cōplexioi sue conue
niētē; a quo nō debēt phiberi; qā ex
eius permutatōe nocumētū inferunt.
Osseruanda preterea est patrie & re
gionum cōsuetudo; etiam si talis usus
cōtra rōnem uideretur. Nam ut uolūt
auctores cibus qui solet comedi ī quo
existit aliquod nocumentū . conueniē
tior est bono non usitato . Ideo ī ipīs
experimentum rōnem obumbrat. In
corpore preterea sano illud nutrimen
tum melius est quod melius sapit. qā
ex naturali quadam dispositione meli
us amplectitur & digeritur. Quod si
corpus āt egrotet: āt si ex ppriā natu
rā distēpatū: nō ē appetitui obediē
dū. naturalis enim corporis dispositio
appetit sibi similia. preter naturalis au
tem appetit contraria. Oportet etiam
attendere qđ si ex laxitate stomachi

accideret citius quam deberet ibi de
scensus : ut in principio cenæ at præ
dii sumantur res stipticæ que stoma
cum confortant : & pro perfectiori
digestione ad diuturnā cibi digestōē
auxilium prestant. Res enim stipticæ
si ante cibum sumantur: stipticant uē
trem. & si cibum sequantur: propter
compressionem ipm lubricant: & flu
xibilem faciunt. Possunt tamen r̄s sti
ptice sumi i fine cibi i modica q̄titate
p sigillo stomaci: ut cytonia & pira co
cta: coriādrum: aut parūper casei. quia
ex eorū sigillo confortatur os stomaci
& naturalis calor ad digerendum : &
non permittitur tanta uaporum ascen
sio uersus caput. Fructus uero humi
di & lubricantes: ut uue: ficus recen
tes: melones & huiusmodi sunt cibo
premittendi : nec statim post debet
sumi cibus: sed stetur quousq; ad fun

d

dum stomachi descendant et quiescāt
et tunc bonum est comedere : ut labā
tur . Studendum est in estate frigidi
ori hora : et in loco ad frigiditatem
decliui comedatur. In tempore autez
frigido bonum est calefacere extrema
ad ignem post comestionem. quia exte
riora membra remanent depauperata
calore cibi propter assumptionem ad
interiora retrahitur. In hyeme prete
rea comedendi sunt cibi actu calidi .
in æstate aurem frigidi : aut exili ca
liditate calefacti . Attendendum
est q̄ in hyeme et tempore frigido p
pter retractionem et unionem caloris
naturalis ad intra perfectior maior fit
digestio q̄ in æstate. Nam tunc prop
ter calorem dispergitur naturalis calor
ad extrinseca : et resoluitur et debilita
tur. quia uirtus unita maior ē se ipsa
dispersa. ideo in hyeme corpora de

licate urgentia: nec maximis exercitiis
utentia: uesci debent cibis fortioris
digestionis & maioris nutrimenti q̄
in estate. Potus autem nunquā nisi
naturali & uera siti precedente: sumē
dus est. que ex suctione membrorū
humectatione indigentium causatur
ut supra de fame dictum est: aut ex
ciborum corpulentorum comestione
generatur: unde humidum roridum
in ore stomachi consumitur: ad cui⁹
consumationem sequitur naturalis ue
ra sitis: ad quam pro sanitatis cōser
uatione potus sequi debet. Quan
doque autem accidentalis & non ue
ra sitis contingit: quam medici men
dosam sitim appellant: quæ lz mul
tas habeat causas ut plurimum tamen
post crapulam uenire solet: & pprie
post cenam: dum plus de cibo sump
sit stomachus: & ē ita debilis īspectu

cibi quod i hora digestiois laborat &
æstuat : & ad sitim anxiat ur . Hanc
quidem mendosam sitim tolerare si
multa non fuerit melius est : & post
illam auctores dormire precipiunt :
quia illam somnus sedat . Tali eniz
sitienti expergefacto cessat sitis : quia
somnus digestionem confortat : & il
los indigestos cibos stomachum æstu
antes ad digerendum iuuat : & cessat
fumorū eleuatio ad os stomachi :
ubi mendosa sitis causabatur . Nec p
pter potum talis sitis omnino cessat :
quia stante adhuc cibo indigesto i sto
macho resurgunt uapores sitim indu
centes . Propterea super tolerabili &
mendosa siti bibere malum est . quia
cibi decoctionem & eius digestionem
impedit & retardat : uelut si super
bullientem ollam frigidam aquam i
funderes : ut supra dicebatur .

quod nihil fere deterius q̄ indigestu3
mittere supra digestum. Verumtamē
si talis mendosa sitis in nocte aliquan
do aut post cenam eueniens magna &
rediosa fuerit: bibere quidem sanius
ē. & tūc etiam galienus secure preci
pit sumi debere potum: & truffat̄ de
illis qui aliter auctoritatem hypocratis
non intelligentes interpretati fuerūt:
ubi somnū capere post mendosam si
tim laudare uidetur. & Auicēna etia3
ad sedationē & extinctōem mendo
sæ sitis uoluit aquā frigidā exhiberi:
que non transglutiendo sed ex uase
strictiorificii sugi debeat: ut cum pau
ciori aqua sitis illa interior extinguat̄.
De condimentis ac ferculis & saponi
bus eorum et preparatōib9 hic nulla
ponitur regula. q̄ tales in se uirtutes
habēt: q̄a qualia sunt aromata aut si ci
acetosi aut res aliæ ex quibus com

poni & p̄parari contingit. Sed ut me-
lior de ip̄is hēatur doctrīa : que inci-
bis potibus : saporibus : & arōatibus
utimur Vniuscuiusq; p̄ticularem nam
secundum rōem & antiquos expimē-
tatores q̄ breuius potero apud ordinē
alphabeti describam. Nec presētis inte-
ntionis est singula harum rerum uirtu-
tes narrare : quibus sunt egritudinū
curatiue sed illas solū que in usu cibo-
rum & potuū apud mensaz ueniūt : ut
ad hūanam uitam : sanitatisq; conser-
uationē auxiliū prestent & q̄bus uirtu-
tibus nocumento uenenorū resistere
possint

De Amigdolis. Cap. vi:

Migdola quedam amara : que
dam dulcis. De amara : qa ē me-
dicina egritudinū curatiua : nihil dici-
tur. Dulcis amigdola in suis qualitati-
bus seī t̄pata existit : parump ad humi

ditatem declinās: min⁹ tamē q̄ nux:
difficilis est digestionis: & multo tem
porē ī stomacho durat. iō bene mastican
da est: cū zucaro tamē comesta facili⁹
digeritur: & descendit. generat ex ea
bonū nutrimentū l3 parū . ē in p̄gua
tiua abstersiua & opilatōnū epatis ape
ritiua. Ferculū ex ea factū quod amig
dolum dicitur: cōfert passionib⁹ pe
ctoris & pulmonis: ut tussi: asmatis &
similib⁹. Condimentū ex oleo aut lac
re amigdolarum eiusdem existit uirtu
tis. Dulcis amigdola puocat urinaz &
eius ardorem remouet: sordes renum
mundificat: & morsui rabiosi canis su
pposita aut comesta pdest.

De Auellana Cap.vii.

Vellana calida est & sicca circa
primū graduz: nutritibilioris exi
stī nutrimenti q̄ nux: licet terrestrio

ris : quia solidior & minus unctiosa
iō tardioris est digōis Sriptica parū
p est . & uentositates generat : pauci
ores tamen si ab itriseco cortice emū
detur si aut assata cū modico pipere
sumatur patientibus corizam & reu
ma capitis celeriter subuenit : pūcture
scorpionū beneficiū prebet : & proprie
si cū ruta & ficu esa at ēplastrata fue
rit .

De Amido .Cap. viii.

Midum frigidū est & siccū in
primo gradu.eius ferculum co
quendum est : ut fit una ps amidi cū
triplo sui de aqua & condiri cum ami
gdolis & zucharo : lenit epiglotū &
pectus & fluxus catarales a pectorē p
hibet : & tussim sedat : nec multum
bonum sanguinem pducit. Sed si cū
simula mixtum decoq̃t : bene nutrit
& sanguinē tpatū generat Nimia ei9

comestionis frequentatio ppter suam
uiscositatem epatis opilationem in
ducit: & si calidos renes reperit ipol
ad lapidis dispositionem & generatio
nem disponit. Sed si cum lentibus
amidū comedatur: uentrem de cole
rico fluxu restrigit

De Aneto. Cap: ix.

Netum calidū est in fine secūdi
siccum in fine primi: humorū fri
gidorū maturatiuum est. uentrem de
humoralī putredie mundificat & lenit
eiusq; dolores sedat. uentositates resol
uit. qetū somnum inducit. singultū
ex repletōe factum remouet. licet ni
mia eius assiduatio debilitet uisuz
Stomaco incōueniens est quia nausē
facit. et semen eius uomitum puocat

De Attriplice Cap. x:

Triplex est herba qua utimur

in ferculis aut per se aut cum alijs ad
mixta oleribus: cōformitatem spinacō
rū habēs: frigidus ē in primo: & hūi
dus in secundo: licet apud quosdā di
catur tēperatus: uētrē mollificat. & ci
ro digerit. bonū. n. gērat nutrimentum
licet parū. Ictericis & habētib9 epar
calidum & opilatum: beneficium pre
stat. eius semen cū aqua calida cole
ricis datum uomitum prouocat

De Acetosa. Cap. xi.

Cetosa herba ē quatuor habens.
spēs duabus maioribus non uti
mur uel raro ī ferculis: scilicet lapacio
acuto paruo: & rumice magna: Alijs
autē duabus utimur & in salaticis &
sucis cū zucharo conditis: quarū una
oritur ī locis nō fertilib9 sed arenosis
folia habens ad similitudinem unguis
pollicis: que dum crescit & uidetur

asole acqrit aliquas uenulas rubeas in
stipite & folis & uulgariter dicitur her
ba falsata. Alia spēs oritur in locis fru
ctiferis : & habet similitudinem tri
foliū parui : & dicitur acetosella seu al
le lugia. & quidam q̄ ex succo istius
fit robderibes quod est in uirtute syru
pi acetositatis cytri : qui tantum lau
datur in pestilenti tpe iste due species
acetose frigide sunt & sicce in secon
do gradu. hūor ē generāt laudabilē. re
mouent stomaci fastidiū. acuūt appeti
tū. sitim extingūūt. & uirtutes cordis
cōfortatiuas in ferūt. Syrupus factus
cū suco earum & zucharo : in uirtute
existit syrupi de cytro : & magnā [utili
tatem facit calidum habētibus epar
ambe iste uētris colerico fluxii & ra
sure intestinorū conferūt. Conferunt
et iā dolori dētis ex materia calida si
ex decoctiōe earū os collauat. Ablutō

insuper ex illarū decoctōe pruritui &
scabiei iuuamētū p̄stat. usus harū du
arū sp̄rū i ferculis ad similitudinem
oleorū seu i i salaticis in estate & tpe
pestilentie optim⁹ quidez est. Et simi
liter etiā ros: aut syrupus eius.

De Acumie. Ca. xii.

Crumina multarum sunt sp̄rū
que simul in uno cap. bonū est
ostendē. sz pri⁹ parūper trāsgrediar
pp diuersos effectus rerū ex difformi
approximatōne ad nostrum corp⁹. sūt
enī quedā que si comedāt sanguinez
bonū p nutrimento generāt. & bonos
i nro corpore effect⁹ iducūt: sicut allia
cepe & similia. que si ad modū ē pla
stri abeā supponāt cutē ulcerāt. & si
super uulnus ēplastrēt uenenosus idu
cūt effectū. Sūt aut quedam quæ co
mesta & bibita fiūt uenena & mortē
iducunt: ut argenteū uiuū: cerusa:

plumbum & similia: que si epictiman-
tur & emplastrentur ab extra nullum
nocumentū faciunt: nisi fortasse p fre-
quētem & diuturnam appositionez ut
testantur mulieſ: que illorū epictima-
tibus pulciores uideri uolunt. quib⁹
tandē senescētib⁹ dētes cadūt: at al-
tera ratione nigrescūt. Quedā aut i-
trinsec⁹ sūpra & extrinsec⁹ posita: bo-
nū iducūt effectū. & cā quār cepe &
aliū ab extra ulcerāt: ab intra nutriunt as-
signatur: quia res que in nostrū corp⁹
uirtualit̄ opāt: nūq̄ suū iducerēt effe-
ctum: nisi a calore naturali nri corpo-
ris pri⁹ de potētia reducerēt ad actū
Vnde cepe & sal carnē uiuā ulcerāt
& corrūpūt. & carnē mortuā a putre-
factōe cōseruāt. qā nō ē ibi nātalis ca-
lor rducēs illorū ulceratiuā: potentiā
ad actū: sicut i iuuetute. & a remisso
quidem calore uirtus ulceratiua

alii & cepe ad actum reducitur : ideo
abextra posita ulcerant . Sed si sum
mantur abintra : ubi calor naturalis
est acutior : consumit & resoluit eo
rum uirtutem ulceratiuam : & corpu
lentum quod remanet in sanguinem
& nutrimentum conuertit : & adiuua
tur calor intrinsecus ne ulcerent ante
quam talis uirtus resoluator . quia plu
rimum acrimina cum aliis mixta ci
bariis comeduntur . & cum humori
bus in stomacho commiscantur : nec
in uno loco ligata continuo manent :
sicut de extraappositis dicebatur .

Sed argentum uiuum : cerusa : & hu
iusmodi : contrariae sunt dispositōis
quia ex densis & compactis partibus
componuntur : Vnde indigent inten
so calore ut eorum uirtus reducatur
ad actum : & ideo abextra approxi
mata non ulcerant propter

remissum esse calorem cutis . neq; ha
bent partes acutas & penetratiuas in
poros cutis sicut cepe & alliu3. sed si
abintra sumantur ad intensum calorem
deueniunt sufficientem eorum potenti
am in actum reducere . unde aut ma
los effectus: aut morem inducunt se
cundum determinatam uniuscuiusq;
potentiam. Sic ergo dū dicit: q; alliu3
cepe & similia sūt ulceratia. intelligitur
si abextra ī cute epictimētur: licet de
quibusdam intelligatur dum ad intra
sumuntur. Non est igitur mirandum
si res quedam: ut allia: cepe & huius
modi adintra sunt cibus : & abextra
uenenum. & quedam ut argentum ui
uum: cerusa: litargiriū: & similia abin
tra sumpte sūt uenenū. & abeā sanita
tē iducūt ulcerib9 supposite. redeun
do tādē ad ppositū. hūde digressio or
tum habet : primo de allio dicatur

Alium calidum est & ficcū in princi
pio quarti gradus: ulceratiuum & ad
ustiuū est. Nimi9 usus eius caput gra
uit dolorem iducit. & uisuz debilitat
corperibus calidis magis nocet. fz co
ctum & elixatum nō rātū calefacit. re
ctificat nocumētū aquarū. uētositates
expellit. & ē tiriaca frigidas cōplexio
nes habētib9 uermes interficit. flemma
ticos hūores r̄soluit. uētrē lubricū tēr
uocē clarificat. & guttur ab oī imūdi
cia abstergit. dolorib9 pectoris: & tūs
si antique cōfert. coitū si ī modica co
medatur q̄titate: excitat. si ī multa: ip
sum absēdit. q̄a eius materiam sua ca
liditate & ficcitate resoluit. morsui
uenenosorum & canis rabidi bonum
iuuamentum prestat. Cepe calidum ē
in quarto: hūidū ī tertio. & rubeum
calidi9 ē albo. & crudū calidi9 ē deco
cto. nutrimentū gērat grossū & pulm

sed ex decocto generatur plus & mi9
malum .& est aperitium: abstenſiuū
inflammantium etia3 ſitis inductiuū
plurimus eius uſus capitis dolore3 &
grauedinem generant. quandoq3 terri
bilia inducit ſomnia & intellectu no
cumentum prebet. malos in ſtomaco
humores producit . & ſaliuam multi
plicat. Si modica comedātur q̄titate :
ſtomacū debilem confortat: & apetitū
inducit libidinem incitat . & eius ma
teriam ſua hūiditate auget . & ſuppo
ſitū apit hemoroides. Cōtra uenena :
& corruptiones aquarū allio ſimilis e
xiſtit. Porrum calidū eſt in tertio : ſic
cū in ſecundo. Eius uſus capitis dolo
rem inducit & facit uideri ſomnia ma
la : dentes & gingiuas corrumpit i eis
dolorem facit & uiſui nocet . Succus
eius ſanguinem de naribus ſtringit ſi
cum aceto : thure : & oleo roſato

e

imittatur. Crudum^{us} eructuositatem
acetosam remouet. epatis opilationez
aperit. Bonum est ipm post latucas:
portulacas: et olera frigida comedere
cannaz pulmonis abstergit confert pe
ctori et emoroidibus et proprie deco
ctum. Ideo nocet habentibus renes
ulceratos: aut uesicam. ipm et semē
eius incitant coitum. et contra uene
na uirtutem alliorum habent. scalo
gne spēs acuminum sunt. et i uirtute
ceparū existūt. Radix ē raphan⁹ do
mestic⁹. Plūrs qdē hēt spēs raphanus
Vna qdē est domestica. quā absolute
radicē dicim⁹. Secūda ē habens folia
crispa sicut radix: sed est acutōris cali
ditatis: que uulgariter ramoracia dici
tur. Tertia species hēt folia magna
et lenia ad similitudinem enule et in
quantitate et forma. Et est acutior oī
bus: Et napi et rapæ

fere sunt istarum specierum ut infra di-
cetur. Omnes autores uolunt q̄ que
libet raphani species sit calide comple-
xiois secūdu q̄ magis uel min⁹ de a-
cuitate p̄cipat. s̄ sunt i hūiditate &
siccitate discordes. q̄a qdā ex auctori-
b⁹ dicūt q̄ sūt hūide. & qdā q̄ sunt
sicce. Verūtāmē uidem⁹ q̄ pl⁹ de hu-
miditate p̄cipāt. Radix & oīs rapha-
n⁹ mīoris nutrimenti q̄ rape pp, ma-
ius acūmē dure digōis: & stomaco no-
cet: uentositatē comouet. & eructare
facit. Si ante cibum comeda tur non
permittit cibum fundo stomaci adhe-
re: imo ipsum propter uentositatem
subleuatum retinet: & natare facit: di-
gestionem prolongat & ad uomitum
p̄parat & p̄prie decoctio certicis eius
Si post cibū comedatur: lenit uētum
& cibum melius digeri & penetrare fa-
cit & uētositatē sursum ascēdētē miuit

Si coctus comedatur; confert tussi an-
tique & profocationi que ex fungis
mortiferis fieret. Omis preterea rapha-
ni spēs flema incidit. & renes & uesi-
cam a grossis humoribus lauat. lapidē
in ip̄is rumpit et urinam puocat: Et
folia eius digestionem et appetitū ad-
iuuant Confert morsui uipere et mor-
sui cornute et iterficit uenenosos uer-
mes. Et si ponatur frustū super scorpi-
onem moritur et maxime si sit rapha-
nus siluestris aut eius decoctio. et si
quem momorderit scorpio nō nocebit
si prius raphanum comederit.

De Aniso. Cap. xiii.

Nisum calidum in primo ficcū
in tertio. semen ei⁹ per se aut
confectum cum zucharo est resoluti-
uum uentositatum. et melius est: ut
post cibū sumat. Oris odorem benuz

facit & vapores reprimat. aperit pec-
tus. & epatis aut splenis exhumori-
bus opilatōes inductas remouet. puo-
cat urinam. irritat coitum. stipticū est
& dolori capitis pdest. & adiuuat ad
expellendum nocumenta neruorum

De Agresta Cap. xiiii.

Agresta frigida in tercio : sicca in
secundo : stiptica est . stomachum con-
fortat . appetitum inducit : si ex cali-
ditate fuerit defectus . epatis calorem
extinguit & sitim remouet. uomitū &
uentris fluxū restringit: rarius tamen
si decocta comedatur . Sucus eius ad
spissitudinē mellis in sole redactus
ad p̄dictas intentōes in condimentis
& saporibus bonus est . Fit et ea syru-
pus contra uenena calida & febrē pe-
stilentialē uirtutem habens : siti re-
mouēs & sup̄dēas cōditiōes obseruās

rw

De Aceto. Cap. xv.

A Cetum ex diuersis partibus est
compositū ex calidis acutis: sed
frigide. dñatur illis: & itense est sic
citatis. Quidam ex auctoribus dicūt q̄
licet multum frigidas partes hēat: ta
men ppter calidas cū illis admixtas fri
gidum est in primo & siccum in tercio
Et quidam dicūt q̄ frigidū sit in secū
do Acetum cū rebus frigidis in frigi
dat: & si i modica q̄ntitate cū rebus
calidis misceatur calefacit ppter ei⁹
uirtutē penetratiuā facientē res alias
penetrare s& iimicū neruis ppter eius
frigiditatē & mordicationē: & ppter
sui penetrationem: qua mediante alii
nociui hūores ad neruos transeunt
Ideo paralaticis: spasmosis & podagri
cis nocet. Nimius eius usus debilitat
uisum. libidinem refrenat: eius ma
teriam fortiter diminuendo.

Aerem putridū si aspergatur rectificat
& nocumētum putridarum aquarū re
mouet licet. n. agresta est acetosa : gra
nata lucus aranciorum & citrorū sint
maioris frigiditatis iductiua q̄ acetuz
non sunt tamen forcia ad ifrigidandū
q̄a parent ptibus acutis & penetratiuis
ide galieūs q̄rto de simplici medicina
inq̄r : q̄ uolentes stomacū & ypocū
dria exardētia ifrigidare : melius ē suc
cū agreste & similia dare q̄ acetū : quia
nō est eorum frigiditas uiolenta & ul
ceratiua : nec cum mordaci caliditate
admixta. Ex quo sequitur q̄ uolētes
membra remotiora non sic stomaco ui
cina ifrigidare cōueniētius ē acetum
quia i seipō uirtutem hēt que sibi uiā
facit ut ad remota loca dirigatur : Et
propter has cās acetum macrefacit ex
tenuat & dissoluit corpora & proprie
si usus eius sit plurimus. acetum pdest

colericis & nocet melancolicis : quia
melācolicos & adustos hūiores gērat
Ideo lebrofis & scabiosis nocumētum
infert . adiuuat digōem . appetitum
puocat & flemati aduersatur : ipm in
cidēdo et corrodedo malisq; ipugnat
hūoribus ad stomachum fluentibus cō
fert adustiōi ignis & eius dolori uelo
citer subuenit . supintusum morsui
uenenosorum prodest & bibitum &
oloratum . Confert illi qui sumpsit in
potu opiū : iusquianum & similia In
laudibus inqt auicēna : Aceto p̄terea
uti incibis et potibus est apestilentiali
nocumento securatio . aceti decoctio
minuit eius frigiditatem et proprie cū
modico admixto melle . Verūtamen
si inuno petito aceti bulliat una libra
passularum : fere saporem non pdit :
et maxima suorum nocumētorum quā
titas remouetur :

De Aqua. Cap XVI

quarum melior est illa. que cum
clara sit. neq; colorē : neq; odo
rem. neq; saporem habet . quia
hee sunt passionēs mixte . et inter ce
teras leuioris sunt ponderis . que etiā
propter suam subtilitatem et raritatē
cito ad ignem calefit et cito ad aerē
infrigidatur : in qua coquuntur res
citius et dissoluuntur : et cito ab sto
macho et hypocūdris descendit eius
quidem leuitas cognoscitur aut per
pondus equalis mensure . aut per in
fusionem duorum pannorum lini niti
dorum seu filtri et coti nitidi : illa cu
ius filtrum citius exsiccat. et post
perfectam exsiccationem nitidius et
minoris est ponderis melior existit :
inter cetera elementa hanc habet p
prietatez sola aqua. q; genere potuum

et ciborum ingreditur. Ex multis isu
per rebus aqua maliciam & bonitatē
acquirat. ut ex sua origine. ex loci sta
tione : ex decursu. ex decoctione &
rerū admixtione. ex sua origine aque
fontium sunt meliores. et fons cuius
aqua erit ex terra pura est melior quā
ille cuius aqua erit ex harena lapillosa
quia est humilior purificatior et subti
lior . licet petrosa aqua sit minus ter
restri putrefactioni parata : Aqua etiā
melior est : que ex meliori minera
oritur & detransit . nam aqua que ex
minera aurea aut argenta melior erit
ea que minera plumbi aut nitri aut
salis . aut aluminis : & similium secū
dum ergo quod meliorum uirtutum
est minera. sic erit oriens aqua melior
Nec est presentis intentionis uirtutes
aquarum mineralium dicere quia il
lud ad curatiuam medicine partem

pertinet: aque prererea stantes peiores sunt currentibus .et citius iuter restri putrefactione alterabiles et: rāto peiores quanro sunt super fortu lentiori luto palustrali iacentes. Aqua puteorum que permanens est et uoraginibus terre uicinior . peior est quam aqua fontium . & melior quam aqua paludium . tamen extractionem aque a puteis & agitationem aqua putei melioratur : inde est quod paucipisces in puteo aquam meliorant ipsam continue agitando . & quia etiam ex uermiculis et partibus putrescentibus nutriuntur . Magna autem piscum quantitas ipsam corumpunt : & ideo non ita bonas habent putei & cisterne aquas . ex quibus non est frequens aquarum extractio Ex aquis curentibus meliores sunt que detecte

& euentate decurrunt: & ex aque du
ctibus rectis peiores sunt plumbei .
quia ad dissinteriam & uentris fluxuz
corpus preparant . & ex currentibus
aquis detectis meliores sunt i magna
quantitate & ueloci cursu currunt. ut
magna flumina : & meliores sunt que
super bonum lutum non fetiduz nec
palustre decurrunt. q̃ que super lapi
des. licet quidam autores contrarium
dicant . non tamen bene. quia bonuz
lutum currentis fluminis aquam puri
ficat: humiliat . et subtiliorem efficit.
quod lapides non faciunt . et propter
hoc quanto distantiores procedunt flu
uii a suis fontibus tanto sunt meliores
si cum tempore eorum aqua bibatur .
qa tales aq̃ sūt magis mote. et ex luti
mixta rupte et humiliare nec illico dūz
ex flumie accipiūt bibende sunt re

positis in magno uase quiescentibus
descendunt partes lutoſe per aquam
in cuius deſcenſu ducunt ſimul groſ
ſiores aque partes ad reſidentiam in
fondo uaſis : et illa que ſuper hipoſta
ſin remanet : eſt puriſſime aque pro
pinquior et ſimilior et conformitatem
habet aque ad ignem decocte que reſi
dentiam groſarum partium fecit : per
ſequeſtrationem hipoſtaſis. Ideo apud
quosdam autores antiquos precipitur
non eſſe aquam putei cum aqua flu
minis admixendum. quia aqua putei
licet ſit lucida et clara. ē tamen groſſa
et cruda : nullam faciens reſidentiam
et aqua fluminis habet partes lutoſas
que in ipſa ſubtiliata reſiderent. ſed cū
illa admixta impeditur deſcenſus et
non fit reſidentia. et ideo ꝑ aqua flu
minis ſit melior q̃ aqua putei tamen

utraque est melior per se sola quam ambe
simul mixte & propter has causas aqua
ex decoctione bonitatem acquirit. quia
licet in decoquendo quedam subtiles
aque partes resoluantur: tamen ex e
bulitione rarefit aqua & dissoluitur
quodam ea ex frigore congelatur fuit
unde dum quiescit partes grossiores
possunt rarificatam ex igne aquam fi
dere & inferius descendere: quod ante
decoctionem facere non poterant
Ignis quidem non subtiliuit aquam:
quia de natura calidi est subtiles par
tes resolvere. sed grossas partes aque
a subtilibus sequestrat. unde descē
dere possunt in aqua super residentia
natante: que subtilior: leuior: &
purior existit. nec obstat quod sit grossi
or aqua cocta quam cruda ex eo quod
sit obscurior: & turbulentior: quia
multum differt diaphanitas & opaci

citas a grossicie & subtilitate cristall9
eniz diafonior & lucidior est q̃ aqua
talis : & tamen grossioris existit sub
stantie : aque preterea cisternarū : que
ex pluuiis colliguntur . licet non sint
in bonitate aquarum fontiu9 & aliqua
le impedimentum pectori & uoci p̃
stent : tamen si in bona quantitate &
in multis colligantur cisternis electō
rum existunt uirtutum quoniam sūt
leues subtiles minus humide & mi
nus inflatiue q̃ relique : & aliquam
habent stipticitatem & membroru9 cō
fortationem nec stomacho aut epati no
cent sed potius confortant . attenden
dū tamē ē quia pp earū subtilitatē fu
erūt . n . in subleuatōe uaporū i nubib9
generate aduenit putrefactio . iō quan
do in estate modice sunt & ad fundū
adueniunt cisternarū putrescunt . et
tūc ab earū poratōe cauēdū est . quia

& febres preparat. & humores nostri
corporis putrefacit. Sed tali putrefa-
ctioni acetum & acria opponuntur :
cū aqua sit simplex elementū aut sim-
plicitate propinqua nō exhibetur eius
potus ut nutriat. q̄a aqua nō digeritur
digestio enim passio mixti: nec potest
aqua in membro uiuentis loco deper-
dite & r̄solute partis repōi. nūq̄ aqua
cū elementum sit possit in sanguinez
conuerti. quem oportet ex quattuor e-
lementis esse compositum. sed potus
aque aliarum existit uirtutum: quia nu-
trimentum liquefacit & subtiliat eius
q̄ substantiam rectificat: & ip̄z ad mē-
bra penetrare facit. & sua humiditate
& frigiditate restringit: caloris autē na-
turalis aut accidentalis acumen sitim
remouet: & cannam cordis resoluit.
& si per accidens dicimus aquam cō-
fortare naturam in actione sua

Aqua pura nocet paraliticis spasmodis
& podagricis. & omnibus frigidis cō
plexiones habentibus nocet. & opila
tionibus epatis. & nimia ei⁹ assumptio
post magnum & calefacientem laborē
inducit hidropisim: Decoctō aut mix
tio uini cum ea. aut mellis dispumati
omnes fere malicias aque remouet. a
poratione tandem aque turbide pure
caueudum est. quia epar opilat. & lapi
dem in renibus generat.

De Aromatibus. Cap. xvii.

a Romata quibus in ferculis &
saporibus comuniter utimur
sunt piper. Crocum. Cinamomum.
Gariofili. Nux muscata. Zinziber.
& Cuminum. De quibus bo
num est in uno capitulo dicere.
Piper cum sit trium generum

f

scilicet longum piper . album & nigrū
fere eiusdem sunt uirtutis. tamen cali
dum est & siccum in fine tertii. Sed
quidam dicunt in principio quarti con
fortat stomachum . adiuuat appetitum.
digestionem preparat si in debita pro
portione utatur. nervis infrigidatis.
tussi antique & dolori uētris confert.
& urinam prouocat. usus tamen eius
in hieme potius quam in estate lauda
tur. & proprie frigidam complexionē
habentibus. Crocum calidum in
secundo. siccum in primo. Multi uo
luerunt quod crocum nunquam hu
morem alterat: immo cum temperan
tia eum conseruat. & a putrefactione
rectificat moderatus croci usus at
que difficultat . Anhelitus auxi
lium prebet. Epatis opilationes ape
rit. Et licet stomachum sua calidita

te & stipticitate confortet nauseam
tamen facit appetitum deficere. quia
acerositati quae appetitum inducit
opponitur. dolorem capitis quandoq;
efficit. & cum uino bibitum semnu;
& ebrietatem inducit. sed crocum sua
proprietae cor uehementer confortat
& specialem uim letificandi infert. il
luminat spiritus. & ad exteriora mem
bra dilatat. in tantum quod aliquan
do multitudo sue commestionis cum
letitia ad exteriora spiritus dispergit
fontem naturalis caloris derelinquen
do. propter quod quidam dixerunt q;
summere mediam unciam de croco
mortem ridendo & letificando indu
cit. Cinamomum est calidum &
siccum in tertio. Omnem putre
factionem & humorum corruptione

ificat. stomachum confortat. epatis
opilationem aperit. & eorum digesti
uam uigorat. Catarro confert. & uen
tris uentositatem expellit. Visum acu
it. Tussi & pectori auxilium prebet.
& sua tirtacali uirtute morsui ueneno
forum bibitum aut super emplastruz
confert. Gariophilus calidus & siccus
i tertio corporis odorem bonum effi
cit. Visum acuit. Stomachum & epar
confortat. Appetitum inducit. & uo
mitum sedare facit. Nux muscata
calida est & sicca in secundo. Epar &
stomachum atque splenem confortat.
urinam prouocat. & uomitum prohi
bet atque oris odorem bonum effi
cit. Zinziber calidum est in tertio &
siccum in secundo. & in ipso est hu
miditas superflua cuius signum ē qd ci
totarlat & putrescit. hētib9 frigidū

stomachum & epar confert. eorum hu-
miditatem & prope ex fructibus in-
ductam exsiccando digestum adiu-
uat. atque uentrē lenem facit. & mor-
sibus uenenosorum auxilium prebet.

Cuminum calidum est in tertio
siccum in secundo. uentositatem dis-
soluit dolorem & uentris tortionem
placat. urinam prouocat & distillatio-
ni eius auxilium prebet. nimius tamē
usus ei⁹ citrinat faciem. immo ypocri-
te ad fumum cumini ī prunas projec-
ti manus & faciem retinent ut palle-
scant. & uideantur populo ieiunātes.
Anatis caro quere in c. infra de carne
Anguilla in littera p. c. de pisce. Aran-
cia in littera c. c. de citro. Allium &
romaratia dictum est supra ī capitulo
de acumine. Caro Alande. Anseris.
Anatis. & Auium in capitulo de car-
ne.

sz

De Basilico cap. xxviii.

b Asilicum calidum est & siccū
in primo licet sit in eo aliqua
humiditas non bona multarum ē spē
rum sed laudabilius est gariofilatum
minutorum foliorum. & semen eius
uirtutem habet cordialem. cerebrum
& narium opilationes aperit. siue co
mestum siue odoratum animam sua
aromacitate letificat. emoroidibus &
cordis tremori confert. superfluis ei
usus non est laudabilis. quia sāguinē
turbidum & melencolicum generē
& quibusdam eius odor capitis graue
dinem inducit. iniuste tamen uitupe
ratur basilicum q̄ ex eius foliis gene
retur scorpio. Sed ut Galienus uult r̄
periuntur scorpiones iuxta basiliconē
non quod ex eo generentur sed quod
libenter ad ipsius odorem concu
runt.

De Boragine capit. xix.

b Orago calida est & humida in primo & est una ex spēbus bu glosse letificat cor ei9 sbām & sāguinem mūdificādo cū uino exhibita cordis tremorē curat. & oibus passioib9 cōfert cū melle & aqua decocta ulceribus oris tussi & asperitati pectoris auxiliū prebet. laudabiliore generat sanguinē dispositionibus melēcolicis pdest usus ei9 & florū suorū ī īsalatio & ferculis laudabilis est.

Buglossa capi. xx.

b Vglossa dicit ligua bouis & ē in uirtute boragis. ueniamē Auicēna credit apud nos certe nō reperiri sed utimur herba buglosse simili.

De Beta capit. xxi.

b Eta calida ē & sicca in primo
uerūtamen partes frigidas &
humidas habet. est opilationum aperi
tiua uentrem aliqualliter soluit. & lu
bricū tenet si cum aqua prime decoc
tōnis comedatur. sed illa abiecta post
modum recocta uentrem resstringit.
nutrimētum eius paruum & non lau
dabile propter quandam eius falsedi
nem stomachū mordicando ideo cum
dulcibus aromatibus & lacte amigdo
larū comedendū est.

De Butiro Cap. xxii.

Virū calidū ē & hūidū ī priō
multi & ipiguatī nutriēti exi
stit ei9 raēn supflu9 ul9 stoācū debili
tat & ad fleāticas pparat egritudiēs si
ī cibis cū aīgdolis & zucaro admisce
ret maturat catarrū & tussi frigide &
sicce cōfert sed cū liniē p se sup pect9

& stoācho sputui & uomitui sāgniēo
& sanioso auxiliū preber. confert mor
sui uenenorū. & sūmere ipsū ē tiriaca
uenenis omnibns in potu sūptis.

De Citro. cap. cxxiii.

Citrum quatuor diuersas hēt p
tes Cortex citri calidū ē in pri
mo licet dicatur ut sit calidum & sic
cum in secundo. Cortex & semen ei9
cordialia sunt & animam letificantia.
& similiter acetositas eius cor confor
tat & proprie dū ad calidū distempe
ramentū foret. cortex citri oris odorē
efficit bonū & ab huōrū putrefactioē
pseruat ita qđ si cortex siccus ponat i
ter pinnos illos a tineis pseruat in
columes. pulpa ei9 cruda ē & iflatina
et mala stomaco et difficilis digestio
nis doloris uentris preparat. sed cōfec
ta facilioris est digestiois et conferr

gusturi & pulmōni acetositas ei⁹ cū
hoc q̄ cor confortat : uentris fluxum
& uomitum colericum istringit appe
titum preparat caumata et febriles ca
lores exinguit. fit ex ea siruppus ma
gnarum laudum in cura ad preseruati
onem pestilentialis febris. acetositas
tamen nocet neruis et est mala pecto
ri. uerū tamē acetositas citri super em
pectigines pannos et lentigines fac
ei fricata ad earū remotionem adiūmē
tum prestat. quod ostenditur si panna⁹
atramento madefacto cum citri aceto
sitate fricerur id pristinum redit co
lorem semen & cortex eius seu biba
tur seu liniatur optimam cōtra omne
uenenum proprietatem habet. Poma
que arancia appellantur et limones i
acetositatib⁹ suis cū acetositate citri
silitudinē habet cortices at ipōr et se
miā et nō sūt tāte uirtutis sic i citro

De Citonio. cap. xxiii.

Citonium frigidum i primo sic
cum in secundo quod quando
non est perfecte maturum stomachus
grauat & est difficilis digestionis &
quae muza sunt aut acetosa sunt noci
ua. licet ad fluxum ventris acetosa sunt
meliora & melior modus eius come
stionis est dum concuatur extrahen
do semen eius & implendo melle aut
zuccaro & superponitur in primis pre
us ipsum in luto aut stappa infusa in
aqua cicuire. multum quidem confert
stomacho ne humorem aliunde reci
piat appetitum indocit & ipsum ut sy
ruppus eius ebrietate remouet si post
crapulam sumatur. confert etiam asina
ti & pectori. & asperitate gusturis &
canē pulmoīs lenit proprie mutilago
sui semis & spatū sanguinis phibet

Citonium quidem per se se scriptum
est quando enim summitur ieiuno sto
macho ante cibum stomachum confor
tat. & uentrem stringit. Quādo uero
sumitur post cibum bonum sigillum i
stomacho facit. & propter stipticitatez
eius cibum comprimendo soluit uen
trem. & si in multa quantitate come
datur cibum indigestum descendere
facit. & hec est fere communis regula
ciborum stipticorum. qui ante cibum
sumpti uentrem stringunt. post cibuz
uero fluxibilem reddunt:

De Castanea. capit. xxv.

Castanea calida est in primo sic
ca in secundo est magni & bo
ni nutrimenti si bene masticerur. &
si bene digeritur impinguat. & appe
titum confortat. Sed melioris nu
trimenti est si castanea comedatur

cum melle aut cum zuccharo apud habentes flematicas complexiones. Castanee tamen dure sunt digestionis. & uentrem inflant aliqualem uentositatem generando. sed aliquando cerebri grauedinē inducunt propter difficultatem digestionis & fumum earum in stomacho conclusum assatio ab eis nocumentum & stipticitatem remouet. quia earum corpus rehuimeratur. et lenificatur ut contemperent pectoris et corporis siccitatem. & urinam prouocant si in aqua tepida reinfundatur. Quidam ex auctoribus blasphemant castaneam quod in nutrimento similis existit glandi. Vnde dicunt quod castanee non sunt hominibus sed porcis nutrimento.

Crisomula. alias Munia
ce. Capi. xxvi.

c Risemula sunt muniace uel
parua persica & sunt frigida &
humida in secundo. grossum & uisco
sum generant flema. & uentrem com
mouent & inflant. & eorum nutriti
um uelocis est putrefactionis. in
de ad febres putridas preparant.
infusio tamen eorum sitim remo
uet. & febribus acutis confert.
Conueniunt stomacho ipsum con
fortando. magis quam persica. Licet
quidam dicant quod nocent stoma
cho calorem naturalem extinguen
do. Et uerum est de stomacho fri
gido. sed modus corrigendi eorum
nocumentum est ut summatum ante
cibum & post ipsa sumatur anisu &
mastix cum uino puro ueteri & odorife
ro. aut uua passa. & habentes stomo
cu frigidu sumant mel si autem post
cibum accipiantur stomachum super

natant & in putredinē cōuertūt.

De Cappari. cap. xvii.

c Apparis calidus est & siccus i
secundo parui est nutrimenti
cōfert stricture pectoris. aperit opila
tiones splenis & epatis. & pprie sple
nem cōfortat & clarificat euacuando
ab ea materias grossas. & melēcolicis
urinā prouocat. lūbricos interficit. &
coitā excitat. & cōtra uenenū tiriaca
lē uirtutē hēt & usus eius cū aceto ē
multū laudabilis i pestilēti tēpore &
acetū corrigit nocumērū eius.

De Cucurbita. capit. xxviii.

c Cucurbita frigida est & humi
da in secūdo. nutrimentum ge
nerat fēticū & paucū uelociterq; de
scendit stomacū humetat & si extrin
guit calidis cōplexioib; cōpetit frigi

dis uero contraria est uerumtamen ex
natura cucurbite est tales generant hu
mores quales res secum admixte cum
calidis quidem rebus calidos humo
res generat. & cum frigidis frigidus.
ut cum uino citoniorum aut granato
rum & cum agresta est bona. calidam
complexionem habentibus sitim exti
guendo & naturalem calorem refrige
rando & cum aromatibus & melle fri
gidis complexionibus confert. ferculuz
eius confert tussi & dolori pectoris.
& frigiditate stomachum & intestina
infrigidat. & quandoque dolores cor
poris generat si autem post elixatio
nem fricatur remouetur humiditas ei9
superflua. & sic cum succo agreste aut
aromatibus condiri potest secundum
complexionis indigentiam. & ex ista
preparatione minus putrescibilis red
ditur quia cucurbita per se facilem

humorem generat. ad putredinem &
frigidū extinguit ardorē urine & ipām
prouocat & maxime semē eius.

De Cucumere cap. xxix.

c Cucumer frigidum ē & lumi
dū in secūdo huōres duos &
grossos gērat & difficilis ē digestiois
& tarde de stoāco descēdit & ad huō
rum putrefactionem dispositum ē un
de putridas febres excitat cibum quē
in stomaco reperit incrudat ut neque
at a stomaho dissolu. sitim remouet
acumen caloris febrilis extinguit eius
aquositas. pulpa & semen eius urinaz
prouocant. & eius ardorem extinguunt
odor eius reuiuiscere facit habentes
sincopim calidam & radix sua facit uo
mitū. folia autem eius conferunt mor
tui canis rabidi.

Citrulli. capi. xxx.

c Itrulli multū cucumeribus si-
miles existūt sꝫ frigidiores &
grossiores humores generāt & magis
nocēt stomacho & lōgioris digestionis
fūt. Citrulli p uenas discurrūt crudi.
& ad diuturās febres corpa disponūt
& cū nimīā morā ī stomacho faciūt ner-
uositati stoāchi magis nocēt & nimī
usus eius uenenosorū humorū corrup-
tionē pparat medulla eorū pfectiores
generat humorē. uirtutes ad siti extē-
guēdā ad acūmē febriū & ad urine p-
uocationē similes sunt cucumeribus.

Cerasa. cap. xxxi.

c Cerasa frigida sunt ī priō & hu-
mida ī secundo & sunt trium
specierum. s. dulcia. acetosa magna &
acetosa parua. Dulcia & acetosa
magna malos generat humores.

stomachum & intestina grauantes ap-
tissimos & putrefactionem & ueni-
um generationem unde ad febres pu-
tridas corp⁹ preparat. Acetosa magna
sunt peioris qualitis & maiorē i sto-
maco grauedinē iducūt. Acetosa pua
meliores generāt huōres nec tantū ha-
bent de hūido putrescibili aliquali ta-
men stipticitate picipāt colerā repri-
mūt. siti extingūt & appetitū iducūt
& meliora sūt que sicca usui rseruant
ex succo eorū ad soles exsiccato & cō-
seruato in uiterato uase fit bonus sa-
por si cū aceto aut succo aranciorū aut
agresta distemper & tamen iter cete-
ra saporū blādimenta maxime incitat
appetitum .

De Ciceri. cap. xxxii.

c Icer est albū rubeum & nigrū
Albū est calidū i priō & siccū

in principio primi. licet quidā dicunt
q̄ sit humidum. Rubeū est calidius
& sicci⁹ albo. & nigrū rubeo. omnes
iste species sunt melioris nutrimenti
q̄ fabe. habent tamen dispositionem
inflatiuam & nigrum est meliorū uir
tutum q̄ rubeum & rubeum albo cla
rificant uocem pect̄ ri profunt & ut
plurimum bene nutriunt. & fiunt sor
bitiones ex farina cicerum in disposi
tionibus pectoris debent decoqui
cum aqua s̄ue remolitiōis & comedi
cū priā decoctōe quoniam i brodio exi
st̄it melior uirtus cicerū cicera. n. reō
uēt epatis & spleis opilatōes colorez
bonū & uiuidū i carē r̄ducūt. lapidez
renū et uescice frāgūt. urinā puocāt
nocent ulcerib⁹ uiarū urine generāt
sperā & coitū excitāt & uerēs cucur
bitioēs de corpe soluūt cicer uiride i
stoico & i testis supfluitates generat

oris odorem malum efficit. & cicercu
la est iūritutibus alborū cicerū nigra
cicera ad opilationes ad rumpendum
lapidem & ad expellendum uermes
sunt meliora. alba uero in augendo
materiam coitus & prouocādo urinam
meliora sunt. lotio cum brodio cicerū
a scabie & pruritu. cutim mundificat

de caulibus ca. xxxiii

Aulis multarum est spērū. sed
domesticus quo incibis utimur
calidus est & siccus in primo. generat
sanguinem grossum melēcolicū. & quā
doque somnia mala uidere facit & nu
trimentum ei9 ē puū. & nocet aliqua
liter stomacho. sed dum coquitur cū
carnib9 pīguibus & gallie ē meliori s
nutrimēti & meliores sūt caules hi e
males q̄ estiuī. expurgat huōres flemma
ticos ex pectorē guctur leīt & uocem

g

clarificat. semen eius cum aqua lupino
rū uermes iterficat. Caulis si comedi
tur cū primo brodio facit uentrem lu
bricum & urinā prouocat sba ei9 cor
pulenta & abiecto primo brodio aut
per secūdā decoctionē uentrē cōstri
git. & maxime si secū antiquus caseus
recoquatur sicut de blete supra dictū
decoctio eius & semen eius retardāt
ebrietatem & ipām remouent. cuius
rationem assignat Aris. in proble. pp
ter eius uirtutem diureticam urinā p
uocando. & facit uinum ad uias urīne
prouocare & lubricare. unde deficit tā
ta caliginosa ad cerebrum euaporatio
que ebrietatē cābat. succus ei9 cū ui
no cōfert morsui canis rabidi. uerūta
mē hec herba quā nos dicimus caulez
pprie est brassica. nā caulis ē nomē ge
neris ad oē hostile gerēn uni9 cuiusq3
herbe p quod crescit i altū & qa bras

sica habet plurimū hos caules p quos
crescit & germinat i altū q sūt melio
res ptes brassice cōtraxit sibi denoia
tionem cauliū ut patet per Pliniū &
alios doctos simplicistas i lingua latina
ideo uulgares noiant ceteras herbas i
singulari numero. brassicam uero cau
les i plurali.

De Caseo cap. xxxiiii.

Aseus qnōq fit ex lacte qnōq
ex sero & ē illa que diciūt recoc
ta diuersificatur caseus secūdū q re
cēs ē aut ātiquus & secūdū q salitus
aut nō salit⁹ ē. recēs frigidus ē & hui
dus i tertio licet quidā dicūt i primo.
& salitus siccus caliditatē & siccitatez
hēt i tertio. & salitus nō siccus medi
ocres habet uirtutes inter recentem
& antiquum. Melior caseus est ille
qui cum ad suauitatem & aliqualem

dulcedinem declinās nō nimis salutar
fit inter durum & mollem & viscosū
& frāgibilē medius existit quia caseus
illorum extremorum malus est & bo
nitas casei variatur secūdum uarietate
aialium ex quibus lac extrahitur ut in
.ca. de lacte dī uariā etīā secūdū re
giōes & secundum diuersitates herba
rum quibus lactantia aialia uescūtur
case⁹ recēs bōi ē & multi nutrimenti
est & ipiguius & bonus cibus habē
tibus sputū sanguinis ex pectore &
stomaco iuuamētū facit licet quidam
de illo dubitēt quia frigidis cōplexioi
bus nō cōfert case⁹ uet⁹ difficilis est
digestiois grauati⁹ & malus stoāco
et ipō multū utentes uentris dolore⁹
incurrūt et est pauci nutrimenti et i
colericos huōres facile cōuertibilis et
macrefacit usus eius corpora recocta
peior est quam caseus recens et q̄ ca

seus medius salitus & est melioris nu-
trimenti q̄ caseus antiquus. Caseus ge-
nerat lapidem in renibus & uescica.
& proprie qui est humidus & maxie
cū comeditur cum rebus diureticis fa-
cientibus ip̄um ad uias illas penetra-
re. & sic ē petrificat iuncturas poda-
grorū qui uero esset ad generationem
harenularū & lapidum dispositus ca-
ueŕ debet a caseo q̄ sicut uidemus ter-
ram uiscosā aut cretā que argilla dici-
tur ī lapidē & laterē cōuerti apud de-
coctionē fornacis sic ex humorib⁹ ui-
scosis & grossis dū ē calor adurens in
uiis urine generātur harenule quae in
uicem iūcte lapidē constituūt & ad ta-
liū uiscosorū humorū generationē ap-
tissim⁹ ē caseus & pprie cū macharoi-
b⁹ laganiis & ferculis de pasta come-
stus caseus uetus assatus aut pistus
& lotus aliquando cum aqua rosata

uentris fluxum mirabiliter restringit
& licet horum nocumentorum sit cale
uerūtamen cum post comestione pua
ex eo sūmitur quantitas os stomachi
corroborat & confortat. eiusq; bonuz
sigillum existit. ascensū fumorum ad ca
put reprimat. facietatem & fastidiū ex
dulcibus & uentuosis cibis proueniē
tem remouet. Nec uos cōturbat pater
. S. q; caseus ita uobis familiaris exi
stat cibus. quia propter longam cōsue
rudinem & auiditatem appetitus ad
illū in uobis maxima pars suorum nocu
mentorum affert. nā sicut i regulis gene
ralibus dictū est cibus cōsuetus & q
cū appetitu sūmiē ē si malus sit meli
orē gērat sāguinē q̄ laudabilior cibus
non cum tanto appetitu comestus.
immo tante uirtutis existit a pueritia
comedendi consuetudo q; uenenum
& medicina uenenosa in bonum nu

trimentū cōuertit ūde apud idos dū
malos rēges hēant puelle que pulchrio
res uidebāt fieri ex napello herba ue
nenosissima a paruissima incipiendo q̄ti
tate quousq; ille puelle comederent
loco cibi. & omnes reges cū eis coeū
tes interibant.

De carne capit. xxxv.

e Aro inter omnes cibos optimi
est nutrimenti corp⁹ corrobo
rat cōfortat & impinguat & eius cib⁹
est p̄pinque cōuersionis ī sāguinez &
inde qui multas comedunt carnes &
proprie cū pctu uini incurrunt reple
tionem quā p̄pter idigent sepi⁹ flebo
roia aut medicīā solutiua secūdū opor
tunitatē. boitas & malicia carnis mul
tis uariat modis quos p̄ sanitatis con
seruatōne attendēr oportet. & prim⁹
modus sūmitur ex differentia sexus.

Secundus modus sumitur ex diferē
tia castrationis . tertius ex diferētia iu
uētutis quartus ex diferētia regionū
ubi morā trahūt & herbarū & pascuo
rū quibus aīalia uescūtur . Quintus
ex diferētia grassicie & macredinis
aut sanitatis & egritudinis . Sextus ex
diferētia tpm āni inquibus caro come
ditur . Septimus ex differētia artificii
& modi preparādi & coquendi . Octa
uus ex diuersitate & differētia specie
rum animalium secūdum eorū ppriā
natūram . Nonus ex differētia & di
uersitate membrorum . De prima dif
ferentia cum omnis masculus calidior
sit & siccior quacumque femella sue
speciei . uariabitur bonitas carnis se
cundum sexum apud uariationem
nature specierum animalium nam li
cet ut plurimum caro masculorum
laudabilior sit carne femellarum

tamen in quibusdam speciebus caro
femelle laudabilior existit sicut caro
capre respectu hirci et caro galline re
spectu galli. De secunda differen
tia uidemus castrata animalia meliora
esse q̃ masculi et femelle speciei quia
masculi castrati meliores sunt q̃ femi
ne ppter naturam masculinam. et me
liores sunt q̃ masculi quia ex castratio
ne naturalis calor remittitur. & simi
liter siccitas et ad quoddā speciei tem
peramentum castrata animalia reducū
tur. nam dum cōparantur ad masculos
nō ledunt a coitu quoniā ut de parti
bus animalium inqt Aristoteles. aīa
lia multū coeūtia cito senescūt et ex
siccāt eorū carnes et idurāt et naturā
senectutis acqrūt et p cōpatōe 3 ad fe
mellas non ledunt a partu aut ouisati
one. Videmus enim uaccas capras pe
cudes et huiusmodi nō parturientes

meliores habere carnes quam parturi
entes. & gallinas non ouisantes meli
ores esse & ideo dicitur qd galline in
hieme meliores sunt q̄ per cetera ani
tempora q̄a in autūpno ut plurimum
ouisare dimittunt. & propter has cau
sas etiam femelle animalium castrate ut
ut in scrophis castratis et gallinis que
caponisse dicuntur apparet uerū tamen
castrata animalia perdebilitatum esse
calorem proprium multiplicant hu
miditates et pinguedinem non mul
tum bene digestas. quae quandoque
mali existunt nutrimenti. De tertia
differentia manifeste uidemus etatem
animalium multum conferre ad boni
tatem carniū. Prima enī etas anima
liū est hūida et quāto magis ad senec
tutem tendit est siccior licet posset ali
quando humiditate accidētali humec
tari. animalia quidem quorū naturalis

complexio est sicca in illa etate melio-
ra sunt in qua eorum complexio & na-
turalis siccitas cum humiditate etati-
ue complexionis contempatur quod
non ita contingit de animalibus natu-
raliter humidam complexionem hēn-
tibus & ideo dicimus q̄ agni & por-
ci in tempore lactationis sūt mali &
humidi & grossi nutrimenti stomachū
grauātis quia eorū naturalis humida
complexio cum humiditate etatiue &
puerilis complexionis adiungitur. sed
ulteriori procedente etate ad maiore
siccitatem humida naturalis eorum cō-
plexio in etatiuo discursu contem-
peratur & ideo apud medicos & pro-
prie apud arabes ubi nō ē multum in-
usu arietuz castratio magna laude ex-
tollit̄ caro ānualis agni āte pollutioēz
omis autem caro animalīū antiquorū
est pessima & difficillime digestiois

& malorum humorum & similiter animalium ab utero exeuntium aut partui propinquorum. & aues ante originem bonarum pennarum putrescibiles humores generant stomacho & toto corpori abominabiles. de quarta differētia. Videmus enim secundum diversas regiones diversa animalia meliora esse ut in locis montuosis & petrosiss meliores castrati producantur. subtiliorum leuiorum & saporosiorum carniū. Ex maritimis & paludosis regionibus contrarium. ex melioribus enim herbis & pascuis meliores humores lac & carnes producantur & tanto meliores carnes animalia producunt quanto eorum nature proportionatiores cibos habent. unde porcos meliores carnes habere dicimus dum glandes comedunt quāquam dum herbas & capones

& gallinas meliores esse ex frumento
aut milio nutritos q̄ ex herbis aut fur
fure. De quinta differentia absolute
meliora sunt animalia media inter ma
credinem & multā piguedinem quia
multa pinguedo appetitum obtundit
stomachum debilitat & digestionem
impedit & ad malos humores corpus
preparat. Vnde cautela ex pinguibus
animalibus macriores carnes comede
re: & ex macris animalibus carnes pi
guiores eligere. De sexta differentia
calida animalia meliora sunt in hieme
propter suam humiditatem & frigida
in estate. Vnde caro porcina apud il
los quibus non contradicit appetitus
melius est i estate quam in hieme pp
ter suam humiditatem. & pipiones
meliores sunt in autumpno quam in
uere & parue aues in uere dum nidi
ficant non sunt bone in autumpno.

h

autem quae ex uuis & ficubus nutri
untur sunt meliores. & rudi meliōs
sunt in hieme dum non tantum exer
centur in uolatu tempora niuis cum
pastum uermiculorum circa radices ar
borum querētes sunt. De septima dif
ferentia magnam quidem diuer sitatē.
& differentiam acquirunt carnes ex
modo preparandi. pinguiſſimas carnes
melius est assari q̄ elissari. & meliōs
super arduentes prunas proiectas ut
superflua eorum humiditas super car
bones fluat & resoluat̄ & siccior red
datur. Carnes macerrimas melius est
elissare quam assare ut earum ficitas
cum humiditate aquea cōtemperetur
medie autem carnes assari & elissari
possunt secundum naturam animalis
& comedētis appetitum & quorūdā
animalium carnes meliores sunt
assae ut porcorum & alicrum

humidorū & quorūdam meliores sūt
elissate ut carnes bouine & aliorum
siccorum. carnes frixe & carnes in ui
sculo cū almuri coquinate inter assa
tas & elissatas in uirtutib⁹ medie exi
stunt. licet frixe assatis sint propinqui
ores & in uisculo coquinate elissatis.
Et cauendum est ne carnes assate for
titer cooperiantur immo discoperte
dimittantur. nam cum carnes assate
nimium cooperiuntur ut prohibeatur
earum euaporatio ad uenositatem
conuertuntur ut auctores uolunt &
experimento compertum est. carnes as
sate maioris & melioris sunt nutriti
e & robustis corporibus convenienti
ores & difficilioris digestionis & sic
ci⁹ nutritiue generant quam elis
sate quia carnes elissate sunt humidio
res humiditate aquea & acciden
tali. licet carnes assate humiditate

propria q̄ elissate. Caro quidem assata
in propria humiditate decoquitur. elis-
sate uero in aliena quae suam extra-
git humiditatē. uude caro elissata siccior
redditur humiditate propria q̄ assa-
ta nec carnes assande illico ad magnas
prunas approximari debent quia intē-
pestatiua faciunt crustam. impeditur
caloris penetratō ad partes intrinsecas
& decoctio centralium partium. ideo
dixit Aristo. artificiosius esse assare q̄
elissare. carnes insuper ultra earum p-
prias naturas tales. acquirunt uirtutes
quales sunt res cum quibus condun-
tur. Omium harum regularum & alia-
rum quas hic gratia breuitatis omitti-
mus testimonium reddit experientia.
De octaua autem diuersitate clarum
est quasdam spēs animalium meliores
carnes habere q̄busdā absolute melior
caro inter uolatilia dicitur starna aut

fasianus & gallina inter siluestria ca-
preolus & porc9 siluestris iuuenis an-
te pollutionem & similiter in mēbris
existit diferētia ut meliores sunt car-
nes testiculorum & mamillarum quā
epatis & aliorum membrorum ut aut
istius octaue diuersitatis habeat nōti-
cia ponētur uirtutes fere dequalibet
specierum aialium comestibiliū & eo-
rum mēbrorum & priō tāquā a nobi-
liori incipiendo de starna. Caro starne
ex subtilioribus & leuicribus auīū ca-
rnibus existit ad temperamentū decli-
nat & corpus ipīguat cor cōfortat ei9
debilitatem curat. epati stomacho et hi-
dropisi cōfert & in coitu augemetum
facit & in hiis qui subtili uolunt custo-
diri regimine cōuenientior est & me-
liores sūt eius pulli Caro pdicis quia
pdix est spēs starne licet quidam ali-
ter qicāt. augmētū bonū ī cerebro &

intellectu prebet. corium excitat &
eius materiam augmentat. caro fasia
ni licet. Auerrois uelit ipsam esse meli
orem ex carnibus auium tamen inter
bonitates starne & galline media exi
stir. caro gallinacea. Gallorum melior
est ille qui nondum cantat necdum
coiuit. & gallinarum meliores sunt
que nondum ouisant. melior est illa
que in uentre edi assatur. & quidam
ex antiquis auctoribus laudant capo
nes esse meliores omni carne uolatili
um & caro pullorum in cerebro & in
tellectu augmentum facit & pullus
masculus melior est quam femella. ca
ro gallinacea confortat pectus. sangui
nem ex naribus fluentem retinet uo
cem clarificat & corpus ipinguat. ius
galli antiqui & solutioni & dolorib9
uentris potatum confert. Caro
coturnicis ex ea timetur spasmus.

quia comedunt aliquando helleboruz
herbam uenenosam & spasmosam. qui
dam ex antiquis dicunt nutrimentuz
earum esse optimum & spermatis ge
neratiuum. De coturnice & qualea in
ter auctores est magna dissensio. nam
periti apud hystorias lingue latine per
coturnices intelligunt qualeas. & sic i
tellexit translator Auicenne in ca. de
coturnice scribens proprietatem qua
learum. q̄p timetur ex eo spasmus quia
helleborum comedunt. Plurimi aucto
res per coturnicem intelligunt auem
quandam maiorem perdice cum pen
nis pictis & est in bonitate carniū p
dicis. Caro columborum Pipiones
sūt calidi & humidi superflue & illi
qui uolare incipiunt sunt leuioris &
melioris nutrimenti. pulli tamen co
lumborum flematicis multum conue
niunt. & in colericis condiri debent

cum agresto aut simili frigiditatem al
ferante. Columbi antiqui dure sunt
digestionis & illaudabilis nutrimenti
Caro turturis quidam dicunt q̄ tur
tur est perdix & errant eius nutrimē
tum est stipticum & mirabiliter in uē
tris fluxibus confert. Auicenna lau
dat carnes turturis esse meliores car
nibus omnium uolatilium. & dicitur
in arabico duraz uel alduraz. & hoc
est quia in regione Auicenne sunt me
liores quam in italia ut dicunt qui ibi
dem habitant. uel quia turtur sua pro
prietate confortat cerebrum & intel
lectiuam uirtutem & in coitu augmē
tum facit. Caro passeris calida est ma
li nutrimenti & difficilis digestionis
& luxuriam commouet. Caro
alaude per se stiptica est uentrem
stringit. Sed brodium propter ui
trositatem quam habet extrahendo.

illam in coquendo uentrem soluit. ca-
ro anatis calidior est omni carne uola-
tilium domesticorum. frigidis comple-
xionibus confert. & calidis nocet si
frigidis condimentis non alteretur i
pinguat. resoluit uentositatem. & cla-
rificat uocem. cum autem eius caro di-
geritur est maximi nutrimenti & pro-
prie stomachus seu griscibile eius. ca-
ro anseris frigidior carne anatis & ab
ea parumper differt. & meliores par-
tes eius sunt ale. pectus. aut uenter.
Caro gruis pauonis strutionis & ma-
gnarum auium grossi est nutrimenti &
difficilis digestionis nec pro nutrime-
to multum concedens. Caro uolatili-
um aquaticarum in lacunis flumi-
nibus & pratis aquosis commoran-
tium grossa est & superfluitates ge-
nerans & usus eius non est lauda-

bilis. Aues minute boni sūt nutrime
ti & proprie dum non indificant. &
dum sunt pingues. & istius conditio
nis est turdus. sed timetur comestio
stomachi eius seu griscibilis. quia qui
dam dicunt q̄ napellum comedit que
est herba uenenosissima. Caro qualie
calida est & humida sed tēporū ueris
dum ad nos qualie reuertuntur melē
colica est & sicca & mali nutrimenti
in autumpno autem dum pinguis est
bonum prestat nutrimentum. facilis fit
digestionis. coitum & eius materiam
augmentat. de proprietate qualee ma
gis credendum est quod dicitur supra
de corurnice. caro caprioli est ex carni
bus siluestribus laudabilior boni nu
trimenti. & paucarum superfluitatum
licet sanguis ex eo generat⁹ ad aliqua
lem melencoliam tendit. caro leporis
frigide est complexionas & sicce. li

et dicatur q̄ in quibusdam locis sit
calide boni est nutrimenti. sed genera
tiua est humorum melencolicorū ma
gis q̄ caprioli. coagulum eius est astric
tuum uentris. est tiriaca ad omne ue
nenum. & cerebrum leporis facit infā
tibus cito oriri dentes. Caro edi est
ex melioribus caribus domesticis nul
lam habens in se malicie admixtionez
si non sit multum partui propinqua
quia tunc in se uiscositatem & super
fluam humiditatē habet dum magn⁹
est ed⁹ & pinguis contemperatur sua
naturalis complexio sicca ab humida
etatiua. & propter hoc leuem subtilez
& contemperatum sanguinem gene
rat nec cōueniēs ē multū laborātibus
q̄ cito r̄soluit̄ ppter ei⁹ subtilitatē &
teneritatē s̄bē nutrimenti qđ ex ea ge
nerat̄. Arietuz castratorz caro melior
est carne agnorum multum etiam &

bonum sanguinem generat. calida est
& humida quasi ad temperamentum
declinans si in iuuenili etate sit. De
crepiti autē ut supra dicebatur sunt
pessimi. Caro bouina frigida est et
sicca difficilis est digestionis & gros-
sum turbidum & melencolicum gene-
rat nutrimentum ad quartanas febres
p̄parat. scabiosis & leprosis nocet
Vitulina autem propter temperatiā
etatis. ut supra dicebatur boni & fer-
reperati nutrimenti existit. Caro per-
cina sicut alie carnes variatur in boni-
tate & malicia secundum uarietates
etatum multum humida & uiscosa est
nutrimentum eius est bonum & est
multum conueniens magis robustis
corporibus quam delicatis. quia est
tarde resolutionis sed propter eius
viscositatem nocet paralyticis. po-
dagricis & dolorem hiliorum & la

pidem renum aut uescice habentibus
Sed caro porcina siluestris est laudabi
lior si iuuenis sit ut supra dicebatur.
& caro cerui fere similis existit carni
bouine. Caro ericii quidam est terre
nus & quidam est montanus. eius ca
ro resolutiua & exsiccatiua ē. usus ei
licet non generet multum bonos hu
mores tamen multarum existit uirtu
rum. stomachum confortat. uentrem
soluit. confert lepre & scabiei. Caro
salita confert hydropicis & lapidi re
num. & eius assiduatio confert mingē
tib9 in lecto. ita ut difficile sit urinār
licet quidam dicant quod urinam pro
uocat & confert uermium morsui.
Restat de particularibus membris
animalium dicere. & primo de ce
rebro. Meliora sunt enim cerebra
uolatilium. Caro tamen cerebri frigi
da ē & huīda flematicos generās huō

res fastidium in stomacho inducit. Si
post cibum comeditur uomitum pre
parat. ideo cerebrum comedendum ē
in principio cibi conditum cum aro
matibus aut aceto & menta & simili
bus bonum dat nutrimentum si dige
ritur. calidas complexiones habenti
bus confert. coitus materiam auget &
uentrem lenit. cerebella omnia salu
bria sunt ad uenena habita & ad mor
sus uenenosorum dum comeduntur.
& quidam hanc laudem maxime attri
buunt cerebello laudis & cuniculi.
Capita animalium grossi sunt nutri
menti & ad febres colericas preparant
multum tamē nutriunt & seminis ma
teriam augent. oculi si tenerrimi & pi
guis sint animalis & circa eos pingue
do existat frigida sunt & humidi
& boni existit nutrimenti. lingua hu
morem generat humidum & fere

temperatum inter mollem & durum.
& si cum carne glādosa sibi adiuncta
unde salua causatur comeditur bonū
est propter uiscositatem & humidita-
tem cum dulcibus aromatibus condi-
ri. Cor frigidum est & siccum. ideo
melencolici existit nutrimenti & tar-
de digeritur; & multum nutrit. Nec
istud contradicit illi quod superius di-
cebatur. Cor esse fontem caloris in iu-
uentute & uite fundamentum. nam
aliter situantur & graduantur in com-
plexione membra uiuentia respectu
tēpati membri nostri corporis. & ali-
ter, eadē mēbra mortua in cōpatione
ad nutrimentū aut cibum temperatum
Cor enim uiuens est calidissimum in
genere membrorum uiuentium. &
cor mortuum in genere ciborum est
frigidum & sic est de uiuentibus
animalibus. Vt lepus in genere

animalium uiuentium est frigidus &
ficcus. & tamen auctores ponunt car-
nem in genere eius ciborum esse ca-
lidam & siccam. multum enī differt
aliquod graduari in compatione uiuē-
tium a se metipso graduato in compa-
tione ciborum. Pulmo frigidum & hu-
midū gērat humorē & sic in generē ci-
borū frigide & huide est cōplexiois &
tamen ī generē uiuentiū mēbrorū cali-
dus ē & ficcus naturaliter. Pulmo est
facilis digestiois ppter eius raritatem
& eius leuitatem. & est paucissimi nu-
trimenti. epar huōres generat grossos
& ē difficilis digestiois & multū ī sto-
maco morat. & r̄mouet famē lōgo tpe
ī tantū q̄ auctōrs scribūt q̄ ez epati-
bus fit cibus qdā ex cuius uīca come-
stioē stat hō p aliquot dies sine fame
Epar tamen laudabiliōrē generat san-
guinem q̄ carnes pinguedinem nō ha-

bentes. epar lactantium animalium est
meli9. sed inter cetera melius est epar
galline aut anatis pinguis. Epar capra
rum aut hircorum detegit epilepsiam
& epilepticis nocet. nam cum ipsū co
medunt subito epilepsiam incurrunt
Epar lupi epari hominis multum con
fert. & prohibet metum & abhemin
ationem aque. Vbera seu mamille fri
gida sunt & sicca propter nervositatē
grossum & multum & bonum gene
rant nutrimentum. & si in eis est lac
nutrimentum est grossius. Splen tar
de digestionis est. sanguinem generat
melencolicum. acetositatem quandam
in se habet propter fuisse receptaculū
huōrū melēcolicorū unde stomachū cō
fortat & appetitū puccat. licet cito sa
ciet. & iter ceteros splen porcini est
melior. Ale autū oīum membrorū lau
dabilissime sūt. & melius generāt nu

ritmentum & subtili9 propter earum
exercitium & fatigationem meliores
sunt hale galinarum & anserum & si
militer colla anserum & gallinarū sūt
meliora collis oīm & oia colla sūt bo
ni nutrimenti . si absque sanguine in
ipsis cōgelato comedatur renes sunt
difficilis digestionis & horribilis sapo
ris propter nutrimentū fuisse ex pin
guedie urine cuius sunt colatoria . hu
mor ex eis generatur malus & lauda
biliore eorum sunt renes lactantis
edi Venter parui & mali nutrimenti
est & ei assimilantur uiscera . exqui
bus fit trippa flematicum generat huō
rem . & impinguat . uentres autem au
um sunt melioris nutrimenti precipue
gallinarum & anserum . tunica iterior
stomachorum gallinarum & etiam
alium anium exsiccata confert
en stomachi & dolori eius .

ex illa medici bonum electuarium ad
eandem intentionem componunt. te
sticulus melior est animalium iuuenū
quia antiquorum non melius est nutri
mentum mamillarum q̄ testiculorum
preter testiculos gallorū qui boni plu
rimi & laudabilissimi existunt nutri
menti. & licet nervosi sint tamen faci
lis existunt digestionis. tussi sicce &
pectori conferunt eius leniendo aspe
ritatem ulcerib⁹ viarum urine profūt
& licet ppter eorum viscositatem sit
solutiui. tamen dissinterie profunt &
uentris fluxum stringunt. pedes ante
riores pedibus posterioribus meliōs
existūt. Cinamomum & ciminū que
re in septimo ca. de aromatibus. Cepe
in cap. de acumine. Cicercula in cap.
de ciceribus. Columbus. Castratus ce
turnix. Capriolus. Cervus. Cerebella
Caput Collū omia sūt i ca. de carne.

De dactilo. cap. xxvi.

dactilus calidus & hūidus in
priō gradu iter fructus boī exi
stit nutrimentū. difficilis ē digestionis.
bonū sāguinē gērat. differūt dactili
secūdū diuersas regioēs ubi sūt. ī cali
da enī regione dulciores sūt q̄ ī frigi
da. & dulciores generāt eparis & sple
nis opilationes & citius digerūt et uē
trem lubricāt et meliorem sanguinem
generant.

De Endiuiā cap. xxxvii.

Endiuiā quedam est siluestris
et amarior. quedam domestica
et ortulana cum foliis crispis. utraque
utimur in īsalatitiis et ferculis que re
cens est frigida et humida est in pri
mo et quanto plus de amaritudine
participat tanto minus de frigidi
tate et humiditate habet. quidam

ramen dicunt siluestrem frigidam esse
in primo humidam in secundo . licet
endiuiā non generet tam bonum san-
guinem sicut lactuca. meliores tamen
uirtutes habet. & siluestris melior est
q̄ domestica aperit opilationes epatis
& uenarum. & malam caliditatem ex-
tinguit. remouet fastidium stomachi.
ex caliditate productum illū confor-
tando. & est res optima stomacho cali-
do comesta. aut superius emplestrata.
hanc singularem inter ceteras herbas
habet endiuiā. q̄ tam in materia cali-
da quam frigida epati iuuamentum
prestat. in calida quidem ratione mani-
festarum qualitarum. & in frigida rati-
one aperitionis opilationum. & sue
proprietatis occulte quando comedit̃
cum aceto stomachum confortat & uē-
trem stipticat. ipsa cum radice sua pi-
stata aut emplestrata aut succus

e⁹ bibitus pūsture scorpionū uesparū
& prauorū uerius nenenosorū confert.

De Eruca. cap. xxxviii.

e Ruca alia ortulana alia silue
stris calida est in secūdo & sic
ca in primo. sed recens habet humidi
tatem in primo licet iuslatiua sit apit
tamen opilationes epatis. sola comesta
capitis dolorem inducit. qui a lactuca
endiuiā aut portulaca remouetur. eru
ca insuper secundum uarias complexi
ones & diuersam quantitatem diuer
sos producit effectus. Ab ipsa cauere
debent colerici & sanguinei nisi cum
predictis herbis frigidis comedatur.
de ipsa. n. si multa comeditur & sola
acuit sanguinem luxuriam remouet.
eiusque materiam exsiccat. tempore
autem comesta in frigidis complexio
nib⁹ digestiuam confortat coitum iei

rat & eius materiam auget & proprie
si cocta comedatur.

De enula cap xxxviii.

Enula calida est & sicca in secundo
licet aliqualem superfluam
humiditatem in se contineat. radice
eius utimur. aut in insalatitio cum
sua amaritudine aut cocta in t rtel
lis cum ouis & cerebellis & similibus
eius usus melior est in hieme. con
fortat cor. pectus atque pulmonem
a uiscosis & superfluis humoribus
mundificat. stomacho repleto pro
dest. epatis & splenis opilationes
aperit. superfluis eius usus sperma
diminuit & sanguinem putrefacit
siaticis podagricis & doloribus omni
bus exfrigida causa confortat. & mor
sui serpentū pficua est enula in super
& proprie succus eius singularem ha
bet uirtutem ut uermes interficiat

iplosq^{ue} de corpore exire faciat edius
ericius epar. superius in ca. de carne
De ficu ca. xl.

Icus quādo recēs ē parūper est
calida declinās ad huīditatē sed
ficus fica calida & fica in primo ficus
quidem oibus fructibus laubabilior
& nutritibilior existit que non est ma
tura calida ē & ardēs & mala propter
lac eius sed bene matura est propiqua
& non nocet. licet omnes fructus sūt
nocivi quāquā cortex ficus sit dura
ad digerēdum sicut cutis & semē pa
nicosum sit mali huōris generatium
per se solū tamen ficus si non existit
in similitudine nutrimenti carniū in
ter ceteros uero fructus uehemētioris
& landabilioris & melioris existit nu
trimenti ficus albe meliores sunt ru
beis & rubee nigris omnes tamen fi
cus uirtutē habent ī pīguādi licet eius

impinguatio faciliter resoluatur &
principalis conditio ficus est bonum
generare nutrimentum si in stomacho
bonos reperit huores sed si malos re
perit & superfluos & proprie que est
sica malum & penetratiuum generat san
guinem & secum illos huores ad super
ficiem corporis & partes carneas du
cit & propter hoc ficus generat pedi
culos & exteriorē cutim humetant &
sudare faciūt et omnis ficus tam recens
q̄ sicca epilepticis cōfert. pulmonem
pectus gucturis asperitatem lenit opi
lationes epatis & splenis aperit licet
eis noceat & duo apostemata sunt sup
illam dulcedinē urinam prouocat hu
mores grossos a renibus et uestica ex
pellendo que recens est aliquantulum no
cet stomacho. sicca uero non nocet &
sicca est mirabilis iuuamenti in aperi
endo uias cibi et proprie cum nuce

uel amigdola & uirtutem habet solu
tiuam a liqualiter & proprie cum ami
gdola. primi fructus ficuum qui ut flo
res sunt quos foliatianos dicimus. su
perfluam & in digestam habens humi
ditatem mali & grauis nutrimenti &
faciliter digestibile. ide ē q̄ sole exic
cari nō possūt. licet ī calidiori āni pte
pducāt & ab auctorib⁹ experimēto
cōptuz ē q̄ ficus nux & ruta de maē
simul comesta contra oē uenenuz ē &
cōtra pestilētialem aerem. spālē uirtu
tam prestat.

De Fungis ca. xli.

Fungi inter ipsos et tubera est
differētia ut in ca. de tuberib⁹
patebit. frigidi sūt et humidi in quar
to licet quidam dicant q̄ sint ī tertio
difficilis sunt digestionis et humorē
generant grossum. timetur ex eorum
comestione stupor membrorum dolor

uentris apoplexia difficultas urinam
di & prefocatio cum morte. fungorum
quidam sunt mortiferi & quidam nō
mortiferi. fungi nigri in ecrū substan
tia uirides & azuri sūt mortiferi & il
li in quorum superficie est humiditas
uiscosa & apparens putrefactio. de iu
diciis etiam fungorum bonorum cre
dendum est expertis in regione unde
sūt. uerūtamen experti in cognitōe fū
gorum quandoque decipiuntur quia
species fungi boni ex incognoscibili
re potest uenenum acquirere. fungi. n.
ex uaporosa putrefactione oriuntur.
nō ex se inib9 aut radicis ppagatōe sic
alia uegetabilia miera igit̃ ortus eorū
posset esse sulphurā aut alteri9 uenei
pductiua iō q. fūgos colligūt attēder
debēt & cauer̃ ne fūgi iuxta ferrē eru
giōsū oriāt̃ aut arborē ueneōsū aut ar
borē dātē sibi malā qualitātē sic olive

licet quidam fungi iuxta oliuas sint
etiam boni. attendant insuper cauer-
nas serpentum & uermium uenenofo-
rum. quia ex istis iam multa mala exē-
pla reperta sunt. & multe familie ex
comestioē fungorum simul una necē e-
periere. ideo fugienda est eorū comē-
stio. sed si aliquō stupidissim⁹ eorū sa-
por nos decipiat. & oporteat intellec-
tū sēsui obedire. tūc attēdēdū ē qd pi-
ra sūt tiriaca fūgorū. elissēt ergo cū pi-
ris aut cū foliis pironū & proiecta pri-
ma aqua recoquāt ad pfectionē &. con-
diāt cū sale & aromatib⁹ calidis & bi-
batur cum ipsis uinum purū & bonū
quia ī hoc uirtutē hēt tiriacalē & bonū
est post ipsos pira comedere. nō tamē
que cum ipsis cocta sunt

De fari. cap xlii

ar est spēs frumenti quo uti-
mur ī ferculis. quasi temperate

est cōplexiois ad caliditatē declinās
multi et boni existit nutrimentū lauda-
bile generat sāguinē. sed nimius eius
usus epatis et splenis opilationē facit
et nocet lapides et harenulas habenti-
bus ī renibus et ī uescica. si ex ordeo
fiat uirtutem ordeī obtinebit.

De Fabis. capi. xliii.

f Abe frigide sunt et sicce prop-
ter temperamentum uirides at
ad humiditatem tendunt et sunt peio-
res illis quia humiditates superfluas
generant & stomacho magis nocent
Omnes fabae dure sunt digestionis &
propter suā uentositatē sūt multum
inflatiue .unde uapores eleuantur
& caput grauant spiritusque in-
grossant. & mala somnia uide-
re faciunt .et melius sunt ex-
corticate & fracte quam quae cum

corticibus comeduntur. longa remolli-
tio & multa decoctio & comedere eas
cum aromatibus & herbis calidis earum
ueterositate remouet & proprie piecta
aqua prius decoctionis confert tussi & pec-
tori ipsius lenificando & cum aceto & cor-
ticibus uentre constringunt.

Faseoli. cap. xliiii.

f Faseoli calidi sunt & humidi in
primo humores grossos gene-
rant & inflatuos. uentrem mollem fa-
ciunt & impinguant. & urinam prouo-
cant. pectori & pulmone iuuamentum
prestant: caputque grauant & ad som-
nia terribilia preparant sinapis origa-
num & uinum purum ab eis omne
quasi remouent nocumentum.

De feniculo. capit. xlv.

f. Eniculus calidus & siccus in
secundo eius utimur foliis in
ferculis & insalatitris bonos inter ole
ra humores generat. pectori confert &
uias opilationis aperit. radices eorum
bone sunt cocte cum ciceribus. quia
eorum aperitiuam uirtutem augent.
sed melior pars feniculi est semen ei9
urinam prouocat. epatis opilationes
aperit. & feniculus siluestris lapidem
frangit. omnis feniculus prodest uisui
& eius usus uisum acuit. & quidā āti
quorum existimauerunt q̄ serpentes
in uere comedunt folia fenicu
li & fricant oculos per feniculum
dum exeunt de cauernis ut eo
rum uisus confortetur. & cor
roboretur propter debilitatem

quam oculi eorū acquisiuerunt ex lon
ga mora terre in hieme. fastiani caro ē
ī capitul de carne.

De grano pini. capi. xlvj.

Ranū pini modicū ad calidita
tē & hūiditātē decliat ē ipīgua
riū cōfert debilitati neruorū & eorū
modificationi. pectori. pulmoni & de
bilitati omnium membrorum auxiliū
facit. coitum incitat & auget eius ma
teriā multum icitat & auget & maxiē
cum zucharo comestum. uerūcamen
uirtutē mordificatiuā hēt & nocet sto
cet stomacho. & tale nocumētū ex ab
lutione & remollitiōē ī aqua calida re
mouet. & q. calidū cōplexionē habent
debēt illud comedere cū zucharo cūz
melle & proderit stomacho & melio
res generat humores.

De granato. capit. xlvii.

Ranatum malorū granatorū
g tres sūt spēs dulces muse &
acetose que oēs frigide com
plexōis sūt apud auicēnā q frigide cō
plexōis rēgiois oriūd⁹ fuit. s. extre me
ptis arabie uers⁹ septētrionē. sed ace
tose magis sunt frigide. deīde muze
deīde dulces sunt min⁹ frigide apud
ceteros aūt autores de calida regione
oriundus dulcia granata calida iudicā
tur. quia ī regiōe frigida mala grana
ta nūq̄ ad tātam dulcedinē ueniunt
ut debeant calida iudicari. immo gra
nata dulcia in regione frigida muza
appellantur. ī regione calida usus ma
lorum granatorū poti⁹ sūt ad medici
nā q̄ ad cibū uirtutē habent citonio
rum ante cibum in stringendo uen
trem & post cibum stomachum cōfor
rat ascendentes uapores reprimunt.
accidentalem calorem & aeris calidi

caumata extinguunt & cordis confor
tatiuam uirtutē habent gallina grus i
c. de carne. gariofilus supra in capit.
de aromatibus.

De oleribus Cap. xlviii.

Olera pauci sunt nutrimentū
h & secundū diuersas eorū na
turas ut ad cibū & potū p
tinēt. i diuersis repiūt capitulis.

Iuiube Cap. xlix.

Iuiube i ipsis autores sunt
i discordes. qdā uolūt q̄ sint
calide. quidā frigide. qdā q̄
sint sicce. sed aliquale declināt humi
ditatē difficilis sunt digestionis gros
sum generant sanguinē & pauci sunt
nutrimenti. pectoris & pulmonis as
piratē minuunt. & Gal. dixit q̄ iuiubas i cōseruāda sanitate & remo
uenda egritudine aliquid operantes.

De Lactu Cap. l.

Atuca frigida ē & humida
I in secūdo & facilis digestio
nis .& pauci nutrimenti .li
cet plus nutriat eliffata quā cruda. op
timum generat sanguinem nutrimen
tū & sanguis ex ea generat⁹ laudabi
lior ē oī sangnīe aliorū holerū & meli
or est si munda colligatur & nō lauet
quia ablutio aufert bonitatem ex ea a
qua etiā ī sua humiditate & frigidita
te augmētum p̄stat. & remouet bonā
eius uirtutez que in superficie existit
& fit aliqualiter inflatiua. Suauis ta
men latuca dormire facit & p̄fundi⁹
cum acceto comesta appetitum indu
cit & stomacho calido cōfert & simili
ter tussi ex calida materia generate.
plurimus tamen usus eius oculos ob
tenebrat uisus debilitatem iducendū
puccat urinā & remouet appetitum
coitū & eius materiā minuit & pro

prie semen suum quod i potu sepe su
ptum habētibus nocturnas pollutōes
aliquādo in somnis suis maximū qui
dem iuuamentum prestat.

De lupino cap. li.

Vpin9 ex sui natura calid9

I ē in prio siccus i scdo lz qui
dā dicūt utrūq; i secūdo.

lupinus amarus potius ad medicinaz
ptinet quā ad cibum uermes iterfici
endo & opilationes aperiēdo dulcea
tus aut ex frequēti aqrū remollitiōe
ad nutrimentum est aptus & nō cale
facit corpus. quia ex remollitione cali
ditatem & amaritudinē depdit diffi
cilis aut est digestionis. humores ta
men crudos & malos generat.

De lente Cap. lii

Ens frigida ē in primo sicca

I in tercio. licet quidam dicant
q; ad tēpamentuz declinet

eius cortex ē uentris solitiū & me-
dulla est stiptica & difficilis digestio-
nis sanguinē generat grossum & me-
lancolicum. ad leprā & cancrū & ali-
as egritudines melencolicas disposi-
tum est inflatiua & cerebro & stoma-
cho & pectori propter eius exiccatio-
nem nocet. uisum obtenebrat. & ali-
quādo uidere facit somnia mala. extin-
guīt sanguinis caliditatem. & materi-
am coit⁹ exiccat. ut aut nō noceat de-
bet excorticari abiecta prima decoctio-
ne. & in noua recoquātur aqua. & cū
aceto & aromatib⁹ aut amigdolīs cō-
diatur. & utilior modus pparatiois ē
cū secūda lētū decoctiōe modicū fa-
rine ordeī admiscere. ex cuius quicē
commestione nutrimentum ualde bo-
num generatur.

De Lacte Cap. liii.

Ac tēpamēto uicinū exi

stet ad frigiditatem & humiditatem.
parumper declinans. licet quidam di-
cunt ipsum calidum esse quod est tri-
bus substantiis declinans. si ex casei-
tate butirositate & aquositate. que di-
citur serum. De butiro autē & caseo
dictum est. De sero autem non ē pre-
sentis intencionis. quia eius usus po-
tius ad medicinam pertinet q̄ ad ci-
bum. Lac est nobilis substantie & op-
timi existens nutrimenti facillime di-
gestionis & uelocis conuersionis in
sanguinem. nec mirum. cum lac sit sā-
guis in mamillis secūdo decoct⁹ ubi
ex mamillarum natura albedinem sa-
porositatem & cibi habilitatē acqui-
uit. diuersimode tamen lac bonitatē
& maliciam participare pōt qui diuer-
sam uirtutē acquirit secundum diuer-
sam naturam & complexionem. ani-
malium. ex quibus mulgetur. Nam

licet laudabilissimum Lac sit mulie
bre tamen pro nutrimento nostro uti
mur caprino pecudino uaccino bufali
no & similibus. talem uero uirtutem
habet lac qualem fere animal unde pro
uenit. Sed pro meliori nutrimento
utimur caprino. qui stomachum ma
gis confortat. & epas minus opilat &
lac iterum melius est ex animali iue
ni pingui sano quaz antiquo. Aut ma
cro & infecto. & quanto melioribus
pascuis utuntur animalia. tanto laudabi
lius erit lac. & lac quidem uernale.
aut estiuale melius est quam hyemale.
aut autumnale. & melior modus sumē
di lac est ipsum bibere ieiuno stoma
cho. cum actuali caliditate. sicut mul
getur & differre cibum quousque.
dum stomacho descenderit appetibilius est co
agulatū comedere per spaciū ante cibū

quia cum lac sit facillime digestionis.
Si cum alio cibo admisceretur. Aut
putrifieret aut secum alter cibus indi-
gestus transiret & quiescendum est.
propter lactis assumptionem ne ex
motu propter teneram eius substanci-
am aut corrumpatur. Aut accescat.
Lac multum & bonum generat san-
guinez .cerebrum & coitus materiaz
augmentat. Pulchrum inducit colorē
& proprie cum zucharo mixtum pthi-
sicis & consumptis hydropicis. ardori
urine. tussi pectori & sputo sanguinis
bonum auxilium prestat .& ex natu-
ra quidem lactis est in illum humorē
conuerti. quem in stomacho predomi-
nantem reperit. Nam & si in stoma-
cho sit calidiorum humorum habun-
dancia propter sui butirositatem que
inflammationi est inflammatur cor-
rumpitur. & in fumum conuertitur.

Vnde caput grauat sincopin & anxietatem inducit. Si uero in stomaco frigidi humores habundent. Lac sua caseitate accescit. & in acidos & crudos humores conuertitur. Stomachus lac sumens debet esse bene dispositus & malis humoribus uacuus & in bona & naturali sua complexione existat. Et timetur ne lac coaguletur. & caseatur in stomacho. Ideo auctores uolunt ut cum ipso aut post ipsius sumatur zucharum. aut mel sumendum sit. quod ab illo securitatem facit. & abluendum est cum uino aut cum acceto & aqua aut melle & aqua pro lactis assumptione. & remoueat eius adherentia a dentibus & gingiuis. quibus proprium est nocumētum inferri. Dūque capitis dolo adesset. cauendum est a lactis exhibitione. Quia illas auget passiones. Nimius eius usus uisum

obtenebrat lapidem in corporib9 dis
positis generat & epatis opilationem
iducit. Lac purum p se uentrē lubri
cat. Sed cōstū aut ubi ferum ignituz
& igniti lapides extincti sunt. est uē
tris cōstrictiuū & lac optimū est con
tra medicinas mortales. & pprie con
tra potū cantaridarum. & helleboris.
& argenti sublimati. & aliarū medici
narū. quibus hūana pereunt corpora.
Limonēs in. c. de citro. Lepus. lingua
in. c. de carne. Limacia in. c. de pisce

De mellonibus .Cap. liiii.

m Ellones frigidi & hūidi sūt in
secūdo. sed huīditas frigiditati
domiat̃ melioris sūt nutrimenti q̃ po
ponisse aut alii fruct9 sui generis dul
cis & matur9 mello ē conueniēciōrū
& melior hūor. & pprie si cū seie
commedat̃. Mello & oīs fructus sui
generis aptus est conuerti in illum.

humorez quē in stomacho p̄dominātē
reperit. licet ad flegmaticos hūores fa
cilius conuertatur. & qdā dicūt ad co
lericos. & cum non digerit nocet sto
maco uomitum. fluxū vētris. & dolo
rem corporis. vētositatē. & rugit⁹. &
cibi ab hominationē inducit. & pprie
si cū aliis cibis misceatur. ideo ab an
tiq̄s precipitur ut cōmedat̄ ieiuno sto
maco & ab humeribus mūdificato &
post aliquātulū spaciū alter cibus com
medi debeat nocz neruis ip̄os hūme
ctando. prouocat urinam. & proprie
cū semine eius. & renes ab arenulis.
& lapillis mundificat. similiter & ue
sicā. Vt aut̄ nocumētū melonum re
moueat. colerici debēt bibere post
ip̄m oxizacharam. i. iules ex zucharo
aqua & acceto factū. aut oximel. Aut
uinum. aut de zinzibere. condito com
medat̄. Reperiuntur aut̄ n̄ri auctores

discordes si post mellonem. aut pepo-
nem. quod idem est. uinum aut aqua
bibendum sit. Et sic fere de omnib9
humidis fructibus est controuersia.
Auicenna autem qui princeps apud
Sarracenos fuit. ubi ex eorum lege
uini potio prohibetur. dixit non esse
uinū bibendum post huidos fructus
& proprie post pepones. quia ipsos in-
digestos ad E par penetrare facit. Et
in putridos cōuertuntur humores. &
in hac ratione oēs fere auctores con-
ueniunt. Apud nos autem. quib9
continuus uini est usus cessat illa ratō
Magnam quidem uim habet consue-
tudo. Est namq; res potissima in sani-
tatis custodia. Propter quod dicitur
consuetudinem alteram esse natura?
Imo melius est uinum post mellones
bibere quā aquā. licet contrarium apud
Saracenos sit. & insueros ad uinum

qui eo tātū pro medicina utunt. neq;
Auicenna uinuz post mellones oīno
prohibet. cum precipiat humectatos.
ex mellonibus bonum & purū uinuz
bibere. Inde apud nos attritum sur
rexit prouerbiū. dum odoriferum &
potens gustamus uinū. id pro peponi
bus bonum existere. Et Isaac in die
tis pticularibus dixit uinū uetus &
odoriferū esse post persica. ut eorum
putrescibilitas corrigatur. Mellones
iuli qui ut cornua torti sunt. quos eti
am mellones Saracenicos dicimus in
simili uirtute quodāmodo citrullorū
existunt.

De moro. Cap. lv.

Orū arboris celsi. quod dul
ce & maturū ad huīditatē &
caliditatē declinat. pui ē nu
trimenti. stomacho nocet. & faciliter

in eo corrumpitur. & eo cito descendit. licet plurimo tempore stet in uentre. Ideo ante cibum comedendum est. urinam prouocat. & uentrem humidum retinet. Cum autem mora dulcia in qua frigida lauantur & frigidantur. multum in frigidatiua fiunt. sitim auferunt. & calorem intensiorem extinguunt. Mora celsi immatura frigida sunt & sicca. stomachum confortant. & uentris fluxum constringunt. Eorum autem usus magis ad medicinam quam ad cibum pertinet.

De mora. Cap. lvi.

Ora rubi nigra & perfecte
matura calida sunt & sicca. p
ui nutrimenti. Vētrē strigūt
& dure sunt digestionis. eorū usus po

rius ad egestes & rusticos est quam
delicata uita uiuentes. quādo in mag
na quātitate comeduntur caput gra
uant. bonum est antequam comedan
tur ipsa abluere. sicut de moris celsi
dictum est.

De Menta Cap. lvi.

menta ortulana que aromati
cum habet odorem calida
est & sicca in secundo. licet
in ipsa sit humiditas superflua ex sua
proprietate cor letificat. confortat sto
machum. calefacit que appetitum in
ducit. ab hominationem ex putridis
humoribus factam remouet. singultū
& uomitum ex sanguine aut humori
bus frigidis reprimat. excitat & adiu
uat coitum propter inflaticnem.

que in ipsa est & humiditatem super
fluam & ppter hanc antiqui duces ex
ercitum ut continenciores haberent
milites nolebant mentam in eorum
castris apportari. aut plantari. ut in p
plematibus suis narrat aristotiles. mē
ta preterea interficit uermes. & sua p
prietate confert morsui cani rabidi.

De maciano cap. lviii.

Acianum est de specie po
m morum. quod a quibusdam
dicitur malum appium uel
sibi simili. frigidum est & siccum in
primo & illud in quo est aromacitas
& dulcedo proprietatē habet cor con
fortandi & letificandi. & nutrimētuz
eius in genere pomorum melius exi
stet. fouet enī spiritus nutriendo.

De maiorana cap. lix.

m Aiorana calida ē & sicca in
tercio. apit opilationes cere

bri conuenit doloribus capitis & humiditati atq; uentositati eiusdē confert eius puluis cum melle mixtus liuoreꝝ sanguinis mortui sub oculo cōtingentis remouet & similiter maiorana uiridis iterdū lapides cōtusa eū dē remouet liuorem caput purgium. ex succo uel aqua eius cerebrū mūdicat & confortat. & superposita cum acceto puncture scorpionis auxilium prestat.

De melle Cap. lx.

m El est ros occultus de nocte cades sup & reliqua qꝫ apes colligūt & i regioibꝫ ubi ros manifestus est ab hominibꝫ colligit. & māna appellat mel calidū & siccū i secūdo & melius ē quod cū bono odore dulce existit ad aliquale declinans accumen est ut palea in colore. & uernale melius est estiuo. & estiuum autūpnale.

& pessimum est hyemale. Mel incidit & mundificat malos humores de interioribus corporum. frigidis & humidis competit complexionibus. & proprie senibus. Quia in eorum corporibus cito in sanguinem conuertitur. Calidis uere & proprie in estate inconueniens est. Quia cito in colericos mutatur humores. Mel quidem coctum melius melle est crudo. quia crudum uentositatem & inflationem generat & cito penetrat. & uelociter nutrit. & prodest suffocationi facte ex fungis uenenosis. urinam prouocat. & tussi auxilium prestat. & mel in suis uirtutibus diuersificatur. secundum diuersitatem florum. & herbarum. & foliorum super quos cadit. quod apes recolligunt. Acquirunt enim ros qualitatem herbe.

super qua stetit in nocte antequā ab
apibus colligatur. Et ideo mel regio
nis bonarum herbarum & arborum.
melius est melle malarum. & mel si
calefactum cum oleo rosato bibatur.
competit morsui uermium uenenoso
rum. & ei qui bibit opium & eius co
mestio morsui canis rabidi auxilium
prestat. Mala granata in capi. de
granato. Mala arancia in capit. de
citro. Mala in capi. de pomis. Mala
apia in. c. de macianis. Mala citonia i
c. de citonio. Miliū in cap. de panico

De Nuce Cap. lxi.

Vx quedā ē recēs que ē hu
mida. quedā sicca. Nux sicca
calida ē i tercio. sicca in prio
& quāto magis antiquat̃ tātō magis.

humiditatem perdit. in tantum uetustatur aliquando ut naturam cibi amittat est difficilis digestionis. & nocet stomacho calido. quia cito in humores colericos conuertitur. adustionem eleuans. & fumum faciens. Vnde dolorem capitis & oculorum caliginem inducit. Nux grauat linguam & loquele impedimentum prestat propter inhibitionem sue humiditatis deagme in masculis lingue. quod bene apud cantantes officium in quadragesima. comptum est superficiei oris & tussi. calide nocet & eius gutturi nocumentum facit. Tamen nux prodest stomacho frigido & ipsa boni nutrimenti. & boni digestionis existit. & proprie recens & condita cum melle. & renibus frigidis iuramentum facit cum nux pista & cum aliis rebus frigitur. fit stiptica & fluxui ueutris prodest.

Nux ficus & ruta laudabilis medici
na est contra omne uenenum & usuz
eius i pestilenti tempore de mane ie
iuno stomacho saluberrimum fore di
urno experimēto compertum est.
Potest autem a siccis nocumentū re
moueri. si exterior cortex aliquali rup
tura contundatur. & quasi ut recen
tes & uirides fiant. saporosiores erūt
& fere absq; nocumento existent.

De Nespila Cap. lxii.

Es pila frigida ē & sica i pri
mo ad medicinā magis pti
net q̄ ad cibū stomachū con
fortare solet. uomitū & uētris fluxuz
constringit urinam. puocat pui tamē
& grossi nutrimenti existit. & magis
stiptica est q̄ sorba.

De Nasturcio alias agretti.
Capitulum. lxiii.

m

Asturciū est herba q̄ p īsala
n ticio utimur quādoq̄. uulga
riter dicit̃ agretti. calidū &
siccū in tercio ī uirtute fere similis ex
istit eruce. eius usus ī hyeme melior
ē q̄ in estate & ī modica quātitate pe
ctori cōpetit & pulmonē ab hūorib⁹
crudis mūdificat. appetitū inducit. li
cet stomacho mordicationē faciat e par
& splenem calefacit excitat coituz &
uermes interficit cōueit bibitū pūcti
oni uenenosorū uermiuz. & cū melle
etiā suppositum & eius suffumigarō
expellit animalia uenenoſa Nux mu
scata in cap. de aromatibus.

De oliuis Cap. lxiiii.

o Liuis p nutrimentō utimur.
dū cōdiūt & uirtutē fenicu
li & aliarū rerū qb⁹ admiscēt acqrūt.
sūt difficilis digōis & pui nutrimenti
hūiores generant grossos & sīpticos.

remouent stomachi abhomiatiōē ap
petitum incitāt stomachū confortando
& oris odorem bonum inducēdo .&
sumpte post cibos īpediūt fumos ad
caput ascendere .ī medio uero prādi
o si sumūtur magis appetitū cōfortāt
& galienus multū laudat ad excitā
dū appetitū oliuas ī acceto repositas.

De Oleo Cap. lxxv.

Leū oliuā quoddā ex oli
uis ī maturis exprimit̃ & di
ciť omphacinū & ē frigidū & siccū ī
prio aliud ex oliuis maturis .sit q̃ in
usu hēmus & ē fere tpatū ad calidi
tatē & humiditatē declinās .cum ole
um cōe antiquat̃ in uirtute calidissi
morum oleorum existit. & habilitatē
cōdimēti deperdit. Si autem ompha
cinum antiquatur .Simili oleo com
muni fiet. Et licet oleum ompha
cinum sit saporosius & confortatius.

tatem oleum commune absolute est.
melius. Omnes olei species corpora.
confortant. sed omphacinium cuz sit
stipritum & saporosius erit stomacho
iuuamentum. & potius olei cōmunis
quantitate unius ciathi ieiuno stoma
cho uermes interficit. & ipsos extra
ventrem inducit. Siquidem sumpro
ueneno ex oleo & aqua calida fiat uo
mitus ueneni maliciam reprimat.

De Ordeo. Cap. lxvi.

o R deū frigidū est & siccum
in primo. Far & panis eius
ē minoris nutrimenti q̄ tritici .aut al
beli facilis est digestionis absterſiuū
refrigeratiuum .& eius farina habet
uirtutem stipticā pdest calidā cōple
xionē habētib9 & uentris laboribus
ex uētositate factis nocz tamē ei9 fa
rinata pfectōnē generat sāguinem &
pectori & cerebro utilitatem prebet.

De ouis cap. lxxvii.

○ Va fere tēpata sunt. & hūa
ne nature uicinitatez habēt
licet albumen ad frigiditatē
& uitellum ad caliditatem declinet.
& ideo est albumen uitelli parumper
durum ad dirigendum & tardum ad
egerendum. Ouorum uitella cor ual
de confortant. cū ex laudabilibus aui
bus accipiuntur. Vt galline starfene
fasiani & similium facillime autem di
gestionis & uelociter ī sanguinē trās
mutantur & inter omnes cibos par
uissima ex eis sequestratur superflui
tas. sanguinē generant conformem.
sanguini quo cor nutritur scilicet sub
tilem clarum. & cito in cor impellitur
Ideo pre ceteris aliis nutrientibus.
conuenienciora sunt in dissolutione.
spirituum & diminutione sanguinis

cordialis competunt. asperitati pecto-
ris ruffi. spleuresi. ethice. raucedini.
uocis stricture pectoris & sputo sang-
uinis. & si in acceto coquatur cum cor-
tice sicut sunt quousque indurentur. fi-
unt stiptica & uentre constringunt. &
uitella ouorum competunt ardore urine
ulceribus renum & uesice. & proprie si
cruda sorbeantur. Oia oua in coitu
augmentum prestant & naturam ex coi-
tu debilitatam restaurant. ouorum propterea
comestio stomachum a malis humoribus
mundificatum requirit. quia propter tenerri-
mam eorum substantiam si calidos reperit hu-
mores putrescunt. & in putridam & co-
lericam conuertunt materiam. si autem frigi-
dos reperit. acescunt sic supra de lacte
dicebatur. oua insuper ex multis rebus in
suis bonitatibus diuersitatem accipiunt.
nam ex predictis auiibus meliora sunt &
maxime si sane pingues & in iuuentute

existentes sint & pprie si ex boīs nu-
triantur rebus. ut ex milio frumento
panico & huiusmodi. Nam uidemus
oua ex gallinis pascētib⁹ herbas malas
esse. & odorem atq; saporem herbarū
quibus uescūtur hñe. Et oua gallina-
rum & aliarū auium que a gallo & su-
is masculis non calcantur. ab aristote-
le oua uenti dicuntur. quia non sunt
prolifera minoris existunt bonitatis.
quam oua auium suis masculis succū-
bentium. que prolifera sunt. quoniam
ex naturali caliditate seminis mascu-
li redduntur. oua melioris substantie
& laudabilis nutrimenti & facilioris
digestionis. Oua anatis anseris pa-
uonis. strutionis & similium mali nu-
trimenti sunt. grauem habent odorē
& stomacho fastidum faciunt. Oua
recencia sunt meliora & quanto pluri-
um dierum sunt tanto minoris boni

tatis existunt. oua etiā ex diuerso pre
parādi artificio diuersam bonitatem.
& maliciā sortiuntur. Debent quidē
oua r̄pate decoqui. ut sint tenera. &
sorbilia. q̄a cocta nimis usq̄ ad durici
em dure sunt digestionis. & malos
humores generant. quīq̄ tamē moīs
cōtigit oua in p̄paratione diuersifica
ri aut elixātur aut assant̄ aut frigunt̄
aut in torcellis ponūtur. aut ī fisculis
miscētur. & ex melioribus p̄parandi
modis ē affatio cū cortice ut ē ad len
tum ignē aut elixatio in aqua. sed au
ctores maxie laudāt oua fracta ī aqua
decocta que perdita dicuntur. quia ca
lor depurat ouorum supfluitatem ut
p̄ spumī apparet & etiam melius ouo
ruz uapores cortice non īpediti exha
rāt ut cū hec ex aromatibus bonā uir
tutē habētibus cōdiūtur. & post ista
ī boitate existunt oua elixata in aqua

cū cortice suo integro ut sūt quia inde
coquendo eorū humiditatē naturalez
cōseruat cum aque hūiditas ex siccati
onis ignis repugnet. & post ista sunt
affata cū cortice tota ut sunt. & parū
per a cineribus discoopta. ut melior
fiat exalatio. & affata in testulis sunt.
nimis bona p̄dictis. & peiora sunt fri
cta q̄a stomachū grauāt. & cito in fu
mositatez. atq; putredinem & malos
hūores & colericos conuertibilia sūt
& que in tortellis aut in uisculis de
coquūtur. media inter frixa & elixata
existūt. oua preterea mala ut uenenū
fugienda sunt & maxie ab illis i q̄b9
mali hūores & proprie i stomacho do
mināt. q̄a expimēto uidemus q̄ sola
unius oui putredie totū fetoī infectū
reddīt cōuiciniū oua testudis cerebrū
cōfortāt. ideo epilētis auxiliū p̄bent
quoniā contra caducū morbum uirtu

re habet oculi caro in capit. de carne.

Perlica Cap. lxxviii.

Perlica frigida sunt i secdo &
p huida i prio nō matura & si
militer icifa & exsiccata stip
tica sunt sed matura & recencia uelo
citer putrescunt. & in flegmaticos cō
uertuntur humores. & nimius eius
usus ad febres quotidianas preparat.
Mala sunt facilis digestionis & uen
trem humidum faciunt. & urinam
multiplicant. Non matura autem et
sicca nō sunt boni nutrimenti. & du
re digestionis sunt. Et uentrem con
stringunt. Que bene matura sunt &
aromaticum odorem habent sunt bo
na stomacho & in eis est uirtus indu
cendi appetitum & specialem uirtu
tem habent contra fetorem oris a sto
maco ueientē. & ppe si ex colericis.

humoribus fetor fuerit. Sua ergo proprietate oris odorem bonū efficiunt Persica autem comedenda sunt ante cibum ieiuno stomacho post ip̄a uinū uetus odoriferū. bibendo. quia post cibum citissime putrescērēt. Verumtamen licet ita sit. quidā autores persica post cenam concedunt in modica quantitate. si prius in bono uino & puro mundata remolliantur. quia os stomachi & superiora membra refrigerant. & proprie cum ex assatis carnibus cena fuerit.

Pruna Cap. lxxviii.

Pruna frigida sunt ī secūdo
p hūida in tercio quidā tamē
dicunt pruna dulcia propinqua esse temperamento. Meliora ex prunis sunt damascena. & parui sunt nutrimenti. V̄sus prunorū dulcium

re habet oculi caro in capit. de carne.

Perlica Cap. lxviii.

Perlica frigida sunt in secundo &
p hūida in primo non matura & si
militer icisa & exsiccata stip
tica sunt sed matura & recencia uelo
citer putrescunt. & in flegmaticos con
uertuntur humores. & nimius eius
usus ad febres quotidianas preparat.
Mala sunt facilis digestionis & uen
trem humidum faciunt. & urinam
multiplicant. Non matura autem et
sicca non sunt boni nutrimenti. & du
re digestionis sunt. Et uentrem con
stringunt. Que bene matura sunt &
aromaticum odorem habent sunt bo
na stomacho & in eis est uirtus indu
cendi appetitum & specialem uirtu
tem habent contra fetorem oris a sto
maco ueientem. & prope si ex colericis.

humoribus fetor fuerit. Sua ergo proprietate oris odorem bonū efficiunt Persica autem comedenda sunt ante cibum ieiuno stomacho post ipā uinū uetus odoriferū. bibendo. quia post cibum citissime putrescērēt. Verumtamen licet ita sit. quidā autores persica post cenam concedunt in modica quantitate. si prius in bono uino & puro mundata remolliantur. quia os stomachi & superiora membra refrigerant. & proprie cum ex assatis carni-
bus cena fuerit.

Pruna Cap. lxxviii.

Pruna frigida sunt ī secūdo
p hūida in tercio quidā tamē
dicunt pruna dulcia propin-
qua esse temperamento. Meliora ex
prunis sunt damascena. & parui sunt
nutrimenti. Vsus prunorū dulcium

Stomachum humectando nocet. uen-
trem lubricū tenent. & colerā leniē-
do soluunt. & recencia magis soluti-
ua sunt quā sicca. Pruna uirida & pō-
tica mala sunt & noxia absq; nutrime-
to. Ideo non debent cōmedi nisi ma-
tura. Que autem muza inflammatio-
nem cordis sedant. & colericos humo-
res reprimunt.

Pira Cap. lxx.

Ira multarū sūt species qui-
p dā ex ātiquis autoribus uo-
lunt q; pira dulcia & saporo-
sa que absq; arena & aromacitatē par-
ticipant. Sunt in genere omnium po-
morum laudabiliora. & bonorum hu-
morum generatiua. Verum talia pira
uere tēpata sunt & uirtutem habent
letificandi & confertādi cor melius
q; mala citonia aut martiana. Sed ut

plurimum pira frigida in primo sicca
in secundo. Bona sunt pira eligenda
stomachum confortāt & pprie eorū
semia. & conferūt tussi. & doloribus
uētris licet caro pironū quādoq; ex ni
mio usu uentris dolorem inducat.
& si cocta & cum aromatibus calidis
Aut anisio. Aut coriandro commedā
tur. nocumentum ab eis remouetur.
& secundum quod diuersa pironum.
species requirit. Sic pira cocta. Aut
cruda cōmedenda sunt. que & pluri
mum post cibum cōmedūtur. si uen
tris fluxus non abest. aut non time
tur ut pira dura mollescant. & sapidi
ora fiant. aut elixanda sunt. Aut su
per fumum aque calide suspendantur
Pira qdē post cibū ppter sui stiptici
tatem faciunt boni stomachi sigillum
ipm confortando digestionem augen
do. & uap rum ascensum reprimendo

m

Pira & eius folia & proprie siluestria
thiriaca fungorū est qui sunt supra in
capitulo de fungis.

Portulaca Cap, lxxi.

Ortulaca frigida est i terco
p humida est in secūdo pui ē
& non multum laudabilis
nutrimēti. fluxum atq; sanguinis spu
tum & uomitum ex hūoribus calidis
factum restringit. calorem extraneuz
& stomachi renum. uesice. atq; urine
ardorem extinguit. Plurim⁹ ei⁹ usus
pannuz quādoq; facit accidere in ocu
lo & appetitum debilitat. licet qdam
dicant q; sua ponticite stomachū &
intestina confortet. desideriu & mate
riam coitus sua qualitate diminuit &
masticata dencium congelationē aut
stuporem remonet. qui ex acrium co
mestione inducitur.

Petrosellinum. Cap. lxxi.

Petrosellinū una ex speciebus
papii est calidum & siccum ī
secūdo licet quidam dicāt ī
tercio prouocat urinam renes & uesi
cam mundificādo. eorūq; dolorem re
mouendo uentositates. & uentris īfla
tiones remouet. & totius corporis opi
lationes aperit.

Poma que dicuntur mala
Capitulum. lxxiii.

Poma que mala dicuntur di
uersarum sunt specierū dul
cia. muza. & accetosa. omnia
frigide & humide complexionis. sed
que dulcia sunt magis temperie pro
pinqua sunt & accetosa. Aut pontica
siccitati assidua pomorum commestio
Dolorem neruorum euenire facit.

898
CN
& ad diurnā febrem corpus p̄parat
& putrescebiles humores generat. &
pprie cōmestio imaturoꝝ pomorum
Poma autē dulcia saporosa. & aroma
rica ardori & debilitati stomachi con
ferunt. uomitū retinēt. & appetitum
inducūt. & si dura & p̄fecte matura
nō sunt decoctione idigent. & maxie
si talis pomorū species requirit. & meli
us coquēdi modus est sup̄ prunas eo
rum semine abstracto. & zucharo aut
melle impleri secūdum cōmedentis.
complexionem. & poma si sint mag
na scinduntur cum gladio per medi
um in duas partes. & cum puncta
gladii fiat fissura circum circa inter
corticem & pulpam pomi & implea
tur zucharo extracto semine. & po
nantur super prunas corticem uersus
ignem uoluendo. Et tali quidem
pomorum decoctione digestiora. &

sapidiora atque saniora sunt. sitim ex
tinguunt & ardorem colere reprimunt
& stomachum confortant. & post cibum
comedi possunt. & proprie si cum a
niso confecto aut coriandro comme
drantur.

Pastinaca. Cap. lxxiiii.

p Pastinaca apud Arabes Bau
tia dicitur. Duarum est spe
cierum alba silvestris seu campestris
& rubea ortulana. Ambe sunt diffi
cilis digestionis pauci & grossi nutri
menti. seu cocte seu pro in salaticio
seu pro ferculo comedantur. Pastinaca
enim confert tussi pleuresi & idropi
si incitat coitum & proprie semine eius
bis tamen elixanda est. & proiecta prius
decoctione & secunda. tercio cum la
ctuca decoquenda est & cum coriandro.
acceto. pipere. Cepe. & similibus.

condiendā ē que autē cōdita ē facilio
ris digestionis existit. frigiditati ner
uorū doloribus dorsi & renū cōferēs
& magis coitum excitat. omīs pastina
ca calida est ī secūdo. & hūida ī priō.

Attēdē hū tamē est apud eos qui sil
uestres aut campestres pastinacas col
ligunt. ne cū ipsis aut loco ipsarum.
quandam cicute speciem colligerent.
que pastinacis talibus multuz assimu
latur. quia cicuta malos & stupefacti
uos & fere uenenosos inducit effec
tus. Multos enim ex tali errore in
fatuatos uidi & fatuorū uerba & fac
ra facere quousq; cicute accidentia se
data fuerint.

Pisces. Capit. lxxv.

p Pisces multarū sunt specierū
de quorū natura & mō ppa
rādi oportet credere habitantibus in

regionibus ubi degunt uniuersaliter
tamen frigidi sunt & humidi licet ma
rini minorem frigiditatem & humida
tatem participēt. Sed pisces saliti ca
lidi & sicci & quanto pluris saluntur
& in salitione antiquarum tanto maio
ri caliditate & siccitate abundāt ideo
ex salitis piscibus pua quātitas come
denda ē q̄ rebus p̄guibus p̄paret̄. se
cū dū qdē diuersas pisciū spēs que fer
īfinite & ignote nobis sūt diuerse &
meliores & deteriores reperiūtur. De
paucis igit̄ nobis notioribus quibus
in italia ad esum magis utimur fiet in
fra spālis mentio. Inquit Galienus q̄
optimus sanguis medius iter grossuz
purū & subtilē & aquosū gēatur ex
paē optiē p̄pato & ex uolatilib9 aīali
bus ut pdice & silib9 & huic pxiū9
ē ille ex maris piscib9 gērat9 & pprie
pellagallil9 & paterni pisces sanis

808
CU
fimi corporibus hominum generant.
sanguinē medium inter subtilem &
grossum & eorū alimētū ē bene dige
stibile. Sed generaliter ex piscib⁹ me
liores sunt illi q̄ nō sunt ualde magni
neq; nimia durā carnem habētes .ne
q; supflua & ab hoiabili piguedie ha
būdātes ī qb⁹ neq; cenosus odor ne
q; sapor malus existit. & quorūz caro
nō cito putrescit dū ex aq̄ extrahun
tur. Et ex piscibus dura carnē haben
tibus elegendus ē mior & ex mollez
habētib⁹ carnē elegēd⁹ ē maior licet
qdā ex autorib⁹ dicant q̄ pisces me
die quātītatis ī sua spē sunt meliores
& pisces q̄ apud autores magis laudā
tur sūt marini locis petrosis pmanen
tes hūane cōplexiōi apud ātiquos cō
formiores qui sanguinē generāt tēpa
tū non turbidū & grossum sed poti⁹
aquofo & subtili uiciniorē. & prop

rer eius subtilitatem uelociter a mē
bris resolubile .sicut sanguis ex tem
perato & subtili nutrimento genera
tur. ideo fortiter laborātibus q̄ duro
idigent cibo & membrorū conforta
tionem non proporcionant. sed ocio
se uiuentibus in regimine sanitatis
cōfert. & p̄pe cōualescētibus & seni
bus & debiles uirtutes habētib⁹. Se
cūdo post istos pisces pelagales sunt
meliores q̄a aquā īsalite bonā habēt
& clarā. sed duriores & piguiorē sūt
& tardius ex mēbris resolubiles licet
non sit tātum laudabile nutrimentum
tercō post istos sūt meliores pisces ī
litoribus arenosarū uel p̄rosarū aqua
rum degentes. Tres igit̄ p̄dicte spe
cies pisciū meliores sūt piscib⁹ fluui
alib⁹ Salsedo enī maxie aque ī simili
bus locis uiscositates & humiditates
tediosas a piscibus aufert . ideo tales

pisces saporosiores sunt. Quarto post
istos meliores sunt pisces excurrenti
& petroso flumine recentium & cla
rarum aquarum imo a quibusdā tales
pisces laudantur ex oī generē meliōr
q̄a inter eos lampredas. tructas carpi
o es reperimus super oē genus pisci
um laudandos. Quinto post istos di
cuntur esse pisces fluminū nō recētū
a quarum nec multum currētium que
si iuxta ciuitates decurrant pisces ge
nerant malos & patrescibiles quia
ex immunditie illarum ciuitatum in
ficitur aqua & maxime si per ipsas
transit & etiam admiscuntur cū aquis
ubi linum & similia macerantur. Sex
to sunt pisces lacuum. unde aut exe
unt flumina bonae aquae aut in
grediuntur quia piscibus fluminū
fere assimilantur. Septimo post
istos sunt pisces in littoribus

permanentes ubi sunt aque lutoſe &
turbide & terreſtribus inmundiciis
admixte. & peiores piſces ſunt lacu
narium & paludarium aquarū ex qui
bus nec ingreſſus nec egreſſus ē flu
minū maſteſte aut occulte. piſces ue
ro marini q̄ i aquis dulcibus aſcēdūt
aut piſces aq̄æ dulciū q̄ i mare igre
diūt. medi inter fluuiales & marinos
exiſtunt. eſ piſces ſalini difficilis ſūt
digestionis. longam morā in ſtomaco
facientes & pauci ac illaudabilis ſunt
nurrimēti ſiti iducētes. & recentes.
ſanguinem generant frigidū. nervos
mollificāt. & in corpore uarie pducū
tur uicoſitates ex qbus uarie pueni
unt egritudines piſces recētes licz du
re ſint digestionis. uētrē tamē hume
ctāt. coitū & eius materiā augent. &
multorū piſciū & ppe lactēciū barzo
nū uētrē ſoluunt. & uoitū iducunt

nā quādam uērositatis speciē retinēt
ideo a tali ouorum comestione cauē
dum est. Preterea cauendi sunt pi
sces qui post decoctionē per diem in
frigidati sunt quoniā ueneni quādoq;
q̄litate accipiunt. & a cena inducunt.
que ex uenenosis fugis accedere so
lent. & pisces assandi .frigeudi .Aut
elixandi sunt. secūdū quod iporū di
uersa requirūt genera. ipos tamē cum
aceto & aromatibus cōdiri bonum ē
ut eorū uiscositas incendat. & fiat ha
bundanti frigiditati resistencia. Om
nia insuper brodia piscium contra ue
nena bibita auxiliū prestāt & si fiat
frequens ex dictis brodiis uomitus
morsui cornuti serpētis & canis rabi
di pdest. Carpio ē ex laudabilioribus
piscibus aquarū dulciū boni nutriti
ti & facilis digestionis dum ē recens
i priā decoctione qui quanto plurib⁹

decoquitur uicibus tãto durioris est
digestionis paucas & non corruptibi
les superfluitates signũ e q̃ per plu
rimos dies durat decoctus & non pu
trescit. Themalus est piscis boni
& laudabilis nutrimenti & est piscis
maximi exercicii propter quod muti
laginem non habet. & temporatã ha
bet complexionẽ q̃ ex suo bono sa
pore comprehenditur Truta est mul
tam similis carpioni in forma & nu
trimendo quando in saxosis flumini
bus & altis montibus capitur que si
cut Carpio pluribus decocta uicibus
diu durat antea quam putrescat. De
truta intellexit Galienus dũz inquit
q̃ multo meliores pisces quam in Ti
beri sunt qui capiuntur in flumine
quod Nar dicitur ab altis dedẽs mō
tibus & uiuis fontibus stangnizãs q̃
dẽ nũq̃. uerumtamen hoc singulare

habet truta. q̄ dum descendit ex su-
is uiuis & petrosis fontibus ad mag-
na flumina stangna & lucunas est ita
facile mutabilis q̄ perdit bonitatem.
& saporem acquirens uel ex otio uel
ex grossitie aquarum. pinguedinem
quandam uiscosam & ab hominabile
Lutii sunt pisces rapaces. & est luti⁹
rex pisciū in aquis dulcibus. sicut dal-
phin in mari. Est boni in genere pi-
scium laudabilis & sicci nutrimenti si-
ne mucosa supfluitate quādo ī uiuis
fontibus & currentibus flumībus ca-
piūtur. sed ī stangnis & grossis aquis
otio & piguedie bonitatē pdāt sicut
de truta dicebat utriq̄ sunt pisces ue-
locissimi motus & maximi exercicii.
De truta exptū ē q̄ ascendit per ra-
dios aquarū & rupib⁹ rapide descen-
dentiū. Persicus ē boni nutrimenti.

& boni saporis & facilis digestionis.
& paucarum supfluitatū. Salmo ē pi
scis apud flumina. Alamanie & boni
ē nutrimenti & boni saporis sed pro
pter nimiam suam pinguedinem defi
cit parumper a bonitate nutrimenti.
& boni saporis. Salmo affatus ma
gis assimilatur in sapore carnib⁹ qua
drupedum siluestriū quā pisciū extra
aquam subito moritur licet cor eius
uiuat & moueatur. quā cor aliorum.
piscium. Tinca malum grossum &
hūidum generat nutrimentum Ang
uilla malum uiscosum. opilatiuum. &
difficilis digestiois. generat nutrimē
tū aduertēdū ē ī quo loco āguilla ca
piat. quoniā expimēro cōptū ē in coi
tu cū serpentibus cōcubinari & uene
nolas fieri. Anguilla magnā confor
mitatem habet cum fungis in sapore
in uiscosa humiditate & malicia nu

trimenti. nec min^{us} cum . Anguilla in
genere piscium ex putrefactione ge
neretur sicut fungus in genere uege
tabilium ex putrefactione absque se
minum & radicū propagatione ortus
est. & ideo Anguille cum aromatib⁹
condiri debent. & cum rebus earum
malam humiditatem corrigentibus.
rane multarū sunt specierū que terre
stres sunt & saxosa aut arboree uiri
des male sunt & uenenose . Ille au
tem que in fontibus. & bonis aquis
capiuntur. sunt ad esum in communi
usu ciborū. & ex eis posteriores par
tes renū & coxarum cōmedantur. &
non sunt malī nutrimenti. quidaz ex
autoribus multum laudauerūt ranas
ad utilitatez leprosorū. & q^d multi p
cōmestionem ranarum a lepra nō con
firmata liberati sunt. quod nō est a ra
tione remotū ppter conformitatem.

quam cum serpentibus habent. Caro
enim tiri & uiperarum ad curam le
proforum laudatissima est. & ego de
uiperis mirabili experimento probaui
Cauende sunt excedentes magnitu
dinem. quoniam de natura Buffonaz
participare uidentur. & cum buffoni
bus quandoq; per coitum concubina
tur. Lamprede duarum sunt speciem
Queda parue in luto & limis bonarum
aquarum degentes boni saporis & lau
dati nutrimenti. palmi magnitudinez
non transcendentes. & in figura lum
bricis terrestribus assimilantur. Alie
sunt magne ad pondus quoniam multarum
librarum siue magne anguille. boni &
laudati sunt & desiderati saporis. absque
mutilagine & superfluitate. quam ex
humo saxorum sub aquis existentium
fugiendo nutriuntur in stomacho ea
rum nihil corpulentum reperitur

Lamprede quidem magis ceteros excellunt pisces in cariore pretio q̄ nobilitatis nutrimenti. Cancri multarum sunt specierum quidam sunt marini & quidam aquarum dulcium & quidam rotundi. & quidam caudati. Cancri rotundi fluuiales qui granci uocantur sunt boni nutrimenti & impinguiui. & proprie si in aqua aut in lacte ordeï elixentur. ubi prius aliquādiu moram traxerunt. ideo datur pro laudabili nutrimento macilentis & consumptis & febre ethica laborantibus. Cancri caudati qui gambri dicuntur sunt similes canceris rotundis in nutrimentis. si in uiuis fontibus & bonis aquis capiantur. Sunt tamen difficilis digestionis & grossioris nutrimenti. si a fecali intestino redeuntur quod. per mediam caudam descendit laudabiliores erunt. Gambri

marini sunt difficilis digestionis & ma-
maco nocent & propter falsedinem
uentres soluunt. Gambri magni mari-
ni qui locuste dicuntur sunt difficilis
digestionis. sed dum degeruntur boi
sunt nutrimenti. Cinis omnium can-
crorum & proprie cancrorum rotundo-
rum fluuialiū est solēnis & singularis
medicina contra morsū canis rabidi.
de quo ego uidi mirabiles experiēti-
as etiam Galieno inquirente nullum
fuisse mortuum qui eo puluere ante
aquarū abhominatiōē a principio sit
usus. Trilia est marinus piscis ceteros
excedens bonitate saporis & nutrime-
ti sed difficilis est parumperi digesti-
onis propter id quod duram carnem
habet & facile strangibilem & a ui-
sceritate remotam. congruumque p-
bet homini alimentum. Galie-
nus inquit leccatores romanorum

admiratos esse lapidissimum. trilie
epar dilectionis gratia propter multo
argento epatis causa grandes trilias
emebant. Pectines marini sunt bo
ni & laudati nutrimenti. Sipie &
pisces durarum carniū sūt difficilis
digestionis & duri nutrimenti. Ostre
orum multa sunt genera. sed ostrea
quae esui in usu habemus dum dege
runtur boni sunt nutrimenti & impi
guatiui ac restauratiui & ad materi
am coitus augmentum prestant. Ce
phalus est piscis qui in mare oritur
& in aquis dulcibus. & raro ex aquis
dulcibus ad mare descendit. sed li
benter ad aquas dulces descendunt
& illi sunt inter ceteros meliores
boni sunt & laudabilis nutrimenti
Qui autem in stagnis & malis aquis
capiuntur ita a bonitate degerant
ut mali sint & illaudabiles. Haber

cephalus quosdam pisces sibi similes
& licet nō sint eiusdem speciei tamē
simile de eis iudicium haberi debet
Tunni sunt marini pisces. ex quibus
fit tunnina. Inquit Galienus licet re
centes sint boni & delectabiles saliri
tamen sunt meliores. & . similiter Pa
lamides meliores sunt saliri. Sarde
preciosissima sunt piscium salitaria de
lectationis & mollitiei carnis gratia.
Stophis piscis qui in italia quandoq;
ex Noruecia ubi oritur transportatur.
& est piscis marinus de genere mala
chiarum non habentium squamas. ne
que duras testas. sed habet cutem du
ram sicut polipus. durat per annos si
cut aliqua salitaria prius q̄ coquatur.
oportet ut cum malleis ligneis forti
ter percuciendo contundatur deinde
frustatim iuciditur & elixatur. & cu;
aromaticis cōdimētis facit sapidissimū

ferculum boni & laudabilis nutrime
ti quoniam in dieb9 feratis limacis
que coelie dicuntur quādoq; utimur
loco piscium ideo de ipsis in hoc ca
pitulo fit mentio. Limitie licet
carnem habeant difficile digestibilē
tamen si degerantur sunt boni lau
dabilis & restauratiui nutrimenti.
Pectori & pulmoni conferunt & p
prie epas confortant. eiusque opilatio
nes aperiuut ethicis & consumptis
profunt. quia alimentum uiscosum ge
nerant. ab ethicorum calore difficili9
resolubile. sed prius ab earū muco
sitatibus ablute & mundate preperen
tur & melior modus preparationis li
mariarum est ut cū testa sicut sunt po
nant in cacabo super igne fere plēno
aqua buliente ubi stēt quousque rein
ciat bullitio. deinde capita & pec
tori que extra testulam portant dū

ambulat ad eum
bus sequeſſentur & in cineribus uol
uantur ubi aliquali facta mola ut me
lius cineres earum uiscoſitate ibiſſantur
manibus fricentur. demum cum aqua ca
lida totiens abluantur ut omnino a ci
neribus & muſcoſitate mundentur
poſt cum ſale & aqua calida & aceto
fricentur. demum cum aqua frigida
aliquotiens lauentur ut albe & cla
rea uiscoſitatibus munde remaneant
& tunc elixari aut aſſari aut ſubfri
gi aut in ſubteſtititiis aut in uſculis
preparari poſſunt & cum diuerſis
aromatibus & ſaporibus condiri ſe
cundum diuerſum coquendi artifi
um. Teſtudines ſunt multorum gene
rum quedam marine quedam aquarum dolci
um & quedam campeſtres & maritima
rum quedam ſunt magne & quedam pue
& ex tabella magnarum quandoque

fit clipeus & aliquando in tantam uen-
iunt magnitudinem & ex earum cōca-
ut inquit Albertus fiat nauigium ma-
gnis nauibus seruiens sed marinarum
nulla est pro cibo aut nutrimento bo-
no. Testudines quae sunt cum testa
nigra & longa cauda non sunt ad
esum idoneae. licet quidam pauperes
eas quandoque comedunt tanquam ci-
bum ineptum & abhominabilem. Te-
studines campestris quae degunt in
pratis & siluis sunt boni & laudabi-
lis nutrimenti. & est cibus nobilium
uirorum. non aliter imo auidius pro te-
studinibus uenantur cū doctis canib⁹
que pro qualeis & perdicibus elixan-
tur abscissis pedibus tibiis capite &
toto collo. ova istarū testudinū sūt sin-
gulis medicina & cib⁹ cōtra epilētiā
Testudiēs iste cōcedūt ethicis & con-
suptis cū sit ipurgatiē & irrestauratiē

De .Pane. Capit. lxxvi.

P Anis ex multis conficitur re-
bus secūdū diuersarū regionū
necessitatem talē in se naturā retinēs
quales habet illud ex quo confectus
existit. sed quia triticū inter omnia gra-
na principatū retinet ut nature huma-
ne conformior sit imo panis ex eo cō-
fectus ceteris melior & laudabilior ē
quia sanguis ex eo generatus tempe-
rator est ultra omnem qui ex aliis
granis generari possit licet triticum
sit complexionis principio primi gra-
dus & inter humiditatem & sicci-
tatem temperamentum obtineat ta-
men panis calidior est quia maiore
caliditatem ex furno acquisiuit. Fru-
mentum quidem ex quo panis cō-
ficiendus est de bona recolligat regi-
one. ex meliorum quoque specie accep-

148
CII
rū sit ponderosum plenū & bene ma-
turum eius ext- rior cortex rubrosi m-
cerulus sit. interiores tamen partes pi-
guissimas & albiſſimas habēs neq̃ sit
antiquum quia siccioris & deterioris
ē nutrimenti. neque nimis recēs ilico
dum colligit quia viscosum & f-ema-
ricū generit nutrimentum epatis toti
usq̃ne corporis opilationes inducit. sit
quoque a puluere & tarlatione preser-
uatum. & ab omni genere granorum
muniſſim. Frumentum preterea qđ i
horreis euentatis granariis conseruare
potest lau- labilius est q̃ quod sub ter-
raneis foueis reconditur quia eius ua-
pores euantantur & in sua natural
dispositione conseruatur. sed apud
subterraneas foueas uapores frumen-
ti cum terreis exilationibus admixti
& fouearum obduratione suffoca-
ti malam frumenti dispositionem

impendunt cū i se qualitatem labeā
nostre uite contrariam. Vnde naut
ex fouearum aperitione ubi diu fru
mentū reconditum exitit illico mor
rui sunt. Ex tali igitur electo fru
mento mundus panis fiat. & bonum
est aquam cū qua conficitur parū per
silitam esse. Sal enim panis viscolita
tem īmouet. eiusq; massa fit bene ma
nibus circumdata & confecta. Ex illo
enim saporosior leuier & nature hūā
ne conformior redditur sique bene
fermentatus non multum durus ex
fermento eius fit panis rarior leuier
digestibilior & laudabilioris sanguis
productiuus & artificialiter secūdam
unāquāq; sui partem proportionabi
liter decoquitur. & per diē ad minus
requiescat priusq; comedatur. Panis
enī calid⁹ malus est & parū nature cō
formis. Panis azimus dure digestiois

est uentris dolorem & epatis opilatio
nem efficiens & in renibus lapidem
generat. & Azimus etiam & qui i pa
tella decoctus est & qui siccus & anti
quus & biscoctus. & qui de simula ē
ultra duram eorū digestionem uentrē
constringunt. Panis de simula melior
& nobilior est q̄ qui de farina confici
tur. licet tarde sit penetrationis. Pais
furfuraceus uelocius digerit & nutrit
sed deterioris ē nutrimenti & paucio
ris. & pais male coct⁹ & pais azimus
& illi similis nō cōpetit nisi robustam
cōplexionē hēntib⁹. & fortiter laborā
tibus. Panis preterea a superficiali
bus & cortice mundandus est pars
enim illa nimis adusta est & difficilis
digestionis & humorum malorū ge
neratiua. Panis quidem inter magni
tudinē & paruitatē modū habere
debet. quia paruus panis cito a furmi

caliditate penetratur parum remanēs
de medulla & fere totus in crusta
conuertitur. Crusta enim propter ni
miam sui adustionem & exsiccationē
deterior pars panis est. Panis in
super nimis magnus intrinsecis par
tibus nimis coctus & uiscosus ex
necessitate consistit. Melius est igi
tur formam retinere mediam. aut se
cundum tortulos apud neapolitano
rum morem. qui laudabilis est cum
uniformiter fere ad omnes tortuli fur
ni partes calor attingat. Et ferculum
quidem ex pane abluto factum in
frigidatium calefactis conueniens.
neque opilationes neque grauedinem
generat. Et melior abluendi modus ē
ut panis medulla per noctem in aqua
calida ifusa permaneāt. & p⁹ aliquoti
ens cū frigida abluatur. sic enim cali
ditas . uiscositas . siccitas & fermenti

qualitas a pane remouetur. Panicum
magnam conformitatem habet cū mi-
lio. Vtrunque est frigidum & siccum
Ex ipis fit quandoque panis penuria
frumēti. panicum & milium pauci sūt
nutrimenti & uentrem stipticant. sed
& milium est in omnibus nature huā-
ne conformior. Ex ipsis a cortice
mundis uel ex eorum farinis fiunt fer-
cula que laudabile nutrimentum ge-
nerant si cū lacte aut carnib⁹ pingui-
bus decoquatur. Piper in capitulo de
aromatibus. Pisellum in capitulo de
Robilio. Porrum in capitulo de acru-
mine. Pinus in capitulo de grano pi-
ni. Passer. Pavo. Perdix. Pulmo &
Pedes in capitulo de Carne.

Rigum. Capit. lxxvii.

r Igum calidū ē & siccū magis

q̄ frumentum. sed temperamento pro-
pinquum est multi nutrimenti ad sic-
citatem declinātis. sed si cum lacte &
oleo amigdolino & zucaro decoquat̄
in aqua furfuris infundatur. Sic enī
melioris & maioris nutrimentū est. coi-
tus quoque materiam auget. & corp⁹
impinguat. Si autem cū aqua pura de-
coquatur uentrem refrigit. Rigi pre-
terea superflua & cōtinuata comestio
apud solutos h̄re uentris dolores no-
cumentū prestat.

Robilium. Capit. lxxviii.

Robilium est species legumi-
num quod uulgariter dici-
tur piselli. frigidum est in principio
& inter frigiditatem & siccitatem fert
temperamentum obtinet. Parui est
nutrimentū & malū gērat sāguinē ner-
uis quoq; impedimentū p̄stat. neq; tantā

308
131
uentositatem inducit sicut faba. sed
mundata melius generat nutrimentū
Eius brodium contra uisum & dolo
rem punitiuum in pectore auxilium
facit.

De Rapis. Citap. lxxviii.

Apa est in secundo calida hu
mida in primo. facilis dige
stionis existit. Inter ceteras radices
aut herbas plurimi est nutrimenti. li
cet mollem & flematicam generet car
nem propter sui uentositatem & in
flationem. Vnde coitum & eius ma
teriam augmentat. & corpus impin
guat & proprie quando in igne coquū
tur si prima obiecta decoctione in se
cunda coquantur aqua temperie sue
substantie acquirit & mediocriter in
ter bonum & malum generat nutri
mentum. siquidem bina decoctione

proiecta & tertio ex aromatibus con
dita cum carne pinguiſſima recoquan
tur melius eſt & ſui uentofitas remo
uetur. Que autē non bene cocta ē uē
toſitatē & corporis opilationem gene
rat. Rapa preterea multū urinare facit
& contra urine ardorem ualet & ſiti
extinguit.

De Ruta. Capit. lxxx.

¶ Vta dicitur q̄ melior eſt que
naſcitur iuxta arborem ſici. Ru
ta recens calida eſt & ſicca in ſecun
do. ſed quae exiccata eſt has quali
tates habet in tertio. eius uſus pro
prie eſt inſalatitio. ſplenem ſtomacū
& uentrem confortat. eorūque uen
toſitates diſſoluit & remouet. digeſti
onem adiuuat & appetitum inducit
ſtricture pectoris confert & uiſio
nem acuit. paralifi & frigiditati ner

INTB
CAL

uorum auxilium prebet. Alliorum & comestorum ceparum odorem ex ore obtundit. uermes interficit. desiderium coitus remouet. eiusque materiam desiccatur & abscidit. & succus eius bibitus omnibus uenenis resistit. & ut supra dictum est cum nuce comesta pestilentie & omni ueneno conseruatiuum auxilium prestat. Plurimum autem de ruta comedere malum & periculosum est. sed attente tamen respiciatur ne cum ruta comedantur uirides uermiculi quos tempore ueris in suis foliis producere solet qui propter similitudinem difficile cognoscuntur quoniam mali sunt & uenenosos effectus producunt.

De Rosomarino. Cap. lxxxi.

Osmirinus est species libanotis propter odorem quem

similem habet olibano & thuri albo.
usus eius est in balsamentis aut in sala-
ritis crispellis & ad odorem assata-
rum carniū. flos eius uocatur anthos. in-
greditur in confectionibus cordialibus
letificat enim cor. aperit opilationes
epatis & splenis. resoluit intestinorum
uentositates. & cerebrum confortat.
si ex frigidityte debilitatum esset. Ra-
dix Raphanus. Ramorata in Capit.
de acrumine.

De Spinatia. Capit. lxxxii.

• Piratia frigida sunt & hum-
ida in primo licet quidam di-
cant quod ad temperamentum de-
clinent. uirtutem lauatiuam & ab-
stergiuam & refectiuam habent. gus-
turi .pulmoni .epati. & stomacho
congruentia sunt boni sunt nutri-
menti meliores quam atriplices &

proprie colericis & sanguineis pro
unt.

De Senatione. alias Cre.
scione. Capit. lxxxiii.

Enationes quibus pro insalati
tis in ferculo uti possum⁹ que
in crudis & frigidis & aquis stanti
b⁹ oriuntur. quas quidam piper aque
aut arucam aquae appellant uulgares
aut lanares. aut cresciones dicunt. ca
lidam & siccam uirtutem habent. &
bene urinare faciunt. renes & uesicā
ab harenulis expurgant. & in ipsis la
pidem frāgunt.

De Sparago. Capit. lxxxiiii.

■ Paragus calidus est & humi
dus in primo licet quidam di
cant q̄ temperamento uicinus sit in
ter ceteras herbas fere nutribilior

existit. Coitus materiam^{us} augmentat.
uentrem lubricat. eiusque dolores mi-
tigat. renes calefacit ipsosque & uesi-
cam ab harenulis expurgat. urinam p-
uocando ita quod ex eorum multo usu
foetat odor sparagorum epatis & sple-
nis & uiscorum opilationes aperit sto-
macho tamen non multum congruus
existit. & aliquando cibi abhominati-
onem inducit.

De Sinapi. Capi. lxxxv.

s Inapis in mostarda & saporibus ea utimur. calida est & sic
ca usque ad principium quarti gradus
russi antique & asperitati pectoris
confert. flegma & uiscosos humores in-
cidit. humiditates quae in capite
sunt mundificat. Vnde quidam
dicunt quod ex illo clarificat intel-
lectum & coitum sua caliditate icitat

De semine Canapis. Cap. lxxxvi.

¶ Emen canapis pistatur ex artificio & fit massa ad modum magnarum pilarum reducta & per tēpora conseruatur. Vnde in quibusdā regionibus fit ferculum quod multum calefacit .caput grauat. stomacho nocet. usus ergo eius non laudatur.

De Sale. Capit. lxxxvii.

¶ Al siue minerale sit. siue artificiale siue aqueum multarum manierierum est. & quanto plus de sal sedine sapit tanto calidior est. appetitum inducit. & auidius stomachus cibum amplectitur. Vnde melior causatur digestio cum hoc quod ex sua natura sal digestionem acuit. Fleuma & crudos humores inci

dit. & ipsos a putrefactione preservat.

. Salis usus moderato indiget modo Maior equidem quantitas flematicis conformior est. minor vero colericis.

De Simula .Capit. lxxxviii.

Imula quae laudabilior est ex tritico fit. bene enim primo abluitur triticeum deinde siccatur. & post in partes conteritur grossas. cuꝫ mola frangitur. deinde in subtiliores partes conteritur. ut fere intra sacci cellum & florem farine medium retineat. & de ea superius dictum est. q̃ melior panis existit q̃ de farina Ferculum tamen eius maioris & melioris est nutrimenti quam amidum aut aliud de genere farinarum calorem & sitim extinguit. epar quoque habentibus calidum confert. Ordeacea

uero simula magis infrigidat.

De Saluia. Capit. lxxxviii.

Aluia licet sit quaedam silue
stris quaedam domestica tamē
domesticam in usu ciborum habemus
ea sicca est in secundo. cerebrum ner
uos & stomachum confortat. est reso
lutiva uentositatum & aperitiua opi
lationum. Saluia a quibusdam iniuste
blasphematur .q̄ ex ea buffones gene
rantur. quae animalia sunt uenenosa.
Verū tamen quia saluia multos habet
ramos plenos foliis grossis & causan
tibus densam umbram in estate sub
cuius mansione buffones libenter
decurrunt propter quod experti or
tulani rutam a qua animalia uene
nosa fugiunt iuxta saluiam com
plantant. Scalongia in Capitulo de
Acrumine. Starna. Sturtio. Splen.

in capitulo de carne.

De Trilis. Capit. lxxxx.

Rili sunt fila aut corrigie ex
azima massa confecta calidi
sunt & in eis exhumanitas superflua
dure sunt digestionis uentrem con
stringunt. & tarde de stomacho descē
dunt. epatis & splenis opilationes in
ducunt. in renibus & uesica lapidis
generationem preparāt. contra tussim
& dolorem pectoris & pulmonis ex
caliditate generatum bonum auxili
um prestant. Qui autem eius no
cumentum subterfugere cupit stude
at ut cum carnibus bonis & pingui
bus decoquantur. aut cum oleo amig
dolino & pipere condiantur. & post
ipso mentam & origanum aut cala
mētum accipiat. & uinum bonum &
purum bibat.

De Tuberibus. Capi. lxxxxi.

r Vbera supra dictum est q̄ in
ter ipsa & fungos existit diffe
rentia. omēs enim fungi sunt tubera
sed non econtra difficilis sunt digesti
onis & urine difficultatem inducunt
grossum & melācolinum generat nu
trimentum. & ex illis paralixis & apo
plexia & uenenosa timentur acciden
tia ut de fungis dictum est. Tubera
enim saporem non habent ex illis me
liora sunt alba. ex quibus non ē odor
malus. & proprie si cum sale & aroma
tibus condiantur. Attendendum ta
men hic q̄ ea que in hac regione terre
tubera appellam⁹ neq̄ ī capit. de si n
gis neq̄ ī hoc capitulo de tuberibus
reponenda sunt. Nam antiqui de
ipsis diuersum faciunt capitulum
in quo multi medicorum ceci

piuntur. Inquiunt enim auctores
q̃ quoddam genus tuberum reperi
tur adunatum & uenticosum in ma
gnitudine testiculi. verrutas habens
profundas oriens in harenosa terra si
cut nascuntur tubera & fungi. quod
est suavis saporis ualde & ad dulcedi
nem declinantis. dum ad fungos &
tubera comparatur. Neque auditum
est ab aliquo quod inferant nocumen
tum. sicut fungi & tubera. frigidita
tem minorem habent reliquis tuberi
bus & fungis. neque humiditate
extranea uacua existunt. cum siccita
te sue substantie uentositatem gene
rando. quod percipitur dum eius per
fectam sub cineribus decoctionem
comprehendere uolumus. quia sonus
cū uentositate aliqua emittunt. ex quo
coitum icitat. eius materiam augendo
& de isto tubere intellexit Galienus

q̄ tubera non sunt malorum humorū
generatiua quod suaderi potest prop
ter eorum aromaticum odorem. &
dulcedinem saporis. & maxime quan
do incipiunt denigrari. Tubera oriū
tur circa medium autumnū prius al
ba intus. deinde nigrescere circa hie
mem. & quando sunt intus perfecte
nigredinis. circa primum ueris putre
fiunt & in uermes conuertuntur.

Multi dixerunt hoc genus tuberum
esse calidum propter id quod nix faci
le super ipsa liquefcit & parum durat
neque herbe iuxta hec tubera oriunt̃
& q̄ sua natura propter caliditatem
coitum incitant. Veritas tamen ē q̄
omnia tuberū genera frigide sūt cō
plexiois sed hoc gen⁹ ppter aroāticū
odorē & dulcē saporē min⁹ ad frigidi
tatē decliare uidēt̃ & magis t̄pamēto
app̄quare. Nix sup t̄nberib⁹ facile

liqueffit. quoniam ab ipsis & pingui
terra eis circūstante continuo humi
di uapores eleuantur a putredinali ca
lido propter quod quedā genera mu
scarum libenter super tuberibus ha
bitāt. herbe autē circa tubera non ori
untur. quoniam ipā cū per pinguedinem
terre ex putrefactioē generētur & ex
eadē pinguedine nutriūtur & crescūt
ex qua herbe generari & nutriri debe
rent. Coitum autē incitare uidentur
non caliditatis gratia sed propter uen
tositatem. & propter spermatis materi
am que ex tuberum pinguedine gene
ratur. quod autē genus tuberum huic
simile oritur in planitiis & pratis
& incipiunt oriri circa medium ueris
& odorem nec dulcem saporem hēnt
solo caloris tempore reperiuntur. odo
rifera autem & sapida non nisi tem
pore frigido ab autumpno usque

ad ueris principium reperiuntur. Tur
dus Turtur testiculus in capitulo de
carne.

De Vuis. Capi. lxxxii.

u Va sunt concordes omnes au
tores uuas & ficus bene ma
turas esse ceteris fructibus meliores.
& proprie non nocere. Matura qui
dem uua laudabilem generat sangui
nem & proprie si duobus diebus ad
minus collecta sit ante q̄ comedatur
quia uua si comedatur ilico dum colli
gitur est inflata & deteriores & cru
diores humores generat. Si qui
dem uua bene digeratur impin
guat. Vuae cortex frigidus est &
siccus & difficilis digestionis &
arilli similiter. Sed pulpa facill
me digeritur. Arilli enim si in
tegre deglutiantur integri corpora

egrediuntur nullum facientes nocu-
mentum. Qui autem plurimas uuas
comedunt primum eorum corpora a
superfluis purgantur humoribus. deī
de pinguescunt de. quo orrulani uerē
perhibent testimonium nihil fere ali-
ud q̄ uuas & ficus propriis tempori-
bus comedentes. qui se tam inter cete-
ra anni tempora pinguiorē cognoscūt

Pinguedo tamen ex uuis & ficu-
bus acquisita est facillime resolutio
nis quia carnem mollem & inflatam
generat. ideo uua post collectionem
die suspensa aliquo melior dicebatur.

De Vua passa. Capi. lxxxiii.

u Vua passa conformitatem ha-
bēt cū uuis ī dulcediē austerita-
te & pōticitate. sic ēī eis que passule
dicūt dulciores passule ex dulciorib9

fiunt & austere ex austeris que autē
dulciores sunt & ad caliditatem de
clinant secundum maiorem uel mino
rem dulcediēm. Et sicut quedam uua
rum habent arillos. quedam sine aril
lis sic similiter sunt passule. unde quā
do precipitur passulas recipi enuclea
tas possumus intelligere passulas si
ne arillis factas. aut passulas unde aril
le & nuclei extracti & enucleati sunt

Non est in passulis magna diffe
rentia seu ex magnis uuis seu ex par
uis facte sunt. Meliores passule
sunt dulces & pingues habentes sub
tilem corticem epati multum profici
unt. & conformes sunt eius opilatio
nes remouendo. & sanguinis digesti
uam confortando. fluxum epaticum
sua proprietate confortando curant
confortant. splenem aperiunt uias re
num & uesice renes & uesicam

confortant. Plus nutriunt passule quā
uue recentes et sunt melioris alimē
ti. conferunt pulmoni & tussi & dif
ficultati anhelitus. uentrem humidū
tenent. Verumtamen licet omnes
passule amice sint stomaco & epati
tamen austere magis confortant sto
machum quam dulces. & sunt ma
gis stiptice minus humectantes uen
trem. quando intendimus nutrire
opilationem aperire. & uentrem mol
lificare & epir confortare. & pectori
prodesse. Debemus sumere passulas
enucleatas pingues. Si autem inten
deremus stipticare. sunt comedende
passule. & proprie austere perfecte
cum arillis masticate. Verumtamen
sicut uue mignū diuersitatem ex
regionum uarietate sortiuntur. ita
diuerse i passule matres uuas for
tiuntur. et imitantur. Vini

diuersitas ex. regionū uarietate uuar.
diuersitatē ostendit.

De Vino Cap. lxxxixi.

u Inum ut inquit Conciliator ē
succus de uitium uuis expres-
sus. quo nullus existit liquor naturae
humne accomodator. Nunquam enī
ex arte aut ex natura aliquid reperiri
potuit quod uices uini i boitatibus &
conformitate suppleret. Qui autē
accumulatas uini uirtutes quibus ab
auctoribus uinum extollitur aut scri-
bere aut narrare ausus foret ab igno-
rantibus uini potius amicus q̄ scienti-
bus uideretur sed sufficiat aliquas ex
meliorib⁹ suis uirtutibus narrare. Vi-
no quippe moderate sumpto null⁹ ci-
bus aut potus melior est immoderate

vero nullus peior. Multi enim lauda-
bilis & subtilis est nutrimenti ut su-
pra in generalibus regulis dicebatur.
Nihil etenim uino compar existit. ut
nature defectibus tam cito subueniat
Vnde apud sarracenos quibus potus
uini lege prohibetur solum in sinco-
pi & nature defectib9 bibendum cō-
ceditur. quia Illico uirtutem refocillat
nouos spiritus & nutrimentum rege-
nerat quod cito sua pprietate ad cor
impellitur nec reperitur cibus aut po-
tus qui adeo naturalis caloris sit con-
fortatiuus sicut uinum quia eius
calor similis naturali caleri existit pp-
ter familiare consortium quod cū na-
tura habet humana. uinū quidē si mo-
derate & quod oportet accipiatur
corporis sanitatem eamque custodit
uirtutes epatis & stomaci digesti-
uas confortat aditus & uenarum

orificia aperiens nutrimentum per to-
tum corpus penetrare facit . sanguinē
clarum generat . & quem turbidum
reperit clarificat . epatis & splenis opi-
lationes aperit & renes & uesicam
mundificat . tenebrositatem a corde
expellit : singulas uirtutes & corporis
& mentis corroborando . Nec tantū
corporum . sed anime uires prebet
uini moderatus usus . sensus omnes
acuit . solertiam prebet . acuit ingenii
uires leticiam atque audaciam tribuit
tristitiam expellit . laboriosa atque ma-
gnalia cum ratione presumere facit
Vinū iusuper cū debita opatione as-
sūptum omni etati . omni tempore . oī .
regioni : omni complexionī . cōforme
est Pueris quidem uinum modicū &
pene limphatum dandum est . quia
purū dare esset ignem igni addere
uiuendi uero in maiori quantitate &

minus limphatum . quia propter eorū
cerebrorum & aliorū membrorum si
militudinem fortitudinem . uinū me
lius sufferre possunt & facilius a uini
nocumento tueri . Senibus autem
uinum confert . quia lac senum existit
uinum . sed propter debilia forte cere
bra senum non ualent sic faciliter aui
ni nocumento tueri . Senibus igitur
uinū tātum dādum est quantum tolle
rare possunt i frigidiori uero regione
plus de uino competit . in calida autē
modicum & bene limphatum . simili
ter in hieme estatis . sed propter estus
& caloris & sitis extractionem plus de
uino in calida regione quam in frida
in estate quam i hieme bibendum cō
ceditur . sed cum pluri aqua liphatum
hominibus propter calidam & siccam
cōplexionē habētib9 quam colerā dici
mus uinū cōfert qā colerea q̄ calidus

818
128
& siccus est humor per renes & uesi-
cam prouocando expellit frigide & hu-
mide complexioni . que flematica di-
citur . uinum etiam confert uiscosos
humores icidit & maturat . ipsosq; sua
caliditate resoluit . Frigide quoq; &
sicce complexioni que melencolica di-
citur . uinum prodest quia melēcolicos
humores labescit . ipsosq; ad exitum
faciles prebet . sua uirtute eorum no-
cumentum & caliginem remouendo
calidis insuper & humidis quos sang-
uineos dicimus . uinū competit quia
sanguinem optimum & clarum gene-
rat . & ut supra dicebatur quem turbi-
dum reperit clarificat . Ex uariis insu-
per rebus uinum diuersificari compe-
ritur . aut ex regione ubi producitur
aut ex diuersis uitium speciebus . ex
quaruz uuis exprimitur aut odore aut
colore . aut posentia & debilitate

aut recentia . aut decoctione . aut uetustate & artificio . Experimento quidem uidemus quasdam uitium maneries & quasdam regiones quibusdam laudabiliora uina producere de quibus expertis colonis oportuum est credere : Vinum dulce grossum & calidum est in secundo . & siccum in primo & herogeneam continens humiditatem . Nec tantum laudabile sicut alia uina existit . grossum namque generat nutrimentum sanguinem turbidat . nec sitim extinguit . uino aliquando ipsam augmentat . quia leniter cum aliis admixtum humoribus putrescit & in colericos humores conuertitur . Vinum quidem dulce omnibus membris uim nocendi habet . pectori & pulmone quorum opulationes aperit . Plurimus autem eius usus hydropisum generat . ideo ad hydropisum preparat .

ab usu uini dulcis & grossi caueri
debet . Acerbum uinum quod ut
plurimum in montuosis & uinosis re
gionibus producitur . a multis auto
ribus frigidum dicitur . pectus stringit
stomachū mordificat . & aceti effectus
inducit . Vinum ergo quod inter dul
cedinem & acredinē saporem obtinet
maxime ab autoribus laudabile repe
ritur & proprie si odoriferum aroma
ticum sit . neq; accutum neq; grauem
extraneum odorem habens . De colo
ribus autem uini experimentum loco
rum uestigare oportet . quia in qbus
dam regionibus uina alba sunt melio
nigris . in quibusdam uero nigra me
liora sunt albis . sed communiter ab au
toribus de uino loquētib; alrea sub
rubea subalbida & generaliter mediū
calorem habentia meliora . iuducant
Vina potentissima & fumosa corpora

calefciunt nimis & capita . ideo eorū
continuus usus malus est. Vina debi
lia & aquea parui existunt nutrāmēti
Meliora uero ergo sunt que iter illa
media existunt . Verusta insuper &
recētia multum uina in earum varian
tur natura . Recentia uini durat per
annum aut plus secundum maiorem
uel minorem uini potentia. Vinum q
dem potens tardius inuetrascit. aquati
cum uero citius . Et uerustas uini in
quarto incipit anno . Illud ergo quod
ratioē sue etatis maxime ab autorib9
laudatum existit. est uinū a fine primi
anni usq; ad principium quarti. Vinū
enī nouū & maxime quod expressioi
ppinquū est calidū ē in priō. epatis ē
opilatiuū. putrefactiuū & huōrū ebul
litiuū uentosum & inflatiuum. Vinū
antiquū a quatuor annis supra calidū
ē & siccū in tercio & quarto potentius

118
CIV
Si uinum tanto calidius est & siccior
huiusmodi autem uinum antiquius pa-
ram nutrit & cito inebriat . & quan-
do superflue inueterascit amarum ac-
quirit saporem . & propriam uini natu-
ram perdit . & eius usus est malus : uinum
tamen medium a primo usque ad quartum
calidum est & siccum in secundo illud er-
go ut expredictis colligitur laudabilius
est uinum quod odoriferum & aroma-
ticum neque decoctione adustum . neque arti-
ficiatum sit inter dulce & acerbum . inter
album & nigrum . inter potens & aqueum . inter
recens & uetustum . medium obtinet . Ex
artificio insuper uinum diuersam natu-
ram acquirit . quia secundum diuersas
eius species decoctionem amat & il-
lud . ideo eius mustum decoctum est
uinosis & potentius . & fumosius
redditur . quia partes uinose in mu-
sto sunt cum terreis grossis ad

mixte & semper in decoctione grossiores partes retinent uel remanent & aquee . que respectu uinosarum cum terrestribus admixtarum subtiliores sunt : ex tali decoctione resoluuntur : ideo uinum coctum quia minus ē ex aqueis partibus admixtuz tardius putrescit . & longiori tempore conseruatur . Vinosum igitur remanet & aquosum uirtute ignis euaporat . Cuius contrarium fieret si uinū pfecte & in uegete depuratz decoqueretur . Sicut apud distillantes aquam uitis apparet ubi uinose & potētes uini ptes p fumum eleuātur . & i aquā ardentē : quā aquā uitis aut uini dicimus cōuertit . Aqueae partes absq; sapore . sicut aqua in fundo alemichi distillationis residz . Nam uinose partes a terrestrib9 focalibus in fundo uegetis residentibus sequestrate subtiliores aquis reddūt &

quod subtilius est citius ex igne r̄sol-
uitur : Ex antiqui igitur & depurati
nini de coctione uinosum resoluitur
a quo remanente cuius contrarium
de musto uidetur . Singularem uero
proprietaem habet uinum & omniū
rerum secum admixtarum aut in ipso
decoctarum . uirtutem extrahat . Vnde
quidā ex antiquis medicis omnes egri-
tudines cum uino curabant . Tempo-
re namq; uindemiarum diuersa musti
uegeticula ex medicinarum decoctio-
ne secundum uarias egritudinum exi-
gentias p̄parabant^r . & sic uina si rupo-
rum & medicinarum uirtutē habētia
secundū q̄ una queq; egritudo exigit
reseruabant . Veruntamen si quis in
hieme presentis anni uinum bibere
uellet . duob9 modis meliori possit q̄
bus etiā principes libēter utūtur . Col-
ligātur uue bene mature & p̄ triduu9

soli exponantur . quosque aliquātiſp
paſſentur . deinde genera ſequeſtando
racemi proiciantur . & granorum quāti
tas ſit tanta . ut medium uegeticulū
inponatur . & de ſuper bonum muſtū
inponatur quouſque totū plenum ſit
tale uinum cito clareſcit . & licet nouū
ſit non eſt epatis opilatiuum neque
uentroſum inflatiuum neque humorū
ebullitiuum . & iſte potus principi
bus & delicate uiuentibus a medicis
libenter conceditur : Alter modus
ut acipiant muſti tres partes & aque
una pars & miſceantur & buliant uſ
que ad quarti partis reſolutionem &
reponatur . Tale uinum dicitur ablu
tum & licet nouum ſit . malitias ta
men noui uini deperdit . De artificio
tandem uini bonum eſt credere his
qui tali exercitō uſi ſunt immoderat⁹
& ſuperfluus uini uſus anime

811
C27
& corpori & moribus pessimus exi-
stis. Virum effeminat discursus inge-
nium ingrossat infima respicere facit.
& magnalia abhorre nec tante uirtu-
tis ē moderatus uini usus quante ma-
litie immoderatus existit. cerebrum
& eius uirtutes debilitat. tremorem
paralysim apoplexiam & spasmodum ge-
nerat. Nec uinum has malas passiones
inducit. ratio ē sue qualitatis quia iste
egritudines sunt frigide & uinum est
calidum. Sed ut iquit Aristoteles ter-
tia particula problematum. uinum ea
ratione qua calidū istis egritudinib⁹
resisteret atque prodesset. sed per acci-
dens eis nocet atque ipsas enenire fa-
cit. q̃a uinū ē penetratiuū & facit huō-
res uiscosos & crudos ad mēbra lōgin-
qua & neruos penetrā q̃ p̃ se impene-
trabiles forent. & sic talis frigiditas
egritudines inducit. preterea uinum i

multa quantitate potatum i stomacho
nō digerit & ppter suā aicitiā & con
formiaatē quā cū natura huāna hēt at
trahitur a mēbris idigestū ubi ex sua
idigestione acefcit & acetū est nervis
inimicū & frigidarum egritudinū in
ductiuū. Immoderatus insuper uini
potus ebrietatem inducit & frequens
ebrietas sensus omēs obtundit & sin
gula membra debilitat. Ebrietas qui
dem multas habet causas qui enim de
bilis sunt cerebri citius inebriantur.
quia non est potens cerebrum resister
uinosis uaporibus & eorum nocumē
to. ideo tales a uini boni potione aut
absq; multa mixtū aqua cauere debet
& qui minus bibere uinam consueue
runt facilius ebrietatem incurrunt.

Potatores & tabernarii difficiliter
inebriantur quia eorum cerebrum ac
quisiuit ex consuetudine uini quādā

resistētiā : per quā uini nocumento r̄
sistit famellia insuper & modico uten
tes cibo facilius iebriātur . quia uini
ad caput ascensus a nullo fere in pe
diti facillius inebrietatem inducunt
Vinum insuper decotum fumosum &
potens citius inebriat . & quedam res
cum uino admixte citiorem & maiore
ebrietatem iuducunt . sicut usnee in
fusa cum uino . lignum aloes leuiter
& absque nocumento dulcem somnū
cum ebrietate inducunt . ea que fortē
ebrietatem inducunt uel efficiunt sūt
Lymphare uinum cum aqua ex decoc
tōe lolii & fortior est aqua ex decocti
one iusquiani . aut mandragore Fortis
simum est autem opium : & similia
: & confectiones aliquę composite sūt
ebrietatem inducentes scribere non
oportet : & uinum cum pauca aqua
limphatum citius inebriat quam uinū

purum & si forent uini octo pres & a
que una .quia aqueitas modica facit ci
tius penetrare. sed remedium ebrieta
tis & crapule est somnus longus aut
subitus uomitus . potus acetositatis
citri . aut potus uini citoniorum . aut
sumere coriandrum siccum tritum cū
tantundem de Zucharo albo in quan
titate duorum coleariorum . & post
bibere citoniorum & bibere aquam
frigidam cum aceto ebrietatem sedat
& potus olei puri remouet ebrietatē
& similiter comestio cauium . ut in
prolemitibus suis narrat Aristotiles
Olorare autem camphoram . & sanda
los aut per se aut cum aqua rosata mix
tus crapulam & ebrietatem alleuat
& comedere micas panis in agresto .
aut in aceto . infusas prodest . Et mul
tis confectiones composuerunt anti
qui ebrietatem & crapulam remouen

res . quas supertium foret hic scribe
re . Vbera uenter i Capitulo de carne
De Zucharo . Capiculum .
Nonagesimumquintum .

Vcharum dicitur mel canne an
tequam depuretur . & est solu
tium & abstersium . Sed zucharu
depuratum est calidum & humidum
in primo bonum generat nutrimentu
pectus aperit . & ipsius asperitatem
lenit stomacho prodest . sed in coleri
cis stomachis facile ad colera conuer
titur . Vfus zuchari apud sanos est in
confectionibus . & talem acquirit uir
tutem qualis est res cum ipso confe
cta . Cinciber i capitulo de aromatib9

Anime passionis . Ca . lxxxvi .

Anime passionis licet ultimo scri

bantur loco. digniores tamen existūz
Vt attentiori solertia ab earum in p̄s
sionibus preſeueremur. Nam multi
comperi sunt quos magnus timor aut
ira aut imitensum gaudium iteremur
cum ergo sit mors ultimum terribiliū
facile poterunt uarie egretudines ex
talibus anime passionibus euenire. ra
tione insuper & experientia ex anti
quis accepimus. multos gaudio timo
re. ira & aliis similibus morbos acci
dere & accidentibus multis curatos
fuisse: quoniam anima nostra cordia
les spiritus pro istrumento ad exeque
das suas operationes exercet. Sūt enī
spiritus uehiculū uirtutū aīe per uni
uersum corpus. & secundū diuersos
spirituū motus uel a corde ad extrise
ca mēbra uel ab extrisecis mēbris ad
cor imprimuntur. uel diuerſe qualita
tes uel ī calore uel frigore. In timore

148
149
nim & tristitia infrigidatur extrema
in ira & furore aut distemperato gau
dio calefiunt. & propter has causas pos
sunt temperate anime passiones con
seruare sanitatem & distemperate pas
siones morbos inducere aut morbos
curare: Inter ceteras enim passiones
quas fugere aut insequi propter saita
tis conseruationem debemus. sunt
amor gaudium desiderium spes mise
ricordia seu cōpassio. audacia tristitia
odium abhominatio desperatio timor
ira & furor tedium inuidia Zelotopia
de quibus presentis non est intentio
nis ut animam aut ornant aut detur
pāt dicere. Nam illud pertinet ad il
lam philosophie partem que de mori
bus solet tractare quaz philosophi tra
diderunt non ut sciamus sed ut boni
fiamus. Sed solum presentis itētionis
ē ut ad corporis sanitatē iuuamētū faciāt

Inquit Galienus primo de sanitatis conseruatione. quod mores animi corrumpuntur ex malis consuetudinibus in cibis & potibus in gymnasiis & malis consuetudinibus. in spectationibus & auditibus. & quod oportet medicum qui debet sanitatem custodire studere ne mores animi corrumpantur. non ut philosophus ut hominem faciat uirtuosum. sed ut non facile in egritudine deueniat corpus. Etenim furor ira fletus tristitia & sollicitudo paulius quam oporteat febrium & aliarum egritudinum sunt principia. & inquit malos mores cum bona sanitate non posse existere. Gaudium si inignum sit & subitum. aliquando interficit & syncopes fituitates & malas condiciones inducit Num cum ex ueritate philosophica concludatur omniū nostrarū operationū maxime esse principia & efficiēs & quod spiritus &

118
121
naturalis color iunt obediens anime
instrumentum in suis operibus . cum
subito p̄sentatur obiectum intense le
titie spirit⁹ & naturalis calorem lociter
expandūtur ad membra extrinseca &
resoluntur derelinquendo cor & ce
tera membra depauperata spiritu & ca
lore & aliquando est tam subita & in
ordinata vitalium spirituum ad extero
ra expansio & resolutio ut cor quod ē
nostre uite fons omino absq; spiritib⁹
remaneat . & mors accidat repentina
cum tres fratres apud ludos olympia
des ex diuersis agonibus uictoriam
nacti eorum coronas ut mos erat sup
caput patris imponent. pater ilico p̄
nimio gaudio ante filiorū pedes mor
uus cecidit. Mulier romana ex inten
sa & inopinata letitia amplexu filii in
eius brachiis expirauit. suas qdē exeq
as ueluti de mortuo i romaōrū cōflecū.

apud cannas celebrauerat. itaq; mulie
que grandi dolore mori non potuit ē
a subito & nimio gaudio ilico interēp
ta . sed nunquam tali morte pruden
tem aut fortem uirum contingit inte
rire . Nam cum prudens nouerit hāc
nostram quam uitam dicimus interire
& mortem esse. & mundum hunc tur
bidum & tenebrosū labyrinthum ca
ribidinosū aqueis plenum esse uene
nosq; blandit9 intellectuuo imperio
passionibus & spiritib9 frenum ponz
& quocunq; intensissime presentato
obiecto spiritus temperatis monitio
nibus moueantur . & aliquando gau
dium non repentinum contigit. sz cō
tinuū & inordinatum tunc fit conti
nuū & paulatina spiritū ad exteriora
expansio & resolutio. inde uirtus pau
latiz debilitat. & mors eueit nō īpēte
aut uaria sequuntur accidentia secundū

diuerſas paſſuri corporis diſpoſitōnes
Triftitia ſiue animi dolor. contraria
eſt gaudio. & ex ipſa aliquādo mors
repentina aut paulatina cor tingit. p̄
ſentate enim obiecto & nouo. ex quo
accidat triftati ſpiritus. & nature ca
lor ab extrinſecis membris ad cor. &
intrinſeca membra concurrunt. exte
riora gelida naturali calore depauper
ta celinquendo. & eſt aliquando taz
inrentia triftitia ut inordinate ſpirit⁹
ad cor ſubito concurrant. & cum cor
ſit ſubitorum ſpirituum paruuz recep
taculum ſubito extinguitur & ſuffo
cantur. ad quorum ſuffocationē ſequi
tur ſubita noſtre uite extinctō. q̄ ſi tri
ſtitia ſit inordinata nō tantū itēſa ali
quādo remis & cōtinua ſuffocatio &
i re uite paulatia ſūptō. p̄ ſalutatis igit
i conſeruatiōe ſūmopere ad tēpata gau
dia & ſolatia alacriora cōari debemus

ut quā possibile sit lete uitiam⁹. Mo-
derata cum letitia . spiritus naturales
calorem ad exteriora expandit mem-
bra clariorem sanguinem facit . inge-
nium acuit . intellectum solertierē ef-
ficat & uiuidum colorem placidum q̄
aspectū inducit atq; totius nostre cor-
poris uirtutes excitat . & in eorum o-
peribus agiliores prestat. Quelibet ta-
men tristitia q̄tuz facultas aderit fugi-
atur. Nam nullam unq; corpori nostro
per se utilitatē conferre poterit . imo
preter ea que supra dicta sunt intellec-
tum ebetem & errantem facit. sangui-
nem turbidum generat. palliduz colo-
rem & aspectum horribilem efficit &
uirtutes omnes in ediosam sanguinē
inducit . Sed aliquando tamen tristi-
tia per accidens utilitatem prestat sin-
gulum de repletionē sedando. Nam
in tristitia aut animi dolore propter

retractionem & spirituum unionem
ad membra intrinseca ignoratur natu
ralis calor. & consumit illas superflui
tates. in stomacho. que singultum i
ducebant. Inde est q̄ qui tristantur.
aut alii compatiuntur. aut de re trista
bili recordantur. aut rem aliquam af
fixe excogitant. Vnde calor ad intra
nunquam singultant. ut infra de ti
more patebit. quod si fallaci impellē
te fortuna rediosa emergant noua.
aut tristabilia p̄sentē obiecta: oportet
pro sanitatis conseruatione quantum
poterit a tristabili impressione prefer
uari. atq; forti & uirili animo ne a
pud mentem complacentur insistere
tum amicorum consolatione qui pru
denter simul condolendo pondus do
loris alleuiant. aut diuerso sollatio
secundum "impedientem materiam

animum patientis alliciant. tum exco-
gitando fortune ludos non novos esse.
immo ut plurimum grauiiores suos ic-
tus uiris illustribus contigisse. & for-
tunam nulli dignitati parcere. seq̃ ip-
sum inferioribus comparando. & quas-
cunq; uirtutes aut dignitates. aut ce-
tera bona que ex deo sibi absq; quod-
per se meriatur. concessa sunt conti-
nuo premeditari & altissimo grates re-
ferre. Sed ex melioribus remediis ad-
tristitiam est q̃ ratio sensum uincat.
Nam aut fatuus aut demens incurrit.
Sed prudens ilico ratione a se ip̃o has
animi turbulentias procul eicit. Nam
cum delabili tempore non nisi momē-
tum imperceptibile habeatur. omnis
cum tristitia; aut de preterito aut de
futuro erit. Fatuum est enim rem
preteritam aut irreculperabilem deplo-
rare: clara prohibet ratio id uirū exe-

qui: quod optine potest. prodesse nun-
quā. De futuro quidem aut uerū aut
contingens erit rei euentus. de quo
accidit trīstari frustra: Trīstamur nā
q̄ de eo quod impossibile ē aliter eē
posse. si quod contingens erit sic con-
tingenter poterit esse contrarium illū
quod deploratur accidere. q̄ si certe
trīstantem rem futuram uidemus cū
nostra uita incerta sit contīget aliquā-
do de rebus non nōi: sed alieni tem-
poris deplorare. Insuper cū prudēs
nouerit accommodata fortune dona
nec bona esse. nunquā de eorum amī-
sione dolebit. Somnus preterea aut
solatiofum exercitium dū fieri pote-
rit: tunc trīstem animi passionem se-
dere solent. Ab intenso in super & ni-
mīum ad rem unam affixio amore ca-
ueri decet. Siquidem in aliquib9 ul-
tra quā deceat affixa dirigatur affectō

emergit ilico sollicitudo quedam & semifatua & melencolica passio: ad quam sequitur inordinatus fluxus & refluxus spirituum & naturalis color ad cor. unde diuersificatur anhelitus & uariatur pulsus ita ut propter obliuionem anhelandi & inspirandi aerem apud opportunam anhelationem accidant. & anhelitus interceptio. Et tamen crescit aliquando apud animam intensus feror ut influxus & uirtutes eius a digestiuis & motiuis operibus detrahantur. unde sequitur corporis macilentia & debilitas ballescitque uultus & ad uarios morbos & acutas febres inducit preter amentiam & proprii commodi obliuionem. Persepe enim uidemus quod multi ex re reparandi amore ex filiis & amicis. aut ex rebus aliis ultra modum dilectis. semifatui & egerantes fiunt. Infinite quidem sunt fatuitatis

Species . Odium insuper amori cōtra-
rium est & ex ipso ut summam dicatur
propter cōcursum caloris ad intri-
secum : omnia fere mala accidentia se-
quuntur que superius de tristitia narra-
bantur : Ab odio ergo solerti studio
caueri decz: ut supra de tristitia dictū
est. Solum enim uitio odio habere de-
bemus . Vnde sequitur uirtutū amor
& ex conuenienti naturalis letitia que
tantum ad sanitatem proficua dicebat
Ad temperatuz & debitum rerū amo-
rem quātum possibile est conari debe-
mus. quia amor ē multarum bonarum
uirtutū aīe & cuiuslibet gaudiū princi-
piū quod ad sanitatis cōseruationem.
magnum auxiliū pstat quia primo rē q̄
bonā credim⁹ amam⁹. & postea emer-
git rei illius desiderium & habēdi solici-
tudo . & tandem in eius fruitione co-
mitante amore sequitur delectatio .

Pari modo rem quam malam credim⁹
habemus odio . deinde confurgit rei
illius ab hominatio . & tandē si odio
sa res contingat sequitur tristitia & do
lor animi . Ex predictis manifestum
erit q̄ dum debitum & moderatum
amorem debet rei desiderium pporti
onari . & secundum immoderatū no
centis rei odium debet esse illius ab
hominatio . Ab imoderato ergo desi
derio & imoderata abhominatio .
que desiderio contraria existit . cauēdū
est q̄ ex ipsis sequitur mala accidētia
similia illis que de tristitia sequebant̃
Immo ex immenso desiderio si cessat
optate rei adeptio sequitur immensa
tristitia . que tantum sanitati i festa dē
& simul ex immensa abhominatio
sequitur si per casum ex ore rei even
t⁹ cōtingit iēē . Ab imoderata isup spe

inmoderata spe

87B
68

& deiperatione pro conseruanda sani-
tatem utile est cauere. Spes quidem
circa bona ardua & possibilia. aut ea
que secundum rationis iudicium con-
tingere nequeunt. neq; ad cetera ta-
lia animi fingmenta adhibenda discre-
ti uiri excogitatio & fantasia. Nam
ultra hoc q; uirum a propriis commo-
dis & bonis meditationibus alienum
efficiant: corporis sanitatem impedi-
unt. Cum quidem superuenit ratio
& speratam rem impossibilem aut de-
raro contingentem iudicat ilico despe-
rat. & tum intensus ut plurimum se-
quitur animi dolor & tristitia: quanta
fuit & circa speratam rem affixa p̄me-
ditatio: Nec de his futuris bonis que
recto & rationabili iudicio sperari de-
bent: desperandum est. quia cum de-
speratione comittatur tristitia & ani-
mi dolor sanitatis conseruationem

0

si subito absq; preuisione patientis in
eius faciem proiciatur : singultum se
dat. facit enim naturalem calorem ad
interiora redire. & citius materiam sin
gultum causantem resolvere. A fi
de digno audiui quendam ob gran
dem timorem a quartana curatum tu
multuante ob ciuiles factiones sua ci
uitate armis dum a quartana proximo
premebatur. Alterum autem legi
mus a quartana liberatū propter duos
serpētes clā in lecto iussu medici iuxta
febrientem impositos. Ab aspectu
in super & frequenti rememoratione
terribilium & fortuitorum casuum &
a flagellatis & dolentibus & genera
liter a miserabilibus personis quibus
compati oporteat. aut quibus ex na
turali inclinatione miserendum sit ca
ueri decet. quia ex hoc illa mala accidē
tia p sanitatis conseruatione sequuntur

quā ex tristitia sequi dicebantur . Et
similia . etiam accidunt de rebus ex
quibus uericundati contingit . ideo
ab omni opere & commissione negoti
orum ex quibus ueruncundari oportet
abstinere decet . Ab ira etiam cau
endum erit . Nam cum ira ut inquit
philosop⁹ sit ebullatio sanguinis cir
ca cor propter appetitum uindictē . ut
quis de illata iniuria puniatur . Ex ta
li ergo ebullitione . sicut ratio & quo
tidiana testatur experientia . accidunt fe
bres bona humidatum consumptione
male atq; uarie corporum dispositiōes
Pari ratione cauendum est: ne in fu
rorem incidamus . ex quo ea mala ac
cidentia sequuntur que de ira sequi
dicebātur . licet auctores ponāt diffe
rentiam inter iram & furorē . quoniam
furor ē passio absq; appetitu uindictē z
q; tēpata ira que apud phōs inter mo

rales uirtutes numerantur . sua ebulli
tione & accidente caliditate . calorem
naturalem debilitatum aut sopituz cō
fortat & expergefagit . & ad bonam sa
nitatem iuuamentum prebet . Simili
ter ab inuidia cauendum est . quia ex
ipsa sunt accidentia & passionēs . que
ex tristitia sequebant̃ . cū tristitia nīl
aliud sit quā inuidia & animi dolor .
de apparenti bono alterius . Zeloto
pia autem ad timorem . reducitur cum
non sit nisi timor amittendi propria
bona . que plurimum diliguntur . cuz
molestia animi & solitudine . & itan
tum crescit aliquando amittendi ti
mor aut stimulosa sollicitudo ne dile
cta bona perdantur . aut dolor & tri
stitia . dum defendi aut custodiri ne
quierūt . q̃ sanitati maximū nocumētū
iducūt . oēs naturales uirtutes d̃bilitat

digestiua ipedit. appetitu pstermit. su
spira & anhelit9 difficultate facit. &
ta aie q corpis uirtutes enervat. io a
Zelotopia & acausis Zelotopia iduce
tibus fugiat. he passioes du modu tra
scedut ad sanitatis cōseruatōz nocumē
tū faciūt. de coitu aut i hoc libello nil
pcipit aut phibet. tū ppter honestatē
religiois. tū etiā qā i hac ultia & dete
riori etate nra. aut nosipi expti simus
aut apud otiosa colloqa ab exptis au
diuimus. q imoderat9 & supflu9 ei9
usus & pprie subito post stomachi re
pletionē aut crapulā magnū nocumen
tū infert. Moderatus uero ad sanitatis
cōseruationez iuuamentum prestat.

Finis huius libri .

Libellus de sanitate factus
p Mgīm Thadeū d florētia .

Incipit liber de salute factus p
pbatissimū uirū magistrum tha
deū de flo. i arte medicina doc. q̄oniam
passibilis & mutabilis extat humani
corpis cōditio. quā a principio sue origi
nis habuit cōseruār necessariū extitit
artē & sciam p quā salutē corporis ser
uare. meritis igit p cibisq; multis. &
amore cuiusdā mei amici multū disci
nec nō pro utilitate quorūcūq; aliorū
ad cōseruationē salutis uite & hūani
corpis libellū medicinalē inuēire di
spofui de libris & dictis phi. breuiter
cōpilatū. ecce tibi scribo & narro aice
carissime q̄ si tuā uitā i salute lōga &
lōgo t̄pre cōseruār d̄sideras. multasq;
malicias atq; picula corporis evitare cu
pias. diligēter attēde her mea nonimē
ta de libris medicinalib9 exēta & sub
breui cōpēdio pillata ecce tibi scribo
& narro. Cū de māt de lcō surrexeris

aliq̃tulū mēbra tua extēde ex. hoc enī
cōfortat nautra. & natu. calor fortifica
tur ī mēbris. pectina caput tuū. & for
des eo soluūt circa cries. & ca. & cere
brū p̃pterea alleviāt. man⁹ & faciem
tuā laua cū aq̃ frigida z recēti. nā uisū
reddit bonū & lucidū. & nat. calores
plurimū cōfortāt. mūda nares tuas ad
expurgadū & eiiciēdū fastidiū pecto
ris. q̃a ex hoc pect⁹ & cerebrū alleviā
tur. & loquela reddit magis expedita
terge dētes tuos & zizīa scū corticib⁹
arborūc alidarū z siccarū q̃a tuū flatū
reddūt bo. & odori. & sic dētes & zi
zine ab oīb⁹ imūdicis purgabūt. cere
brū tuū subfumigā studeas aliqū cū
r̃b⁹ p̃ciosis & tpib⁹ calidis cū r̃b⁹ fri
gidis. utpote rosis sādalis & silibus.
tpibus uere fri. cū reb⁹ calidis. sunt
cina. & gari. &c. nā talis subfumi. tuas
nares apperit & cerebrum curat. &

cōfortabit & capillos tuos cadere non
pmitit. & faciē tuā ipiguescere faciet
corp⁹ tuū uestimētis pulchris adorna
ex hoc cor tuū letificabit. & nimis ex
altabitur. p⁹ ire icipe masticaōdo aliqd
ī ore tuo. semia feniculorū seu anison
gariolis. que reddēt ī ore tuo bonū o
dorē. & stomachū cōfortabūt & apeti
tū acuēt cōmedēdi. aliqd de cōfectis
īfra scriptis modicū sumas. que depel
lūt iflationē uētris. dyaborfaca dyaca
fa. & alia similia. Postea uero labia &
corp⁹ tuū fatiga aliq̄tulū cū tēpantia.
qa talis fatigatio uirtutes ualidas ope
rat. cōfortat. n. calorē naturalē & sup
fluitatē corpis cōsuīt. & sic utilissimū
ē corp⁹ fatiga cū tēpantia aī cibū. ut
stomach⁹ ide alleuiet. cū enī uenerit
hora cōmedēdi: prādiū sic icipe. gran
des facias cibos afferī q̄les natura tua
cōsueuit meli⁹ digereī. Nā qdā sunt

qui carnes bouinas melius digerūt q̄
aliqui pullos. & hoc est cōsuetudo. nā
cibos diuersos inuenimus ex quib⁹ q̄
dā recipiūt sanitatē qdā uero nocumē
tum. cibi aut̄ meliores sunt. qui melio
rē habēt sanguinē ad digerēdū. & d̄ q̄
bus uatura hūana ī sanitate meli⁹ con
seruat. & sūt iste carnes castrate & he
dine uitulie. & de uolatilib⁹ p̄dices
fasani capones & gallie & de aliis auib⁹
que uolitāt ī mōtanis. aues palluda
ge sūt pessime. & cum magna difficul
tate digerūt. Oua galliarū optia sūt &
sanguinē generāt meliorē. Pisces ex a
q̄s recētib⁹ & currētib⁹ optimi sunt
quorū bro. optimū ē. nā uentrē soluit
& uri. p̄ducit ordiatāq̄ egestōz facit.
borago petrosi. mēta spiaces & similia
coqnā bonā faciūt. & cib⁹ ex his lau
dabilis cōpbat̄. p̄is quē cō. sit bñ fer
mētāt⁹ & bñ coct⁹. s. i die seq̄nti q̄a

 Impediens. Ergo qui humilis & magnanimus est. suos affectus cognoscit proprias facultates & emergentes fortunas mensurat. nunquam aliquam rem aggreditur & premeditatur. unde nunquam ante tempus desperanda re desperat. quod si spes sua ex contrario eveniatur aliquando prudentem fallat. ad illa recurrit remedia que supra de tristitia dicebantur. Ab immensa audacia & temeraria aggressionem arduarum rerum ex quibus posset subitus & immoderatus timor accidere cauere debet. Num magno imminente timore calor naturalis & spiritus extrinseca membra derelinquunt. & ad cor tanquam ad eorum arcem & principium nostre vite refugium. Vnde pallescit vultus & gelidus quidam tremor exteriores partes ingreditur & cutis circa pilorum radices ex fuga caloris ad centrum

condensantur & constringuntur pori
Vnde exeunt propter quod in timorē
omnes fere corporis pili eriguntur.
Et quandoq; est tam intensus timor
ut propter subitum & inordinatū cō
fluxum spirituum ad cor . accidat ipso
rum repentina suffocatio & mors :
aut corpus iueterascit . & alias malas
egritudines inducit . Vnde unus ex
antiquis auctoribus narrat qđ quidam
iuuenis dum suspensus per cistam tra
heretur . ut pullos falconum acciperet
& truncata fune ex eminentissimo ca
deret loco . ilico fere totus canus fa
ctus est . Multi insuper iuuenes ex
paruissimi temporis naufragio immi
nente mortis timorē inueterati sunt .
Multi & in carceribus per paucos
dies detenti de futura certificata mor
te ad duplam fere etatem antiquio
res iudicantur . Ad medicos plures

paralitici ex timore facti concurrunt :
Quanto ergo possibile est debemus
timores & timoris causas fugere. Pru
dens enim primo parumper timorem
& timoris causam studiose perquirat
antea q̄ rem arduam & ante proprias
uires aggrediatur . primo aggressu se
fortem & audacem prebeat . omnem
penitus timorem procul eiiciēdo. q̄ si
fortuito euentu aliquid extimendum
contigerit . Nihil quippe apud huma
num genus maius morte timeri solet
cum trito dicatur proverbio ultimus
terribilium esse . Tunc quidem ratio
& animi fortitudo seipsum uincat :
ut firmo & audaci iudicio sibi cōsulat
neq̄ mortem timendam neq̄ optan
dam esse . quoniam frustra timetur
quod euitari non potest . aut optatur
quod ilico euenturum est .
Nam reuera adamantina lege oritur

unusquisque ut moriatur. Audaci ergo
animo insistendum est. Nam nullus
maior hostis in mortis periculo quam ti
mor. Ipse quidem ingenium & rationis
discursum obumbrat. & corporis vi
res dum illis maxime opus est annih
lat. Vnde solet ut plurimum pernici
es evitari. Aliquando tamen per acci
dens timor iuvamentum prestat. Se
dat enim singultum si ex repletione
fiat. Nam propter retractionem spiri
tus ad membra ex paruo timore uigo
ratur naturalis calor ex propria unione
in membris centralibus cum uirtus uni
ta maior sit seipsa dispersa. ex eius ui
goratione sequitur citior consumptio &
facilior resolutio materierum mordifica
rium per stomachum. unde singultus causa
Et hec est cautela mulierum dum singul
tant pueri. imponere illis timorem ut singul
tus citius reprimatur. eadem ratione aqua frigida

0

meliorē generat sanguinē. Ex pāe ne
ro callido viscera & stomach⁹ gravidat
uinū quod bibetis sit adiferū coloris
aurei & sapo. suavis. i quo aq̄ aliqtulū
misceat ut cib⁹ p mēbra discurrendo me
li⁹ opet nullā festinātiā i cōme. hēbis
uel i bibēdomlaos. n. cretar spiritus ci
bū aut quē cōmedes plurimū āte dēs
masticare q̄ uix saporē ei⁹ sc̄tias quia
meli⁹ talis cib⁹ digerit & p h⁹ modi
masticatōnē p maiori pte ē digest⁹. &
nō ut multi faciūt q ad oēs bucellā po
tant & potatōz assumeēt uolūt. s̄ i fine
cene tantum bibas quantum corpus
tuū desiderat. attendas etiam in eadez
mensa diuersa cibaria & diuersa uolu
ptaria non summas. quia ex diuersis ci
bariis natura humana deficit & minui
tur & diuersę egritudines in humanis
corporibus generantur. sed unicum
cibū sumas. ex quo natura tua melius

delectatur. Caue etiam ne tu in tantū
comedas quin natura tua semper habe
at appetitum comedendi. quia quan
do ipsum corpus nimium impletur
stomachus magnum grauamen patitur
Superfluous omnis cibus te grauē red
dit et debilem. et calorem naturalem
debilitat. Et si contingat te forsan ni
mium impleri: ex quo sentias grauamē
in corpore: ad uomitum te debes pre
parare. Si uomitum habere non pote
ris: bibe aliquantulum de aqua calida
et sic dolor subito alleuiabitur: dabit
que desiderium dormiendi. & tunc
secure dormias quantum corpus tuuz
desiderat: sed si hoc non sufficit ab
stinētiā accipias ad duos dies donec
tua conditio in pristinuū statum reuer
tatur. Et si hoc facere nō possis cresce
re nō obmittas obediri. & si hoc face
re nō poteris aliqtulum bibe de aq̃ frigida

& quāto frigidior fuerit tanto melior
approbat̃. Nam ex aqua sitis sedatur
& calor naturalis confortatur & cibus
melius comprehenditur. Et si quando
contingat de diuersis cibariis impleri
talem ordinem debes seruare. Primo
leuiora cibaria sumas & postea graui
ora & grossa cibaria super leuiora ag
grauantur & statim ad fūdū stomachi
conuertuntur. Et si forsan grossa ciba
ria. primo & postea subtilia sumere cō
tingat. tunc sequitur q̃ grossa talia
cibaria ad digestionem nimium de su
cantur & subtilia cibaria non possunt
digeri ppter grossa. inde corrūpit̃ sto
mach⁹ & nullaten⁹ cibus digerit̃. At
tēde i sup q̃ i cōmestiōe non differas
unū cibū post aliū. q̃a nil pei⁹ existit
q̃ diuersos cibos assumẽ & i sumēdo
spaciū iter e bñ unū & aliū progā q̃a
qū pri⁹ cib⁹ digeri icipit z seq̃s cib⁹

manet indigestus. sic in prima digesti
one calor naturalis corrumpitur. Etia
debes in comestionibus ordinem ser
uare. quia si bis in die consuequisti co
medere bis comedere. & si semel
semel comedas. Si aut semel cosue
uisti comedere & comedas bis i die o
ritur pigritia ex cibo qui non digerit. Cu
aut a mensa per cibum surrexeris lauabis
optie manus. quia talis immunditia mul
tis infert infirmitatem i facie & oculis. etia
lau os tuum & dentes quia uetustas cibo
rum dentibus applicatur & reddit malum flatum
postea uos iter per mille passus arupie
tis eo quod cibus ad fundum stomachi con
uertatur quod per erutationem & alleviationem
corporis uetus defacili cognoscitur. Po
stea dormire poteris quia i dormitione me
lior erit digestus & calor naturalis me
lius confortatur. dormias enim coopto capi
te & bene subleuato. recalescas primo

sup dextro latere. p^oea modicū sup si
nistro reuolue ad cōplēdū somnuz ad
latus oppositum conuerteris .

De quatuor ptibus anni .
Quonia^m annorū t^opra i ordinatōe cibo
rum & in cōseruatōe sātatis i hūanis
corpib⁹ magnū cōferūt iuuamētū. sci
as carissie q^o ānus i q^otuor t^opra diuidit^r
que sunt. uer. estis. atūnus . & yems
vnd^e p uere nobiliori t^ope primordiū
assumēdo tē deceo a q^ob⁹ crucē debes
& qualr cōditōnē corpis tui dēs i isto
t^opre gubernare . De Vere .

Ver i medio mēsis marci sūt iūciū &
durat usq^{ue} ad mediū mēsis iunii . mo
neo te igit^r carissie ut i isto t^opre cōditi
onē corpis tui talr studeas gubernare
prio ut parū ymedas. & cibaria facilis
digestiois utpote castratorū edorū p
dicū. & carnes. herbas boragis coque
cū brodiis cicerorū te cōforta q^oa eodē

t̄pre corpa hominū sūt repleta nec in
digēt multorū ciborū frequētatiōe pp
ter r̄pletionē uētris. corp⁹ tuū tēpate
fatiga. q̄a talis calor oēz supfluitatē tol
lit. & sine debilitate cōseruabit. de lco
māe tēpestiue surgeṛ nō obmittas cor
pus tuū purga de fleborhomia. & uē
tris exitum pcurabis. ut sequēs estas
nō iueniat repletū & hūorib⁹ plenuz
poteris enī ī isto tpe uti coitu. nā tp⁹
istud generatiuū ad filios iuenit. & sic
tēpestiua surrectiōe de lecto cōfortat
melius animus & corpus hominis.

De Estate.

Aice carissime scias q̄ ī mēse iunii est
pr̄tīpiū estatis. & durat usq̄ ī mediū
septembris. conditio per caliditatem
& siccitatem discoperta est. sic multi
tudo caliditatum ī hūanis corpib⁹ ge
neratur. sepe ergo utere uomitu. q̄a
purgat cerebrum. & corpus tuum

quando grauidat̃. cibus tu9 sit aceto
lusi & frigidus. utpote latuce boragiū
quia talia cōsumunt. carnes uero edo
rum pullorū uicullorum illo tempora
optime oprobant̃. caueas a cibus allea
tis. & callidis & siccis & nimiū pipe
ratis. a labore & cohitu corige corpus
tuū. q̃a corp9 deficit eo q̃ uirtutez na
turalē debilitat. sepe enī corpus tuuz
lauare studebis ī balneis aque dulcis.
& faciē tuā & tuas manus ī aqua frigi
da sepi9 irrorabis z ī loco coopto dor
mias. tēpatio istius tempis ē optīa mu
lieribus senibus ī frigidis cōplexioni
bus. omnibus calidis & siccis est con
traria. quia sepe facit ipsa febres acu
tas icurrere. & multis angustia colet̃.

De Autumno .

Tēpus uero autumnale iitium habet
ī medio mēsis septembris. & differē

ad mediū octobris. & est t̄pus hūanis
corpibus dissonū. & p̄ ip̄m male con
plexiois cōpoitiones generant̄. multe
mēcolie. & febres multe. oportz ergo
te aīce carissime cōditionē & statū tui
corpi talr custodire. priō cibos facili
digestiois assumere studeas. & q̄ bonū
sanguinē habēt generere. utaris etia
bono uīno. caueas a caulib9 & a carni
bus bouinis. nā ex illis multa melāco
lia. p̄cul dubio generātur. caueas etiā
a fructib9 eo t̄pe existētib9. q̄a ex eis
ualde pessime egritudies i hūanis cor
porib9 excitātur. caueas etiā ne i isto
t̄pe i loco frigido discooperto. capite
dormias. q̄a dētes. & pect9 & pulmo
nali t̄pe distillāt. & egritudines p̄xie
suscitant̄.

De Hyeme.

Quartū t̄pus āni ē hyems. & incipit i
medio decēbris. & durat usq̄ ad me
diū marci. natura istius t̄pis ē frigida

& huīda. quo t̄p̄e multa flegmata in
hoībus generant̄. caueas ergo eo t̄p̄e
a cibis frigidis & huīdis. sc̄z a carnib⁹
porcinis & piscibus & lacticiniis & si
milib⁹. q̄a ex ip̄is flegma nīmū cōgre
gat̄. s̄z ut̄er cibis calidis & siccis q̄b⁹
calor naturalis ī corpe p̄ frigiditatē for
tificatus. & sic a calore naturali cibus
magis digerit̄. t̄p̄us enī istud accepta
bile ē hoībus calidis. ī natura. s̄z mu
lieribus senibus & pueris & cunctis
complexionibus frigidis & humidis
damnabile inuenitur.

Quando Minutio est bona.

Sāguinē mīunuer̄ utile ē. viii. Kal. iu
li usq̄ ad. xv. Kal. augusti. q̄a tūc san
guis crescit & auget̄. potio uero utilis
ē ab. viii. Kal. decēbris. flebotomia
est omni t̄p̄e bona quādo necessitas
urget. melior ē enī aliis diebus. luna
iiii. vii. xi. xiiii. xvi. xvii. xviii. &. xxii.

Item si quis natus fuerit hiis tribus
mala morte moriet̃. prim⁹ ē primadi
es lune aprilis. in illa die caim cecidit
fratrē suū abel. secūdus est primiadies
lune mēsis augusti. i illa enī die adam
cōmedit de pomo. tercius dies ē ultia
dies lune decēbris. i illo die nat⁹ fuit
iudas qui dominum tradidit. si qs his
tribus dieb⁹ incepit nouū uel aliqua
emit uel uēdit uel domū cōstruxit. si
nuptias fecerit. & sic de similibus ma
le sibi succedet.

Tractatus quidam de regimine sani
tatis. opera & industria Dominici de
Lapis. impendio tamen Sigismundi
a libris ciuis atq; liberarii Bononien
sis feliciter finiunt.

Anno. D. M. CCCC. lxxvii. ¶

